Aljansas migruojantiems vaikams
Standartinės veiklos procedūros globėjams

ASOP4G

TARPTAUTINIŲ, EUROPOS SĄJUNGOS IR NACIONALINIŲ TEISĖS AKTŲ, SUSIJUSIŲ SU NELYDIMAIS VAIKAIS, RODYKLĖ

Iš dalies finansuojama
Europos Sąjungos
Teisių, lygybės ir
pilietiškumo programos
(2014-2020)

TARPTAUTINIŲ, EUROPOS SĄJUNGOS IR NACIONALINIŲ TEISĖS AKTŲ, SUSIJUSIŲ SU NELYDIMAIS VAIKAIS, RODYKLĖ

Projektas “Aljansas migruojantiems vaikams: standartinės veiklos procedūros globėjams” – ASOP4G (REC-CHILD-AG-2016-02/764244-ASOP4G) buvo iš dalies finansuotas Europos Sąjungos Teisių, lygybės ir pilietiškumo programos (2014-2020).

Šią rodyklę bendrai parengė projekto ASOP4G partneriai: Vaikų sveikatos institutas – Psichinės sveikatos ir socialinės gerovės departamentas (Graikija), Tarptautinė vaikų apsauga (Italija), Nikosijos universitetas – Humanitarinių ir socialinių mokslų mokykla / Socialinio darbo programa (Kipras) ir Kazimiero Simonavičiaus universitetas – Teisės fakultetas (Lietuva).

Autoriai: Edita Bumblienė, Svetlana Justickaja, Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė ir Olegas Beriozovas [Kazimiero Simonavičiaus universitetas (LT)]

Leidėjas: Kazimiero Simonavičiaus universitetas

Projekto koordinatorius

Vaikų sveikatos institutas – Psichinės sveikatos ir socialinės gerovės departamentas, Graikija

Projekto partneriai

Nikosijos universitetas, Kipras

Kazimiero Simonavičiaus universitetas, Lietuva

Tarptautinė vaikų apsauga-Italija, Italija

Recenzentai

Dr. Kevin Browne ir
Dr. Dalia Perkumienė

ISBN 978-609-95634-7-3

©Vaikų sveikatos institutas, Nikosijos universitetas, Kazimiero Simonavičiaus universitetas ir Tarptautinė vaikų apsauga-Italija. Visos teisės saugomos. Leidinio kopijavimas ar atgaminimas tik nepažeidžiant autorių teises reglamentuojančių teisės aktų.

Aljansas migruojantiems vaikams
Standartinės veiklos procedūros globėjams

ASOP4G

TARPTAUTINIŲ, EUROPOS SĄJUNGOS IR NACIONALINIŲ TEISĖS AKTŲ, SUSIJUSIŲ SU NELYDIMAIS VAIKAIS, RODYKLĖ

Iš dalies finansuojama
Europos Sąjungos Teisių, lygybės ir
pilietiškumo programos (2014-2020)

2019, Vilnius

Vykdant projektą „Aljansas migruojantiems vaikams: standartinės veiklos procedūros globėjams“, buvo sukurtas išsamus priemonių nelydimų vaikų globėjams rinkinys, kurį sudaro šios publikacijos:

- Standartinių veiklos procedūrų globėjams vadovas
- Tarptautinių, ES ir nacionalinių teisės aktų, susijusių su nelydimais vaikais, rodyklė
- Tarptautinio globėjų bendradarbiavimo protokolas
- Globėjus ruošiančių asmenų vadovas
- Globėjų akreditavimo tvarka
- Informaciniai lankstinukai profesionalams, dirbantiems su ne lydimais vaikais, apie globėjo vaidmenį
- Informaciniai lankstinukai vaikams apie globėjo vaidmenį

Projekto tinklalapis: https://asop4g.eu/

Šis leidinys buvo finansuojamas Europos Sąjungos Teisių, lygybės ir pilietybės programos (2014-2020). Šio dokumento turinys atspindi tik jo autorių požiūrį, už kurį atsako autoriai. Europos Komisija neprisiima jokios atsakomybės už šį dokumentą ar jo naudojimą.

TURINYS

ĮVADAS
Projektas “Aljansas migruojantiems vaikams – standartinės veiklos procedūros globėjams” – ASOP4G..... 010
ASOP4G įrankiai..... 010
Tarptautinių, Europos Sąjungos ir nacionalinių teisės aktų, susijusių su nelydimais vaikais, rodyklės tikslas ir struktūra..... 011
Sąvokos ir apibrėžimai..... 012

I DALIS. TARPTAUTINĖ TEISĖ
1. Žmogaus teisės 017
1.1. Pagrindinės žmogaus teisės..... 017
1.2. Socialinės, ekonominės ir kultūrinės teisės..... 018
1.3. Pilietinės ir politinės teisės 021
2. Vaiko teisės..... 023
2.1. Pagrindinės vaiko teisės..... 023
2.2. Globa ir kontaktai..... 025
2.3. Įvaikinimas ir tarptautinis įvaikinimas..... 027
3. Prieglobsčio prašytojų ir pabėgėlių teisės 029
3.1. Pagrindinės prieglobsčio prašytojų ir pabėgėlių teisės..... 029
3.2. Šeimų susijungimas..... 031
3.3. Repatriacija ir grąžinimas..... 032
4. Asmenų be pilietybės teisės..... 033
5. Pilietybė 035
6. Vaikai kaip smurto aukos..... 037
6.1. Vaikai kariai..... 037
6.2. Prekyba žmonėmis 039
6.3. Vaikų prostitucija, vaikų pornografija ir seksualinė prievarta..... 042
6.4. Kankinimai 044
6.5. Vaikų darbas..... 047
6.6. Smurtas artimoje aplinkoje..... 048
7. Diskriminacija..... 050
7.1. Tautinių mažumų diskriminacija..... 050
7.2. Rasinė diskriminacija 051
7.3. Diskriminacija dėl lyties..... 053
7.4. Negalią turinčių asmenų diskriminacija 055
8. Duomenų apsauga..... 057

9. Teisė į teisingumą..... 058

II dalis. EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖ
1. Žmogaus teisės ir vaiko teisės..... 065
1.1. Pagrindinės žmogaus teisės ir vaiko teisės..... 065
1.2. Globa..... 068
2. Prieglobsčio prašytojų, pabėgėlių, asmenų be pilietybės ir ilgalaikių gyventojų teisės 069
2.1. Pagrindinės prieglobsčio prašytojų, pabėgėlių ir asmenų be pilietybės teisės..... 069
2.2. Pagrindinės ilgalaikių gyventojų teisės..... 076
2.3. Šeimų susijungimas..... 078
2.4. Repatriacija ir grąžinimas..... 079
3. Vaikai kaip smurto aukos..... 080
3.1. Vaikai kariai 080
3.2. Prekyba žmonėmis 081
3.3. Vaikų prostitucija, vaikų pornografija ir seksualinė prievarta 084
3.4. Kankinimai..... 086
3.5. Vaikų darbas..... 088
4. Diskriminacija..... 089
4.1. Rasinė diskriminacija 089
4.2. Diskriminacija dėl lyties..... 090
4.3. Negalią turinčių asmenų diskriminacija 091
5. Duomenų apsauga..... 091
6. Teisė į teisingumą..... 095

III dalis. LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISĖ
1. Vaiko teisės..... 105
1.1. Pagrindinės vaiko teisės..... 105
1.2. Pagrindinės nelydimo vaiko teisės..... 111
1.3. Vaiko teisė į sveikatos apsaugą..... 113
1.4. Vaiko teisė mokytis..... 122
1.5. Vaiko teisė į tinkamas gyvenimo sąlygas..... 126
1.6. Vaiko teisė į gyvenamąsias patalpas..... 129
1.7. Vaiko teisė į valstybės paramą..... 134
1.8. Vaiko teisė būti išklausytam..... 140
1.9. Vaiko teisė būti informuotam apie savo teises..... 143
2. Veiksmai, nustačius nelydimą vaiką..... 145
3. Nelydimo vaiko amžiaus nustatymas..... 147

4. Nelydimo vaiko globa ir atstovavimas..... 149
5. Prieglobsčio suteikimo tvarka..... 154
6. Nelydimo vaiko šeimos paieška..... 156
7. Nelydimo vaiko grąžinimas į užsienio valstybę..... 158
8. Vaiko apsauga nuo smurto..... 161
8.1. Vaiko apsauga nuo nusikalstamų veikų..... 161
8.2. Vaiko apsauga nuo smurto artimoje aplinkoje..... 163
8.3. Vaiko apsauga nuo smurto švietimo įstaigoje..... 164
9. Vaikų darbas..... 165
10. Diskriminacija..... 168
11. Vaikų teisių užtikrinimas teisminiame procese..... 170

Įvadas

Kiekvienais metais Europos Sąjungos (toliau – ES) šalys priima kelis milijonus prieglobsčio prašytojų ir imigrantų, ieškančių apsaugos ES dėl konfliktų, prastų gyvenimo sąlygų ir apsaugos stokos skirtingose kilmės šalyse. Tarp tokių žmonių atvyksta nelydimi nepilnamečiai, keliaujantys dėl tų pačių pagrindinių priežasčių – siekdami išvengti pavojaus ar skurdo. Kiekvienais metais jų skaičius sparčiai didėja.

ES priėmimo šalyse egzistuoja skirtingos teisinės sistemos, todėl nelydimų nepilnamečių teisinis statusas, vaikų apsaugos sistema, jų teisių gynimas ir globos sistema skiriasi. ES priėmimo šalyse trūksta bendro praktinio ir teisinio požiūrio į nelydimus nepilnamečius. Norint užtikrinti geriausius kiekvieno vaiko interesus visose šalyse, būtina visoje ES sukurti vienodą sistemą su bendrais standartais ir apsaugos priemonėmis.

Projektas "Aljansas migruojantiems vaikams – standartinės veiklos procedūros globėjams" – ASOP4G

Projektu „Aljansas migruojantiems vaikams: standartinės veiklos procedūros globėjams" - ASOP4G [REC-CHILD-AG-2016/764244-ASOP4G], kuris buvo įgyvendintas 2018–2020 m. Graikijoje, Italijoje, Kipre ir Lietuvoje, buvo bandoma spręsti šį klausimą remiantis esamais tarptautiniais standartais ir priemonėmis, taip pat visų dalyvaujančių subjektų (globėjų, vaikų, suinteresuotųjų šalių) nuomone parengiant standartines veiklos procedūras globėjams, kurias būtų galima pritaikyti ir kitose ES šalyse. Pažymėtina, kad „globėjai yra vienas iš svarbiausių apsaugos sistemos veiksnių vaikams, iš kurių atimta šeimos aplinka, arba kurių interesų negali atstovauti jų tėvai, tėvų prievartos ar nepriežiūros atvejais" (FRA 2015, p.3).

ASOP4G siekiama: a) įgyvendinti bendrus nelydimų vaikų globos standartus; b) gerinti globėjų gebėjimus stiprinti jų kompetenciją ir įgūdžius siekiant geriau apsaugoti nelydimų vaikų teises; c) skatinti tarpžinybinį bendradarbiavimą ir supratimą toliau tobulinant visapusišką vaikų apsaugos sistemą; ir d) stiprinti vaikų apsaugą tarpvalstybinėje vaikų migracijoje.

Atsižvelgiant į bendrą šio projekto tikslą – prisidėti prie nelydimų vaikų teisių apsaugos ir gerovės ES viduje, skatinant bendrų globos standartų ES šalyse įgyvendinimą, buvo imtasi šių veiksmų:

- buvo parengtos konkrečios gairės globėjams (Standartinės veiklos procedūros);
- buvo sustiprinti globėjų gebėjimai, siekiant geriau apsaugoti vaiko teises ir interesus;
- buvo sustiprintas globėjo vaidmuo;
- buvo sustiprintas tarpžinybinis bendradarbiavimas ir supratimas kuriant visapusišką vaikų apsaugos sistemą;
- buvo sustiprinta vaikų apsauga kertant sienas ir tarptautiniu lygmeniu, nustatant veiksmų gaires vaikų tarpvalstybinio judėjimo atvejais.

ASOP4G ĮRANKIAI

Pagal ASOP4G projektą buvo sukurta priemonių, padedančių globėjui geriau vykdyti savo įgaliojimus:

- Standartinių veiklos procedūrų vadovas globėjams
- Tarptautinių, Europos Sąjungos ir nacionalinių teisės aktų, susijusių su nelydimais vaikais, rodyklė

- Globėjų tarpvalstybinis bendradarbiavimo protokolas
- Informaciniai lankstinukai specialistams apie globėjo vaidmenį
- Informaciniai lankstinukai vaikams apie globėjo vaidmenį
- Vadovas, skirtas globėjų gebėjimų ugdymui

TARPTAUTINIŲ, EUROPOS SĄJUNGOS IR NACIONALINIŲ TEISĖS AKTŲ, SUSIJUSIŲ SU NELYDIMAIS VAIKAIS, RODYKLĖS TIKSLAS IR STRUKTŪRA

Tarptautinių, Europos Sąjungos ir nacionalinių teisės aktų, susijusių su nelydimais vaikais, rodyklė (toliau - Rodyklė) yra viena iš ASOP4G projektų priemonių. Ji skirta padėti globėjams geriau atlikti savo funkcijas.

Tarptautiniai, ES ir nacionaliniai įstatymai fragmentiškai reglamentuoja klausimus, susijusius su nelydimais vaikais, todėl globėjams labai sunku apsaugoti jų teises ir interesus. Rodyklės tikslas yra pateikti sistemingą tarptautinių, ES ir nacionalinių teisės aktų, susijusių su nelydimais vaikais, sąrašą, siekiant padėti globėjams tinkamai atlikti savo funkcijas.

Rodyklėje teisės aktai susisteminti pagal svarbiausias nelydimų vaikų gyvenimo sritis, su kuriomis jie dažniausiai susiduria. Tai padeda globėjams, net ir neturintiems teisinių žinių, naudotis šia Rodykle.

Rodyklėje nurodytas teisės akto pavadinimas, jį priėmusios institucijos pavadinimas, įsigaliojimo data arba paskelbimo data, internetinė nuoroda į teisės aktą, teisės akto apimtis ir susiję apibrėžimai, vaikų ir nelydimų vaikų teisės, nustatytos teisės akte, teisės akto stebėsenos mechanizmas.

Rodyklę sudaro trys pagrindiniai skyriai. Pirmame skyriuje nagrinėjamas tarptautinių teisės aktų, susijusių su nelydimais vaikais, turinys. Svarbiausia tarptautinė teisinė priemonė vaikų teisėms ginti ir palaikyti visame pasaulyje yra Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija, į kurią įtraukti bendrieji nediskriminavimo principai (2 straipsnis), vaiko interesų gynimo principas (3 straipsnis), vaiko teisė į gyvenimą, išgyvenimą ir vystymąsi (6 straipsnis) ir vaiko teisė laisvai reikšti savo nuomonę (12 straipsnis). Konvencija taip pat pripažįsta visų vaikų socialines, ekonomines, pilietines ir kultūrines teises. Visos ES valstybės narės ir dauguma valstybių, iš kurių atvykę nelydimi vaikai, įsipareigojo gerbti ir įgyvendinti šiuos principus ir užtikrinti vaikų teises pagal nacionalinę teisę. Vaikų teisės taip pat buvo pripažintos daugelyje kitų tarptautinių susitarimų, kuriuos pasirašė tarptautinių organizacijų

valstybės narės. Daugelis šių susitarimų yra teisiškai įpareigojantys ir dėl šios priežasties buvo įgyvendinti nacionaliniu lygmeniu. Tarptautinėmis teisinėmis priemonėmis nelydimų vaikų teisės yra veiksmingiau ginamos.

Rodyklės antrame skyriuje yra išnagrinėti ES teisės aktai, susiję su nelydimais vaikais. Vaiko teisės yra neatsiejama pagrindinių teisių dalis, kurias ES ir valstybės narės privalo gerbti pagal Europos ir tarptautinę teisę. Europoje teisiškai reikšmingiausias įvykis – 2006 m. Lisabonos sutarties, kurioje tarp ES tikslų iškeliamos „vaiko teisės“ (3 straipsnis), įsigaliojimas. Šiuo pagrindu Europos pagrindinių teisių chartija tapo privaloma. Pagal Chartijos 24 straipsnį „vaikai turi teisę į jų gerovei užtikrinti būtiną apsaugą ir globą“; visuose valstybės ar privačių institucijų veiksmuose, susijusiuose su vaikais, pirmiausia turi būti vadovaujamasi vaiko interesais; „kiekvienas vaikas turi teisę reguliariai palaikyti asmeninius santykius ir tiesiogiai bendrauti su abiem savo tėvais, jei tai neprieštarauja vaiko interesams“. Vėliau buvo sukurta daug įvairių ES gairių ir programų dėl vaiko teisių, kurios apima daugelį klausimų, pradedant nuo diskriminacijos, baigiant vaiko sveikata ir saugumu, kova su vaikų darbu, prekyba žmonėmis ir prostitucija.

Trečiame Rodyklės skyriuje pateikiama ASOP4G projekto dalyvių (Graikijos, Italijos, Kipro ir Lietuvos) šalių nacionalinės teisės aktų analizė. Nacionaliniai įstatymai apima įvairius nelydimų nepilnamečių gyvenimo priimančioje šalyje aspektus – nelydimų vaikų teisinį statusą, vaikų apsaugos ir globos sistemas, jų teisių apsaugą, atvykimo tvarką, priėmimo ir integracijos klausimus. Rodyklė padės globėjams suprasti, kaip šiuos klausimus reglamentuoja nacionalinė teisė.

SĄVOKOS IR APIBRĖŽIMAI

Vaikas

Pagal Vaiko teisių konvenciją (1 straipsnis) terminas vaikas reiškia *„bet kurį asmenį iki 18 metų“*.

Pagal Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos įstatymą (2 straipsnio 11 dalis) vaikas yra *žmogus iki 18 metų, išskyrus atvejus, kai Lietuvos Respublikos įstatymuose nustatyta kitaip. Jeigu asmens amžius yra nežinomas ir yra priežasčių manyti, kad jis yra nepilnametis, toks asmuo laikomas vaiku, iki bus nustatyta priešingai.*

Trečiosios šalies pilietis

Pagal Direktyvą 2008/115 / EB (Grąžinimo direktyvos 3 straipsnio 1 dalis) ir Reglamentą (ES) 2016/399 (Šengeno sienų kodekso 2 straipsnio 6 dalis) trečiosios šalies pilietis yra *asmuo*, *kuris neturi ES valstybės narės pilietybės*.

Asmuo be pilietybės

Pagal 1954 m. Konvenciją dėl asmenų be pilietybės (ratifikuojantis įstatymas 139/1975, 1 straipsnis) *asmuo be pilietybės yra asmuo, kuris pagal nacionalinius įstatymus neturi jokios pilietybės* (neturi teisinių ryšių tarp asmens ir valstybės). Pilietybę galima įgyti tiek gimus, tiek vėliau gyvenant tenkinant kiekvienos valstybės nustatytus specifinius reikalavimus. Gimimo metu pilietybę gali gauti asmenys, esantys valstybėje, kurioje piliečiu pripažįstamas kiekvienas jos teritorijoje gimęs asmuo (jus soli, pvz., JAV, Prancūzija) arba kurių tėvai turi valstybės, kurioje taikoma jus sanguinis, pilietybę, todėl jų vaikai yra automatiškai pripažinti ir tos šalies piliečiais (pvz., Graikija, Lietuva).

Pagal Lietuvos Respublikos įstatymą dėl užsieniečių teisinės padėties (2 straipsnio 32 dalis) *asmuo be pilietybės laikomas užsieniečiu*. Užsienietis - tai asmuo, kuris nėra Lietuvos Respublikos pilietis, neatsižvelgiant į tai, ar jis turi kurios nors užsienio valstybės pilietybę, ar neturi jokios.

Nelydimas nepilnametis

Pagal Priskyrimo direktyvą 2011/95/ES (2 straipsnio 1 dalis) *nelydimas nepilnametis yra apibrėžiamas kaip trečiosios šalies pilietis arba asmuo be pilietybės, jaunesnis nei 18 metų, atvykstantis į valstybių narių teritoriją nelydimas atsakingo suaugusiojo pagal įstatymus ar atitinkamos valstybės narės praktiką ir tol, kol jis / ji nėra veiksmingai prižiūrimas tokio asmens; tai apima nepilnametį, kuris paliekamas nelydimas po to, kai jis atvyksta į valstybių narių teritoriją.*

Pagal Lietuvos Respublikos įstatymą dėl užsieniečių teisinės padėties (2 straipsnio 16 dalis) nelydimas *nepilnametis užsienietis - tai nepilnametis užsienietis, kuris atvyko į Lietuvos Respubliką be tėvų ar kitų teisėtų atstovų arba kuris, atvykęs į Lietuvos Respubliką, liko be jų tol, kol tie asmenys pradeda juo veiksmingai rūpintis.*

Atskirtas vaikas

Pagal JT vaiko teisių komiteto bendrąją pastabą Nr. 6 CRC/GC/2005/6 ir JT vaikų alternatyvios priežiūros gaires (JT alternatyvios priežiūros gairės A/HRC/11/L.13), (14 pastraipa) vaikas apibūdinamas kaip *atskirtas, kai jis / ji buvo atskirtas nuo abiejų tėvų arba nuo ankstesnio jo teisinio ar pagal praktiką paskirto globėjo*, bet nebūtinai nuo kitų giminaičių. Todėl tai gali būti vaikai, lydimi kitų suaugusių šeimos narių.

Globėjas

Pagal JT vaiko teisių komiteto bendrąją pastabą Nr. 6 CRC / GC / 2005/6 ir JT vaikų alternatyvios priežiūros gaires (JT alternatyvios priežiūros gairės A / HRC / 11 / L.13), (14 pastraipa) šios Rodyklės tikslais „globėju laikomas nepriklausomas asmuo, užtikrinantis geriausius vaiko interesus ir bendrą gerovę, ir tuo tikslu papildantis ribotą vaiko teisnumą, prireikus, kaip tą atliktų tėvai “.

Pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą (3.272 straipsnio 1 dalis) vaiko globėjas (rūpintojas) yra *vaiko atstovas pagal įstatymą ir gina jo teises ir teisėtus interesus.*

I dalis

Tarptautinė teisė

1. ŽMOGAUS TEISĖS

1.1. Pagrindinės žmogaus teisės

Europos Žmogaus teisių konvencija (EŽTK)

Europos Taryba
Įsigaliojo 1953 m. rugsėjo 3 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19841

EŽTK yra viena iš svarbiausių tarptautinių konvencijų, skirtų apsaugoti žmogaus teises ir politines laisves bei skatinti demokratiją Europos šalyse. EŽTK parengė naujai suformuota Europos Taryba 1950 metais. Visos Europos Tarybos valstybės narės yra Konvencijos šalys ir tikimasi, kad naujos narės ratifikuos šią konvenciją kaip įmanoma greičiau. Valstybės, pasirašiusios EŽTK, teisiškai įsipareigojo laikytis tam tikrų elgesio standartų ir ginti savo jurisdikcijai priklausančių paprastų žmonių pagrindines teises ir laisves.

EŽTK garantuoja specifines teises ir laisves ir draudžia nesąžiningą bei žalingą praktiką. EŽTK užtikrinamos teisės:

- teisė į gyvybę (2 straipsnis);
- laisvė nuo kankinimų (3 straipsnis);
- laisvė nuo vergijos (4 straipsnis);
- teisė į laisvę (5 straipsnis);
- teisė į teisingą bylos nagrinėjimą (6 straipsnis);
- teisė būti nenubaustam už tai, kas tuo metu neprieštaravo įstatymams (7 straipsnis);
- teisė į šeimos ir asmeninio gyvenimo gerbimą (8 straipsnis);
- minties, sąžinės ir religijos laisvė (9 straipsnis);
- saviraiškos laisvė (10 straipsnis);
- susirinkimų laisvė (11 straipsnis);
- teisė tuoktis ir kurti šeimą (12 straipsnis);
- teisė į veiksmingą teisinę gynybą (13 straipsnis);
- teisė nebūti diskriminuojamam dėl šių teisių (14 straipsnis);
- teisė į nuosavybės apsaugą (1 protokolo 1 straipsnis);
- teisė į mokslą (1 protokolo 2 straipsnis);
- teisę dalyvauti laisvuose rinkimuose (1 protokolo 3 straipsnis);

→ mirties bausmės panaikinimas (13 protokolas).

EŽTK reguliariai atnaujinama ir keičiama protokolais. Kiekvienos šalies vyriausybės, parlamentai ir teismai yra atsakingi už EŽTK nustatytų teisių ir laisvių įgyvendinimą. Nepaisant to, EŽTK nuostatas leidžiama aiškinti atsižvelgiant į valstybės narės teisinę sistemą.

EŽTK stebėsena. EŽTK įsteigė Europos žmogaus teisių teismą. Asmuo, kuris mano, kad valstybė narė pažeidė savo teises pagal EŽTK, gali kreiptis į teismą išnaudojęs visas įmanomas galimybes kreiptis į teismą nacionaliniu lygmeniu. Teismo sprendimai, nustatantys pažeidimus, yra privalomi suinteresuotoms valstybėms, kurios privalo juos vykdyti. Europos Tarybos ministrų komitetas stebi teismo sprendimų vykdymą, visų pirma siekdamas užtikrinti, kad būtų sumokėtos sumos, kurias Teismas priteisė pareiškėjams už padarytą žalą.

1.2. Socialinės, ekonominės ir kultūrinės teisės

Europos socialinė chartija (pataisyta) (ESC)

Europos Taryba
Įsigaliojo 1965 m. vasario 26 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.42260

ESC yra Europos Tarybos sutartis, garantuojanti pagrindines socialines ir ekonomines teises. ESC nuostatos atitinka EŽTK nuostatas. ESC yra laikoma Europos socialine konstitucija ir yra svarbi Europos žmogaus teisių struktūros dalis.

ESC garantuoja platų kasdienių žmogaus teisių, susijusių su užimtumu, būstu, sveikata, švietimu, socialine apsauga ir gerove, spektrą. Pagrindinės chartijoje nurodytos teisės yra šios:

→ darbo teisė – teisė į darbą, teisė į teisingas darbo sąlygas, teisė į saugias ir sveikas darbo sąlygas, teisė į teisingą atlyginimą, vaikų ir jaunimo teisė į apsaugą, dirbančių moterų teisė į motinystės apsaugą; teisė į profesinį orientavimą ir mokymą, teisė į orumą darbe (II dalis, 1, 2, 3, 4, 7, 8, 9, 10, 22, 25, 26 straipsniai);

→ organizacijų teisė – darbuotojų ir darbdavių laisvė steigti organizacijas siekiant apsaugoti jų ekonominius ir socialinius interesus ir skatinti bendras

darbuotojų ir darbdavių konsultacijas, darbuotojų atstovų teisė į apsaugą (II dalis, 5, 6 28 straipsniai);

→ teisė į sveikatos apsaugą (II dalies 11 straipsnis);

→ teisė į socialinę apsaugą, socialinę ir medicininę pagalbą (II dalis, 12, 13, 14, 24, 30 straipsniai);

→ vaikų ir jaunimo teisė į socialinę, teisinę ir ekonominę apsaugą – susitariančiosios valstybės įsipareigoja imtis visų tinkamų ir būtinų priemonių, skirtų užtikrinti, kad vaikai ir jauni žmonės turėtų reikiamą priežiūrą, pagalbą, išsilavinimą ir mokymą, numatant šiam tikslui pakankamų ir tinkamų institucijų ir tarnybų įsteigimą ar palaikymą; apsaugoti vaikus ir jaunus žmones nuo aplaidumo, smurto ar išnaudojimo; teikti apsaugą ir specialią valstybės pagalbą vaikams ir jaunimui, laikinai ar visam laikui netekusiems paramos iš šeimos; suteikti vaikams ir jaunimui nemokamą pradinį ir vidurinį išsilavinimą, taip pat skatinti reguliarų mokymąsi (II dalis, 17 straipsnis);

→ teisė užsiimti pelninga veikla kitų valstybių narių teritorijoje (II dalis, 18 straipsnis);

→ migruojančių darbuotojų ir jų šeimų teisė į apsaugą ir pagalbą (II dalis, 19 straipsnis);

→ teisė į lygias galimybes ir į vienodą požiūrį užimtumo ir profesinės veiklos srityje, nediskriminuojant dėl lyties (II dalis, 20 straipsnis);

→ darbuotojų, turinčių įsipareigojimų šeimai, teisė į lygias galimybes ir vienodą požiūrį (II dalis, 27 straipsnis);

→ teisė į apsaugą nuo skurdo ir socialinės atskirties (II dalies 30 straipsnis);

→ teisė į būstą – susitariančiosios valstybės įsipareigoja imtis priemonių, skirtų skatinti tinkamo lygio būstą; užkirsti kelią benamystei ir ją sumažinti siekiant laipsniškai ją panaikinti; užtikrinti, kad būsto kaina būtų prieinama tiems, kurie neturi tinkamų išteklių (II dalis, 31 straipsnis).

ESC ypač akcentuoja pažeidžiamų asmenų, tokių kaip pagyvenę žmonės, vaikai, žmonės su negalia ir migrantai, apsaugą (II dalis, 15–19, 23 straipsniai). Reikalaujama, kad būtų užtikrinta galimybė naudotis pirmiau nurodytomis teisėmis be diskriminacijos.

ESC stebėsena. Europos socialinių teisių komitetas yra įstaiga, atsakinga už atitikties stebėseną valstybėje, kurioje yra ESC. Komitetą sudaro 15 nepriklausomų narių, kuriuos šešerių metų kadencijai renka Europos Tarybos Ministrų Komitetas. Komitetas tiria skundus dėl ESC pažeidimų.

Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas (TESKTP)

Jungtinių Tautų Generalinė asamblėja
Įsigaliojo 1976 m. sausio 3 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.174850

TESKTP yra daugiašalė sutartis, įpareigojanti valstybes nares užtikrinti asmenų ekonomines, socialines ir kultūrines teises, įskaitant darbo teises ir teisę į sveikatą, teisę į išsilavinimą ir teisę į tinkamą gyvenimo lygį. Valstybės, atsakingas už nesavarankiškų ir globojamų teritorijų valdymą, skatina įgyvendinti apsisprendimo teisę ir šią teisę gerbia.

Valstybės, TESKTP šalys, skatina įgyvendinti šias teises:

→ visų tautų teisę į apsisprendimą, įskaitant teisę „laisvai nustatyti savo politinį statusą“, siekti savo ekonominių, socialinių ir kultūrinių tikslų, valdyti ir disponuoti savo ištekliais (1 straipsnis);

→ teises dirbti „teisingomis ir palankiomis sąlygomis“, teise steigti ir stoti į profesines sąjungas (6, 7 ir 8 straipsniai);

→ teisę į socialinę apsaugą, įskaitant socialinį draudimą (9 straipsnis);

→ teisę į šeimos gyvenimą, įskaitant apmokamas vaiko priežiūros atostogas ir vaikų apsaugą (10 straipsnis);

→ teisę į tinkamą gyvenimo lygį, įskaitant tinkamą maistą, drabužius ir būstą, ir „nuolatinį gyvenimo sąlygų gerinimą“ (11 straipsnis);

→ teisę į sveikatą, ypač „aukščiausią pasiekiamą fizinės ir psichinės sveikatos lygį“ (12 straipsnis);

→ teisę į mokslą, įskaitant nemokamą visuotinį pradinį išsilavinimą, paprastai prieinamą vidurinį išsilavinimą ir vienodai prieinamą aukštąjį mokslą. Tai turėtų būti nukreipta į „visišką žmogaus asmenybės ugdymą ir jo orumo jausmą: ir sudaryti visiems asmenims galimybę veiksmingai dalyvauti visuomenės gyvenime” (13 ir 14 straipsniai);

→ teisę dalyvauti kultūriniame gyvenime (15 straipsnis).

TESKTP reikalauja, kad visos teisės būtų pripažintos „nediskriminuojant bet kurios rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, politinės ar kitokios nuomonės, tautinės ar socialinės kilmės, nuosavybės, gimimo ar kitokio statuso“. Teisės gali būti apribotos tik įstatymu, suderinamu su teisių pobūdžiu, ir tik siekiant „skatinti bendrą gerovę demokratinėje visuomenėje“.

TESKTP stebėsena. TESKTP įgyvendinimą stebi Jungtinių Tautų Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komitetas. Komitetą sudaro 18 narių, kuriuos ketverių metų kadencijai renka susitariančiosios valstybės. Nariai eina savo pareigas ir gali būti perrinkti. Paprastai komitetas posėdžiauja du kartus per metus Ženevoje, kad apsvarstytų valstybių narių pateiktas penkerių metų ataskaitas apie TESKTP įgyvendinimą valstybėje narėje. Visos susitariančiosios valstybės privalo reguliariai teikti komitetui ataskaitas apie tai, kaip įgyvendinamos TESKTP nustatytos teisės. Komitetas taip pat skelbia TESKTP nuostatų aiškinimą, vadinamą bendromis pastabomis.

1.3. Pilietinės ir politinės teisės

Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (TPPTP)

Jungtinių Tautų Generalinė asamblėja
Įsigaliojo 1976 m. kovo 23 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.174848

TPPTP yra tarptautinė žmogaus teisių sutartis, įpareigojanti savo šalis gerbti asmenų pilietines ir politines teises. TPPTP pripažįsta prigimtinį kiekvieno asmens orumą ir įsipareigoja skatinti sąlygas valstybėse, kad būtų sudarytos sąlygos naudotis pilietinėmis ir politinėmis teisėmis. Šalys, ratifikavusios TPPTP, yra įpareigotos saugoti ir ginti pagrindines žmogaus teises ir yra priverstos imtis administracinių, teisminių ir teisinių priemonių, kad būtų apgintos sutartyje įtvirtintos teisės ir numatytos veiksmingos teisių gynimo priemonės.

TPPTP saugomos teisės yra šios:

- teisė į gyvybę (6 straipsnis);
- laisvė nuo kankinimų ir kitokio žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudimo (7–11 straipsniai);
- teisė į sąžiningą teismą (14–16 straipsniai);
- judėjimo laisvė ir užsieniečių teisės (12, 13 straipsniai);
- minties, religijos ir saviraiškos laisvė (18, 19 straipsniai);
- privatumas, namų ir šeimos gyvenimas (17, 23, 24 straipsniai);
- lygybė ir nediskriminavimas (26, 27 straipsniai);
- politinės teisės (20, 21, 25 straipsniai).

TPPTP susitariančiosioms valstybėms leidžia tam tikromis aplinkybėmis nesilaikyti savo įsipareigojimų pagal TPPTP, pavyzdžiui, ekstremalių situacijų metu. Tačiau susitariančiosios valstybės negali nukrypti nuo 6, 7, 8, 11, 15, 16 ir 18 straipsnių (teisė į gyvybę, laisvė nuo kankinimų, vergijos draudimas, sąžiningo teismo teisės ir religijos ar tikėjimo laisvė).

TPPTP stebėsena. TPPTP stebi Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas (atskiras Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybos organas), kuris peržiūri reguliarias valstybių narių ataskaitas apie tai, kaip įgyvendinamos teisės. TPPTP susitariančiosios valstybės privalo pateikti ataskaitą praėjus vieneriems metams nuo įstojimo į TPPTP ir tada, kai to prašo komitetas. Komitetas posėdžiauja Ženevoje ir paprastai rengia tris sesijas per metus.

Tarptautinių pilietinių ir politinių teisių pakto Antrasis fakultatyvinis protokolas mirties bausmei panaikinti (TPPTP FP)

Jungtinių Tautų Generalinė asamblėja
Įsigaliojo 1991 m. liepos 11 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.148976?jfwid=rivwzvpvg

TPPTP FP, kuriuo siekiama panaikinti mirties bausmę, yra vienintelė visame pasaulyje galiojanti tarptautinė sutartis, draudžianti mirties bausmę ir numatanti visišką mirties bausmės panaikinimą. TPPTP FP pabrėžia mirties bausmės, kaip žmogaus teisių stiprinimo priemonės, panaikinimo svarbą ir prisiima valstybių narių įsipareigojimą šiuo tikslu.

TPPTP FP numatytas mirties bausmės uždraudimas ir mirties bausmės panaikinimas valstybių narių jurisdikcijoje.

TPPTP FP leidžia valstybėms narėms pasilikti teisę taikyti mirties bausmę karo metu pagal apkaltinamąjį nuosprendį už sunkiausią karinio pobūdžio nusikaltimą, įvykdytą karo metu. Ši išlyga gali būti padaryta tik ratifikavimo metu. Kadangi jokia kita išlyga negali būti padaryta, susitariančiosios valstybės įsipareigoja jas panaikinti, net jei ateityje pasikeis nacionaliniai įstatymai.

TPPTP FP stebėsena. TPPTP FP stebi Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas (aprašytas Rodyklės skyrelyje „1.3. Pilietinės ir politinės teisės“, Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas).

2. VAIKO TEISĖS

2.1. Pagrindinės vaiko teisės

Vaiko teisių konvencija (VTK)

Jungtinių Tautų Generalinė asamblėja
Įsigaliojo 1990 m. rugsėjo 2 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848

VTK yra tarptautinė sutartis, pripažįstanti žmogaus teises. Europos Sąjungos valstybės narės ir dauguma valstybių, iš kurių kilę nelydimi vaikai, įsipareigojo gerbti ir įgyvendinti visas vaikų teises bei principus, priklausančius jų nacionalinei jurisdikcijai. VTK nustato vaikų teisių apsaugos, įgyvendinimo ir skatinimo principus bei standartus ir apima visus vaikų gyvenimo aspektus (sveikatos, psichologinius, materialinius, švietimo, teisinius ir socialinius klausimus).

VTK „vaikas“ apibrėžiamas kaip kiekvienas jaunesnis nei aštuoniolikos metų žmogus, nebent pagal vaikui taikomus įstatymus pilnametystė būtų pasiekiama anksčiau (1 straipsnis).

Pagrindiniai VTK principai taip pat taikomi nelydimų vaikų padėčiai:

→ nediskriminavimo (2 straipsnis);

→ svarbiausių vaiko interesų užtikrinimo imantis bet kokių vaiką liečiančių veiksmų (3 straipsnis);

→ vaiko prigimtinės teisės į gyvybę ir valstybių narių įsipareigojimo maksimaliai užtikrinti vaiko išgyvenimą ir vystymąsi (6 straipsnis);

→ vaiko teisės laisvai reikšti savo nuomonę visais su vaiku susijusiais klausimais, tinkamai atsižvelgti į vaiko nuomonę (12 straipsnis).

Visi nelydimi vaikai turi VTK numatytas teises be jokios išimties. Susitariančiosios valstybės privalo užtikrinti, kad visi vaikai:

→ be jokios diskriminacijos galėtų pasinaudoti specialiomis apsaugos priemonėmis ir pagalba (8 straipsnis);

→ turėtų galimybę naudotis tokiomis paslaugomis kaip švietimas ir sveikatos priežiūra (23, 24, 28 straipsniai);

→ galėtų maksimaliai lavinti savo asmenybes, sugebėjimus ir talentus (29 straipsnis);

→ užaugtų laimės, meilės ir supratimo aplinkoje (preambulė);

→ būtų informuojami apie prieinamą ir aktyvų savo teisių įgyvendinimą ir dalyvautų savo teisių įgyvendinime (40 straipsnis).

Kai kurios VTK nustatytos teisės yra ypač svarbios nelydimiems vaikams:

→ teisė į alternatyvią priežiūrą (20 straipsnio 2 dalis);

→ teisė į teisinį atstovavimą ir teisinę pagalbą (18 straipsnio 2 dalis, 40 straipsnio 2 dalis);

→ teisę į visapusišką išsilavinimą, neatsižvelgiant į vaiko imigracijos statusą. Valstybės dalyvės susitaria, kad vaiko lavinimo tikslas turi būti: kuo visapusiškiau ugdyti vaiko asmenybę, talentą ir protinius bei fizinius sugebėjimus; ugdyti pagarbą žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms, taip pat principams, paskelbtiems Jungtinių Tautų Įstatuose; ugdyti vaiko pagarbą tėvams, savo kultūriniam identitetui, kalbai ir vertybėms; šalies, kurioje vaikas gyvena; civilizacijoms, kurios skiriasi nuo jo paties civilizacijos; parengti vaiką sąmoningam gyvenimui laisvoje visuomenėje, pagrįstam supratimo, taikos, pakantumo, vyrų ir moterų lygiateisiškumo, visų tautų, etninių, nacionalinių ir religinių grupių, taip pat vietinės kilmės asmenų draugystės principais; ugdyti pagarbą gamtai (28, 29 straipsniai);

→ teisė į lygiavertę sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą, kaip ir piliečių vaikams (24 straipsnis);

→ teisė į tinkamą mitybą, drabužius ir apgyvendinimą (27 straipsnis);

→ apsauga nuo ekonominio išnaudojimo (32 straipsnis);

→ susitariančiosios valstybės įsipareigojimas laikytis sąlygų ir apribojimų, kai atimama vaiko laisvė (37 straipsnis).

VTK stebėsena. VTK įgyvendinimą stebi Vaiko teisių komitetas, kurį sudaro 18 nepriklausomų ekspertų. Visos valstybės VTK Šalys, privalo reguliariai teikti komitetui ataskaitas apie tai, kaip įgyvendinamos teisės. Komitetas taip pat gali nagrinėti atskirus skundus, susijusius su VTK pažeidimais.

2.2. Globa ir kontaktai

Europos konvencija dėl sprendimų, susijusių su vaikų globa, pripažinimo ir vykdymo bei vaikų globos atnaujinimo (VGAK)

Europos Taryba
Įsigaliojo 1983 m. rugsėjo 1 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.197962

VGAK yra tarptautinė sutartis, susijusi su tarptautiniu vaikų grobimu. VGAK tikslas yra atgrasyti nuo tarptautinio vaikų grobimo ir užtikrinti neteisėtai išvežtų ar išlaikytų iš jų gimtosios šalies vaikų grąžinimą.

VGAK saugo globos ir bendravimo teises tarptautinėse situacijose ir teikia nemokamą, greitą, nebiurokratinę kiekvienos Šalies paskirtų centrinių valdžios institucijų pagalbą, nustatant neteisėtai išvežto vaiko buvimo vietą ir atkuriant jo globą.

VGAK apibrėžia „vaiką“ kaip bet kurios pilietybės asmenį, jaunesnį nei 16 metų ir neturintį teisės nuspręsti dėl savo gyvenamosios vietos pagal įprastinės gyvenamosios vietos įstatymą, pagal savo pilietybės įstatymą arba valstybės, į kurią kreipiamasi, vidaus įstatymą (1 straipsnis).

VGAK „sprendimą, susijusį su globa“ apibrėžia kaip valdžios institucijos sprendimą, kiek jis susijęs su vaiko globa, įskaitant teisę nuspręsti dėl jo gyvenamosios vietos arba teisę susipažinti su vaiko globa (1 straipsnis).

Prašymas atkurti vaiko globą gali būti pateiktas tiesiogiai bet kurios susijusios šalies teismui arba centrinei institucijai. Centrinės valdžios institucijos, *inter alia*, privalo:

→ padėti pareiškėjams jų veiksmuose;

→ sužinoti vaiko buvimo vietą;

→ vengti vaiko ar pareiškėjo interesų pažeidimo, ypač taikant būtinąsias laikinąsias priemones;

→ užtikrinti globos sprendimo pripažinimą ar vykdymą;

→ užtikrinti vaiko pristatymą pareiškėjui ten, kur vykdomas teismo sprendimas;

→ informuoti prašančiąją instituciją apie priemones, kurių buvo imtasi, ir jų rezultatus (5 straipsnis).

VGAK stebėsena. Kiekviena susitariančioji valstybė paskiria centrinę valdžios instituciją, kuri vykdys VGAK numatytas funkcijas. Federacinės valstybės ir valstybės, turinčios daugiau nei vieną teisinę sistemą, gali paskirti daugiau nei vieną centrinę valdžios instituciją ir nustatyti atitinkamą kompetencijos apimtį. Susitariančiųjų valstybių centrinės valdžios institucijos bendradarbiauja tarpusavyje ir skatina savo valstybės kompetentingų institucijų tarpusavio bendradarbiavimą.

Konvencija dėl kontaktų dėl vaikų (KKV)

Europos Taryba
Įsigaliojo 2005 m. rugsėjo 1 d.
https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008370f
(nuoroda anglų kalba; Lietuva neratifikavo)

KKV yra tarptautinė sutartis, kuria siekiamas: 1) nustatyti bendruosius principus, kurie turi būti taikomi pavedimams, susijusiems su kontaktais; 2) nustatyti tinkamas apsaugos priemones ir garantijas, užtikrinančias tinkamą ryšį ir nedelsiant grąžinant vaikus kontaktinio laikotarpio pabaigoje; 3) užmegzti bendradarbiavimą tarp centrinių valdžios institucijų, teisminių institucijų ir kitų įstaigų, siekiant skatinti ir pagerinti ryšius tarp vaikų ir jų tėvų bei kitų asmenų, turinčių šeimos ryšių su vaikais.

KKV „kontaktą“ apibūdina kaip: vaiko laikinas apsistojimas su žmogumi, su kuriuo vaikas paprastai negyvena, arba susitikimas su tokiu žmogumi; bet kokia vaiko ir tokio asmens bendravimo forma; informacijos teikimas tokiam asmeniui apie vaiką arba vaikui apie tokį asmenį (2 straipsnis).

KKV nustato tokias vaikų teises:

→ teisė užmegzti ir palaikyti nuolatinius ryšius su tėvais (4 straipsnis);

→ teisė užmegzti ir palaikyti nuolatinį ryšį su asmenimis, turinčiais šeimos ryšius su vaiku ir kitais asmenimis, jeigu taip numato susitariančios valstybės (5 straipsnis);

→ teisę gauti visą reikiamą informaciją, konsultuotis ir pareikšti savo nuomonę (6 straipsnis).

KKV stebėsena. Kiekviena susitariančioji valstybė paskiria centrinę valdžios instituciją, kuri vykdys KKV numatytas funkcijas. Federacinės valstybės ir valstybės, turinčios daugiau nei vieną teisinę sistemą, gali paskirti daugiau nei vieną centrinę valdžios instituciją ir nustatyti atitinkamą kompetencijos apimtį. Susitariančiųjų valstybių centrinės valdžios institucijos bendradarbiauja tarpusavyje ir skatina savo valstybės kompetentingų institucijų tarpusavio bendradarbiavimą.

2.3. Įvaikinimas ir tarptautinis įvaikinimas

Europos konvencija dėl įvaikinimo (peržiūrėta) (EKĮ)

Europos Taryba
Įsigaliojo 2011 m. rugsėjo 1 d.
https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680084823
(nuoroda anglų kalba; Lietuva neratifikavo)

EKĮ yra tarptautinė sutartis, kuria siekiama suderinti vaikų įvaikinimą Europoje pagal pagrindinius Europos Tarybos principus. Konvencijoje atsižvelgiama į pastarųjų metų socialinius ir teisinius pokyčius, taip pat į Europos žmogaus teisių teismo praktiką. EKĮ pabrėžiama, kad svarbiausi vaiko interesai visada turi būti viršesni už bet kokius kitus klausimus.

EKĮ taikoma įvaikinant vaiką, kuris tuo metu, kai įtėvis kreipiasi dėl įvaikinimo, nėra sulaukęs 18 metų, nėra ir nebuvo vedęs, nėra ir nebuvo įregistravęs partnerystės, ir nėra sulaukęs pilnametystės (1 straipsnis).

EKĮ naujos nuostatos yra šios:

→ visais įvaikinimo atvejais reikalingas tėvo sutikimas, net kai vaikas gimė ne santuokoje (5 straipsnis);

→ įvaikinant vaiko sutikimas yra būtinas, jei vaikas pakankamai sąmoningas jį duoti (6 straipsnis);

→ valstybėms, kurios leidžia įvaikinti heteroseksualioms nesusituokusioms registruotą partnerystę sudariusioms poroms, leidžiama šį leidimą išplėsti taikant jį ir homoseksualioms poroms bei tos pačios lyties poroms, gyvenančioms stabiliuose santykiuose (7 straipsnis);

→ minimalus įvaikintojo amžius turi būti nuo 18 iki 30 metų, o įvaikintojo ir vaiko amžiaus skirtumas turėtų būti bent jau 16 metų (9 straipsnis).

ECAC stebėsena. Kiekviena susitariančioji valstybė įsipareigoja imtis priemonių užtikrinant, kad jos įstatymai atitiktų ECAC nuostatas ir informuoja Europos Tarybos Generalinį sekretorių apie pritaikytas priemones.

Hagos konvencija dėl Vaikų apsaugos ir bendradarbiavimo tarptautinio įvaikinimo srityje / Hagos konvencija dėl įvaikinimo (HKĮ)

Hagos Tarptautinės privatinės teisės konferencija
Įsigaliojo 1995 m. gegužės 1 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.42261

HKĮ yra tarptautinė konvencija, reguliuojanti tarptautinį įvaikinimą, vaikų grobimą ir prekybą vaikais, siekiant apsaugoti asmenis nuo korupcijos, prievartos ir išnaudojimo, kuris kartais tampa tarptautinio įvaikinimo pasekme. Ši konvencija laikoma esmine, nes ja oficialiai pripažįstamas tarptautinis įvaikinimas ir užtikrinama, kad įvaikinimai pagal HAC bus pripažinti ir įsigalios kitose šalyse.

HKĮ nustato, kad tarptautinis įvaikinimas turi būti vykdomas atsižvelgiant į vaiko interesus, gerbiant jo pagrindines teises ir siekiant užkirsti kelią vaikų grobimui, pardavimui ar prekybai jais. Kiekviena valstybė pirmiausia turėtų sudaryti sąlygas vaikui augti savo šeimoje.

Pagrindiniai HKĮ tikslai yra šie:

→ nustatyti apsaugos priemones, užtikrinančias, kad įvaikinimas būtų vykdomas atsižvelgiant į vaiko interesus ir gerbiant jo pagrindines teises, pripažintas tarptautinėje teisėje;

→ sukurti susitariančiųjų valstybių bendradarbiavimo sistemą siekiant užtikrinti, kad būtų laikomasi šių apsaugos priemonių ir taip užkirsti kelią vaikų grobimui, pardavimui ar prekybai jais;

→ užtikrinti, kad susitariančiosiose valstybėse būtų pripažįstami įvaikinimai pagal HKĮ.

HKĮ stebėsena. Kiekviena susitariančioji valstybė paskiria centrinę valdžios instituciją, kuri vykdys HKĮ numatytas funkcijas. Federacinės valstybės ir valstybės, turinčios daugiau nei vieną teisinę sistemą, gali paskirti daugiau nei vieną centrinę valdžios instituciją ir nustatyti atitinkamą kompetencijos apimtį. Susitariančiųjų valstybių centrinės valdžios institucijos bendradarbiauja tarpusavyje ir skatina savo valstybės kompetentingų institucijų tarpusavio bendradarbiavimą siekiant apsaugoti vaikus ir pasiekti kitus HKĮ tikslus.

3. PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ IR PABĖGĖLIŲ TEISĖS

3.1. Pagrindinės prieglobsčio prašytojų ir pabėgėlių teisės

Konvencija dėl pabėgėlio statuso (KPS)

Jungtinių Tautų Generalinė asamblėja
Įsigaliojo 1954 m. balandžio 22 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.32581

KPS yra daugiašalė sutartis, apibrėžianti, kas yra pabėgėlis, ir nustatanti prieglobstį gavusių asmenų teises bei prieglobstį suteikiančių valstybių atsakomybę. KPS taip pat nustato, kurie asmenys nepriskiriami pabėgėliams, pavyzdžiui, karo nusikaltėliai.

KPS apibrėžia „pabėgėlį“ kaip asmenį, dėl įvykių, buvusių iki 1951 m. sausio 1 d., arba dėl visiškai pagrįstos baimės būti persekiojamam dėl rasės, religijos, pilietybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar politinių įsitikinimų yra už šalies, kurios pilietis jis yra, ribų ir negali arba bijo naudotis tos šalies gynyba; arba neturėdamas atitinkamos pilietybės ir būdamas už šalies, kurioje anksčiau buvo jo nuolatinė gyvenamoji vieta, ribų dėl tokių įvykių negali ar bijo į ją grįžti (1 straipsnis).

Laikui bėgant pabėgėlių situacija keitėsi, todėl vis labiau jautėsi poreikis KPS nuostatas pritaikyti naujiems atvejams, todėl buvo parengtas Protokolas dėl pabėgėlių statuso ir jis įsigaliojo 1967 m. spalio 4 d. (žiūrėti žemiau).

KPS ratifikavusios šalys privalo ginti pabėgėlius, kurie yra jų teritorijoje. Su pabėgėliais turi būti elgiamasi bent jau kaip su piliečiais, užtikrinant:

- laisvę praktikuoti savo religiją (4 straipsnis);
- autorinių teisių ir pramoninės nuosavybės gerbimą ir gynimą (14 straipsnis);
- normavimo užtikrinimą (ten, kur yra visiems gyventojams privaloma normavimo sistema) (20 straipsnis);
- pradinį ugdymą (22 straipsnis);
- valstybės pagalbą ir paramą (23 straipsnis);
- darbo teises ir socialinį aprūpinimą (24 straipsnis).

KPS stebėsena. Nors KPS yra teisiškai įpareigojanti, nėra institucijos, kuri vykdytų KPS stebėseną. Jungtinių Tautų Vyriausiasis pabėgėlių komisaras yra atsakingas už KPS priežiūrą, tačiau negali įpareigoti susitariančiųjų valstybių laikytis KPS. Nėra nustatyta oficiali asmenų skundų nagrinėjimo tvarka. KPS nurodo, kad skundai turi būti perduodami Tarptautiniam teisingumo teismui nagrinėti, tačiau faktiškai tokių atvejų niekada nebuvo.

Protokolas dėl pabėgėlio statuso (PPS)

Jungtinių Tautų Generalinė asamblėja
Įsigaliojo 1967 m. spalio 4 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/944fa060699811e5b316b7e07d98304b?jfwid=-g0zryxhw7

PPS yra pagrindinis tarptautinės pabėgėlių teisės dokumentas.
Atsižvelgiant į tai, kad laikui bėgant pabėgėlių situacija keitėsi ir tam tikrais atvejais KPS nuostatos negalėjo būti taikomos, valstybės, sudariusios KPS, susitarė, kad pabėgėlio statusas turėtų būti taikomas visiems pabėgėliams, neatsižvelgiant į KPS nustatytą 1951 m. sausio 1 d. datą.

PRSR stebėsena. Susitariančios valstybės įsipareigojo vykdyti savo funkcijas bendradarbiaudamos su Jungtinių Tautų Vyriausiojo pabėgėlių komisaro biuru ar bet kuria kita Jungtinių Tautų agentūra, galimai perimsiančia jos įgaliojimus. Taip pat susitariančiosios valstybės įsipareigojo prižiūrėti šio Protokolo nuostatų taikymą.

3.2. Šeimų susijungimas

Bendrasis komentaras Nr. 6 CRC/GC/2005/6 (Bendrasis komentaras Nr. 6)

Vaiko teisių komitetas
Paskelbta 2005 m. rugsėjo 1 d.
http://vtaki.lt/uploads/structure/docs/485_a5eebb22a7f392edf2d7634481bb46b5.pdf
(nuorodos 69-93 puslapiai)

Bendrasis komentaras Nr. 6 yra Vaiko teisių komiteto dokumentas, kuriame aiškinamos žmogaus teisių nuostatos, susijusios su nelydimų ir atskirtų vaikų statusu ne jų kilmės šalyje.

Bendrame komentare Nr. 6 „nelydimi vaikai“ (dar vadinami nelydimais nepilnamečiais) apibrėžiami kaip vaikai, kaip apibrėžta Vaiko teisių konvencijos 1 straipsnyje, kurie yra atskirti nuo tėvų ir kitų giminaičių ir jais nesirūpina suaugęs asmuo, kuris, remiantis įstatymais ar papročiais yra už juos atsakingas (7 punktas).

Bendrame komentare Nr. 6 „atskirti vaikai“ apibrėžiami kaip vaikai, kaip apibrėžta Vaiko teisių konvencijos 1 straipsnyje, kurie buvo atskirti nuo abiejų tėvų arba nuo ankstesnio jų teisinio ar įprastinio globėjo, bet nebūtinai nuo kitų giminaičių. Todėl tai gali būti vaikai, lydimi kitų suaugusių šeimos narių (8 punktas).

Bendrame komentare Nr. 6 siūlomi penki galimi ilgalaikiai sprendimai nelydimo vaiko padėčiai:

→ šeimos susijungimas kilmės šalyje, priimančioje šalyje ar trečiojoje šalyje;

→ vaiko grąžinimas į jo kilmės šalį;

→ vaiko integracija į priimančios šalies visuomenę;

→ vaiko perkėlimas į trečiąją šalį;

→ tarptautinis įvaikinimas.

Bendrojo komentaro Nr. 6 stebėsena. Bendrojo komentaro Nr. 6 priežiūrą vykdo Vaiko teisių komitetas.

3.3. Repatriacija ir grąžinimas

Europos konvencija dėl nepilnamečių grąžinimo (EKNG)

Europos Taryba
Įsigaliojo 2015 m. liepos 28 d.
https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680072d3c
(nuoroda anglų kalba; Lietuva neratifikavo)

EKNG yra Europos Tarybos sutartis, leidžianti valstybei reikalauti, kad kitos valstybės grąžintų nepilnamečius į jos teisinę jurisdikciją.

EKNG apibrėžia „repatriaciją“ kaip nepilnamečio perkėlimą iš vienos susitariančiosios valstybės į kitą susitariančiąją valstybę, nepriklausomai nuo to, asmuo yra pastarosios pilietis, ar ne (1 straipsnis).

Valstybė, priklausanti EKNG („prašančioji valstybė“), turi teisę reikalauti iš bet kurios susitariančiosios valstybės nepilnamečio repatriacijos į ją iš bet kurios kitos valstybės („prašomoji valstybė“). **Repatriacijos gali būti prašoma šiais atvejais:**

→ nepilnamečio buvimas prašomojoje valstybėje prieštarauja nepilnamečio teisėtų globėjų valiai;

→ nepilnamečio buvimas prašomojoje valstybėje nesuderinamas su apsaugos ar perkvalifikavimo priemone, kurios nepilnamečio atžvilgiu imasi

prašančiosios valstybės valdžios institucijos; arba

→ nepilnamečio buvimas būtinas prašančiojoje valstybėje, nes ten vyksta procesai, susiję su nepilnamečio apsauga ir švietimu.

Tuo atveju, jeigu prašomojoje valstybėje galioja teisės aktai, leidžiantys repatrijuoti nepilnamečius, EKNG taip pat leidžia juos repatrijuoti, kai prašančioji valstybė mano, kad nepilnamečio buvimas prašomojoje valstybėje nesuderinamas su nepilnamečio ar jos interesais.

EKNG stebėsena. Europos Taryba vykdo EKNG stebėseną ir daro viską, kad būtų sudarytos palankios sąlygos draugiškai išspręsti EKNG vykdymo sunkumus.

4. ASMENŲ BE PILIETYBĖS TEISĖS

Konvencija dėl asmenų be pilietybės statuso (KABS)

Jungtinių Tautų Generalinė asamblėja
Įsigaliojo 1960 m. birželio 6 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.105745

KABS yra daugiašalė sutartis, kuria siekiama apsaugoti asmenis be pilietybės ir užtikrinti, kad asmenys be pilietybės turėtų bent minimalias žmogaus teises.

KABS „asmuo be pilietybės“ apibrėžiamas kaip asmuo, kurio „pagal savo įstatymus nė viena valstybė nepripažįsta kaip piliečio“. Asmuo be pilietybės yra asmuo, kuris neturi jokios šalies pilietybės (1 straipsnis).

KABS nustato pareigą užtikrinti asmenų be pilietybės teises, kurias be kita ko apima:

→ teisė į apmokamą darbą (17–19 straipsniai);
→ teisė į būstą (21 straipsnis);
→ teisė į visuomenės švietimą (22 straipsnis);
→ teisė į socialinę apsaugą (24 straipsnis);
→ teisė į administracinę pagalbą (25 straipsnis);
→ judėjimo laisvė (26 straipsnis);

→ teisė į asmens tapatybę ir kelionės dokumentus (27, 28 straipsniai).

KABS taikoma asmenims be pilietybės, kuriuos saugo Jungtinių Tautų Pabėgėlių reikalų vyriausiasis komisaras, bet ne tiems, kuriuos saugo kitos Jungtinių Tautų agentūros.

KABS netaikomas: 1) asmenims, kurių teises ir pareigas, susijusias su tos šalies pilietybe, pripažįsta šalies, kurioje jie gyvena, kompetentingosios institucijos; 2) karo nusikaltėliams arba nusikaltimų žmoniškumui ar prieš taiką vykdytojams; 3) asmenims, kurie save pristato kaip tarptautinės taikos ir bendradarbiavimo priešus.

KABS stebėsena. Susitariančiosios valstybės praneša Jungtinių Tautų Generaliniam sekretoriui apie įstatymus ir kitus teisės aktus, kuriuos jos gali priimti užtikrindamos KABS taikymą.

Europos Tarybos konvencija (KPN)

Europos Taryba
Įsigaliojo 2009 m. gegužės 1 d.
https://rm.coe.int/1680083747
(nuoroda anglų kalba; Lietuva neratifikavo)

KPN reglamentuoja pilietybės netekimo prevenciją konkrečiame valstybės teisių perėmimo kontekste.

KPN „pilietybės neturėjimą“ apibūdina kaip situaciją, kai nė viena valstybė nelaiko asmens piliečiu pagal savo vidaus įstatymus (1 straipsnis).

KPN apibrėžia „valstybės teisių perėmimą“ kaip vienos valstybės pakeitimą kita, esant atsakomybei už teritorijos tarptautinius santykius (1 straipsnis).

KPN susitariančiosios valstybės imasi visų būtinų veiksmų, kad būtų išvengta pilietybės neturėjimo atvejų, atsirandančių dėl valstybės teisių perėmimo. Taikomos priemonės gali apimti prevencinį tarptautinių sutarčių dėl pilietybės neturėjimo sudarymą ir šio principo taikymą vidaus teisėje.

KPN nustatyta, kad teisę į atitinkamos valstybės pilietybę turi visi, kurie valstybės teisių perėmimo metu turėjo ankstesnės valstybės pilietybę ir kurie dėl valstybės teisių perėmimo prarado arba praras pilietybę.

KPN stebėsena. Siekdamos patvirtinti tinkamas priemones, kad būtų išvengta pilietybės neturėjimo dėl valstybės paveldėjimo, susijusios valstybės bendradarbiauja tarpusavyje, be kita ko, teikdamos informaciją apie savo atitinkamų vidaus įstatymų vykdymą. Tuo pačiu tikslu susijusios valstybės taip pat bendradarbiauja su Europos Tarybos Generaliniu sekretoriumi ir Jungtinių Tautų Vyriausiuoju pabėgėlių reikalų komisaru (JTVPK) ir, jei reikia, su kitomis valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis.

5. PILIETYBĖ

Europos konvencija dėl pilietybės (EKP)

Europos Taryba
Įsigaliojo 2000 m. kovo 1 d.
https://rm.coe.int/168007f2c8
(nuoroda anglų kalba; Lietuva neratifikavo)

EKP yra pirmoji tarptautinė sutartis, reglamentuojanti pilietybės teisinius klausimus. EKP nustato du pagrindinius dalykus: pilietybės įgijimą ir praradimą bei konkrečią pilietybės padėtį valstybės parėmimo kontekste.

EKP „pilietybę“ apibrėžia kaip teisinį asmens ir valstybės ryšį nepriklausomai nuo asmens etninės kilmės (2a straipsnis).

EKP įtvirtina įvairiems pilietybėms aspektams taikomus principus ir taisykles. EKP yra siekiama šių tikslų:

→ palengvinti naujos pilietybės įgijimą ir susigrąžinimą;

→ užtikrinti, kad pilietybė būtų prarasta tik dėl pateisinamos priežasties ir, kad ji negali būti savavališkai panaikinta;

→ užtikrinti, kad pilietybės prašymus reglamentuojančios procedūros būtų teisingos, sąžiningos ir jas būtų galima apskųsti;

→ sureguliuoti asmenų, kuriems gresia pilietybės praradimas dėl valstybės teisių perėmimo, situaciją;

→ reguliuoti keleriopą pilietybę, karinius įsipareigojimus ir susitariančiųjų valstybių bendradarbiavimą.

EKP nustato vaikų teises, susijusias su tautybe:

→ teisę į pilietybę (4 straipsnis);

→ teisę įgyti pilietybę pagal vieno iš tėvų kilmę arba gimus valstybės teritorijoje (6 straipsnis);

→ teisę įgyti pilietybę gimus valstybės teritorijoje; tačiau valstybės gali nuspręsti šią taisyklę taikyti tik tiems vaikams, kurie priešingu atveju liktų be pilietybės (6 straipsnis);

→ teisę į natūralizaciją (6 straipsnis).

EKP stebėsena. Susitariančiosios valstybės teikia Europos Tarybos Generaliniam sekretoriui informaciją apie savo nacionalinius įstatymus, susijusius su pilietybe, įskaitant pilietybės neturėjimą ir keleriopą pilietybę, ir apie EKP taikymo pokyčius. Be to, susitariančiosios valstybės viena kitai paprašius pateikia informaciją apie savo nacionalinius įstatymus, susijusius su pilietybe, ir apie EKN taikymo pokyčius. Susitariančiosios valstybės bendradarbiauja tarpusavyje ir su kitomis Europos Tarybos valstybėmis narėmis siekdamos išspręsti visas svarbias problemas ir skatinti laipsnišką teisinių principų ir praktikos, susijusios su pilietybe ir susijusiais klausimais, plėtojimą.

6. VAIKAI KAIP SMURTO AUKOS

6.1. Vaikai kariai

Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinis protokolas dėl vaikų dalyvavimo ginkluotuose konfliktuose (VTK FP)

Jungtinių Tautų Generalinė asamblėja
Įsigaliojo 2002 m. vasario 12 d.
https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.03B32E24EAC4

Jungtinių Tautų Generalinė asamblėja priėmė VTK FP kaip papildomą Vaiko teisių konvencijos (VTK) protokolą 2000 m. gegužės 25 d. rezoliucija Nr. 54/263.

VTK FP, dar vadinama vaikų karių sutartimi, yra daugiašalė sutartis, kuria susitariančiosios valstybės sutinka:

→ uždrausti šaukti į kariuomenę vaikus iki 18 metų;

→ užtikrinti, kad kariškiai būtų ne jaunesni nei 16 metų;

→ neleisti 16 ar 17 metų jaunuoliams tiesiogiai dalyvauti karo veiksmuose;

→ uždrausti nevalstybinėms ginkluotoms grupuotėms įdarbinti asmenis, jaunesnius nei 18 metų, bet kokiems tikslams.

Pagrindiniai VTK FP sutarties dalyvių įsipareigojimai yra šie:

→ nė viena valstybė negali įdarbinti asmenų, kurie dar nėra pasiekę minimalaus amžiaus, kurį nustato valstybė. Visais atvejais minimalus amžius neturi būti mažesnis nei 16 metų;

→ susitariančiosios valstybės, kurių ginkluotosios pajėgos verbuoja 16 ar 17 metų vaikus, neturi: priversti vaikų stoti į savo ginkluotąsias pajėgas, o prieš įtraukiant privalo pasirūpinti, kad būtų pateiktas patikimas amžiaus įrodymas; prieš įtraukiant į darbą, užtikrinti, kad vaikai būtų "išsamiai informuoti" apie karo tarnybos pareigas, kad jų pasirinkimas yra "tikrai savanoriškas" ir, kad jų tėvai ar teisėti globėjai duotų "informuotą sutikimą"; ir „imtis visų įmanomų priemonių" užtikrinti, kad įdarbinami vaikai tiesiogiai nedalyvautų karo veiksmuose;

→ nevalstybinės ginkluotosios grupės „jokiomis aplinkybėmis neturėtų verbuoti ar naudoti karo veiksmuose" vaikų, jaunesnių nei 18 metų".

VTK FP stebėsena. VTK FP įgyvendinimą stebi Vaiko teisių komitetas. Susitariančiosios valstybės turi periodiškai pranešti Vaiko teisių komitetui apie VTK FP įgyvendinimą.

Paryžiaus principai. Principai ir gairės dėl vaikų dalyvavimo ginkluotuose konfliktuose (Paryžiaus principai)

Priimti 2007 m. vasario mėn.
JT Vaikų fondas (UNICEF)
https://www.unicef.org/emerg/files/ParisPrinciples310107English.pdf
(nuoroda anglų kalba)

Paryžiaus principai yra skirti vaikų, susijusių su ginkluotosiomis pajėgomis ir ginkluotomis grupėmis apsaugos priemonėms kurti bei politiniams ir programiniams sprendimams priimti. Paryžiaus principai nustato išsamias vaikų apsaugos nuo verbavimo ir pagalbos teikimo tiems, kurie jau yra susiję su ginkluotosiomis grupėmis ar pajėgomis, gaires. Jie papildo politinius ir teisinius mechanizmus, skirtus apsaugoti vaikus nuo išnaudojimo ir smurto.

Paryžiaus principais siekiama nustatyti intervencijas, siekiant šių tikslų:

→ užkirsti kelią neteisėtam vaikų verbavimui ar naudojimui;

→ palengvinti vaikų, susijusių su ginkluotosiomis pajėgomis ir ginkluotomis grupėmis, paleidimą;

→ palengvinti visų vaikų, susijusių su ginkluotosiomis pajėgomis ir ginkluotomis grupėmis, reintegraciją;

→ užtikrinti kuo saugesnę aplinką visiems vaikams.

Paryžiaus principų stebėsena. Už neteisėto vaikų įdarbinimo ar naudojimo ir kitų šiurkščių pažeidimų prieš vaikus ginkluotuose konfliktuose stebėsenos mechanizmo įgyvendinimą yra atsakingas Generalinis sekretorius UNICEF ir JT Generalinis Sekretorius specialiojo įgaliotinio vaikų ir ginkluotų konfliktų klausimais. Jiems pavesta dirbti kartu su JT taikos palaikymo pajėgomis ir JT šalių grupėmis. Jie bendradarbiauja su vietinėmis ir tarptautinėmis NVO, pilietinės visuomenės veikėjais ir kitais partneriais.

6.2. Prekyba žmonėmis

Konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis (KVPŽ)

Europos Taryba
Įsigaliojo 2008 m. vasario 1 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.416349

KVPŽ yra tarptautinė regioninė žmogaus teisių sutartis. KVPŽ įsigaliojo 2008 m. vasario 1 d. Visos Europos Tarybos valstybės ratifikavo sutartį, išskyrus Rusijos Federaciją. KVPŽ neapsiriboja Europos Tarybos valstybėmis narėmis; ne valstybės narės ir Europos Sąjunga taip pat turi galimybę tapti konvencijos šalimi. Pavyzdžiui, Baltarusija prie KVPŽ prisijungė 2013 m.

KVPŽ „prekybą žmonėmis“ apibrėžia „kaip žmonių verbavimą, pervežimą, perdavimą, slėpimą ar jų priėmimą grasinant, panaudojant jėgą ar kitas prievartos, grobimo, apgaulės, sukčiavimo formas, piktnaudžiaujant įgaliojimais ar pažeidžiama padėtimi arba mokant ar priimant pinigus ar kitą naudą tam, kad būtų gautas kito tą žmogų kontroliuojančio asmens sutikimas siekiant išnaudoti. Išnaudojimas apima bent jau kitų asmenų išnaudojimą prostitucijos forma ir kitas seksualinio išnaudojimo formas, priverstinį darbą ar paslaugas, vergiją ar veiklą, panašią į vergiją, tarnystę ar organų pašalinimą (4 straipsnis).

Remdamasis galiojančiais tarptautiniais dokumentais, KVPŽ nustato gerokai aukštesnius apsaugos prekybos žmonėmis aukoms standartus, nei nustato galiojantys tarptautiniai instrumentai. KVPŽ siekia (1 straipsnis):

→ užkirsti kelią visoms prekybos žmonėmis formoms, tiek nacionalinėms, tiek tarptautinėms - susijusioms su organizuotu nusikalstamumu ar nesusijusioms su juo;

→ apsaugoti ir padėti prekybos žmonėmis aukoms ir liudytojams;

→ užtikrinti veiksmingą tyrimą ir patraukimą baudžiamojon atsakomybėn;

→ skatinti tarptautinį bendradarbiavimą kovojant su prekyba žmonėmis.

KVPŽ prekybos žmonėmis aukoms suteikia tam tikras teises:

→ teisę būti pripažintam auka (10 straipsnis);

→ teisę būti apsaugotam ir gauti pagalbą (11, 12 straipsniai);

→ teisę gauti bent 30 dienų reabilitacijos ir apmąstymų laikotarpį (13 straipsnis);

→ teisę gauti pratęsiamą leidimą gyventi (14 straipsnis);

→ teisę gauti kompensaciją už patirtą žalą (15 straipsnis).

KVPŽ stebėsena. KVPŽ stebi kovos su prekyba žmonėmis ekspertų grupė (GRETA). KVPŽ nustato, kad GRETA turi būti ne mažiau kaip 10 ir ne daugiau kaip 15 narių, ir pabrėžia, kad renkant GRETA narius būtina užtikrinti geografinę ir lyčių pusiausvyrą bei daugiadalykę kompetenciją. GRETA susitinka plenarinėse sesijose tris kartus per metus. GRETA vykdo vizitus ir rengia bei skelbia šalių ataskaitas, kuriose įvertina įstatymų leidybos ir kitas priemones, kurių ėmėsi susitariančiosios valstybės, siekdamos įgyvendinti konvencijos nuostatas. Be to, GRETA reguliariai skelbia bendras savo veiklos ataskaitas.

Konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą ir jos protokolai (Palermo konvencija)

Jungtinių Tautų Generalinė asamblėja
Įsigaliojo 2003 m. rugsėjo 23 d. m.
Protokolai įsigaliojo gruodžio 25 d., 2004 m. sausio 28 d., 2005 m. liepos 3 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.166679
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.211307?jfwid=-ol1rvqec1
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.211304?jfwid=-ol1rvqec1
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=-ol1rvqec1&documentId=TAIS.249377&category=TAD

Palermo konvencija yra pirmoji ir pagrindinė tarptautinė konvencija, skirta kovoti su tarptautiniu organizuotu nusikalstamumu, prekyba žmonėmis ir terorizmu.

Palermo konvencija nustato, kad „organizuotą nusikalstamą grupę“ tai organizuota trijų ar daugiau asmenų grupė, egzistuojanti tam tikrą laiko tarpą ir veikianti kartu, kurios veiklos tikslas – padaryti vieną arba daugiau sunkių nusikaltimų ar nusikaltimų, pripažįstamų tokiais pagal šią Konvenciją, siekiant tiesiogiai ar netiesiogiai gauti finansinės ar kitokios materialinės naudos (2 straipsnis).

Palermo konvenciją ratifikavusios valstybės įsipareigoja imtis priemonių prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą, įskaitant:

→ nusikalstamų veikų kriminalizaciją vidaus teisės aktuose (dalyvavimas organizuotoje nusikalstamoje grupėje, pinigų plovimas, korupcija ir trukdymas teisingumui) (5–9, 23 straipsniai);

→ naujų ir visapusiškų ekstradicijos, savitarpio teisinės pagalbos ir teisėsaugos bendradarbiavimo sistemų nustatymą vidaus teisės aktuose (16 - 20, 26, 27 straipsniai);

→ mokymo ir techninės pagalbos skatinimą siekiant sukurti ar patobulinti reikiamus nacionalinių valdžios institucijų gebėjimus (29–30 straipsniai).

Palermo konvenciją papildo trys protokolai, kuriuose numatytos konkrečios organizuoto nusikalstamumo sritys ir apraiškos:

→ **Protokolas, skirtas užkirsti kelią prekybai žmonėmis,** ypač moterimis bei vaikais ir už tai nubausti, yra pirmoji pasaulinė teisiškai privaloma priemonė su suderinta prekybos žmonėmis apibrėžtimi;

→ **Protokolas prieš migrantų kontrabandą sausuma, jūra ir oru** yra pirmasis pasaulinis tarptautinis dokumentas, pateikęs migrantų kontrabandos apibrėžimą;

→ **Protokolas prieš neteisėtą šaunamųjų ginklų, jų dalių ir komponentų bei šaudmenų gamybą ir prekybą jais** yra pirmasis pasauliniu mastu teisiškai įpareigojantis šaulių ginklų dokumentas.

Prieš tapdamos bet kurio iš protokolų šalimis, šalys turi tapti pačios Palermo konvencijos šalimis.

Palermo konvencijos stebėsena. Jungtinių Tautų Narkotikų ir nusikalstamumo tarnyba (UNODC) yra Palermo konvencijos ir jos protokolų stebėtoja.

Susitariančiosioms valstybėms teikiama praktinė pagalba rengiant įstatymų projektus, kuriant išsamias nacionalines kovos su prekyba žmonėmis strategijas ir padedant jas įgyvendinti.

6.3. Vaikų prostitucija, vaikų pornografija ir seksualinė prievarta

Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinis protokolas dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos (VTK FK)

Jungtinių Tautų Generalinė asamblėja
Įsigaliojo 2002 m. sausio 18 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.233200?jfwid=-n126u3sdm

VTK FK yra Vaiko teisių konvencijos protokolas, uždraudžiantis vaikų pardavimą, vaikų prostituciją ir vaikų pornografiją.

VTK FK draudžiamas vaikų pardavimas, vaikų prostitucija ir vaikų pornografija, kurie yra apibrėžiami kaip:

- vaikų pardavimas – tai bet koks veiksmas ar sandoris, kai koks nors asmuo ar grupė asmenų perduoda vaiką kitam asmeniui už piniginį ar kokį kitą atlygį;
- vaikų prostitucija – tai vaiko panaudojimas seksualinėje veikloje už piniginį ar kokį kitą atlygį;
- vaikų pornografija – tai bet koks ir bet kokia forma vaiko, dalyvaujančio realioje ar imituojamoje akivaizdžiai seksualinėje veikloje, vaizdavimas arba vaiko lyties organų vaizdavimas pirmiausia seksualiniais tikslais (2 straipsnis).

VTK FK stebėsena. VTK FK įgyvendinimą stebi Vaiko teisių komitetas. Susitariančiosios valstybės turi periodiškai pranešti Vaiko teisių komitetui apie VTK FK įgyvendinimą.

Konvencija dėl vaikų apsaugos prieš seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą (KVASP)

Europos Taryba
Įsigaliojo 2010 m. liepos 1 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.434001

KVASP yra daugiašalė sutartis, kuria valstybės susitaria kriminalizuoti tam tikras seksualinės prievartos prieš vaikus formas. KVASP yra pirmoji priemonė,

nustatanti įvairias seksualinės prievartos prieš vaikus formas kaip nusikalstamas veikas, įskaitant tokią prievartą namuose ar šeimoje, naudojant jėgą, prievartą ar grasinimus.

KVASP „seksualinę prievartą“ apibūdina taip: 1) seksualiniai veiksmai su vaiku, kuris pagal atitinkamas nacionalinės teisės nuostatas nėra sulaukęs amžiaus, nuo kurio seksualiniai veiksmai su juo neužtraukia baudžiamosios atsakomybės; 2) seksualiniai veiksmai su vaiku, kai: naudojama prievarta, jėga ar grasinimai, arba piktnaudžiaujama pripažintu pasitikėjimu, valdžia ar įtaka vaikui, taip pat ir šeimoje, arba piktnaudžiaujama itin pažeidžiama vaiko padėtimi, ypač dėl jo psichinės ar fizinės negalios ar priklausomumo (18 straipsnis).

Pagrindiniai KVASP susitariančiųjų valstybių įsipareigojimai yra šie:

→ imtis reikiamų įstatyminių ar kitų priemonių, kad būtų užkirstas kelias visų formų vaikų seksualiniam išnaudojimui ir seksualinei prievartai bei apsaugoti vaikus (4–9 straipsniai);

→ imtis būtinų priemonių, kad būtų užtikrintas koordinavimas nacionaliniu ar vietos lygiu tarp skirtingų agentūrų, atsakingų už vaikų seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos apsaugą, prevenciją ir kovą su ja (10 straipsnis);

→ sukurti veiksmingas socialines programas ir sukurti daugiadisciplinines struktūras, kad būtų galima suteikti reikiamą paramą aukoms, jų artimiesiems giminaičiams ir visiems asmenims, atsakingiems už jų priežiūrą (11–14 straipsniai);

→ skatinti veiksmingas intervencijos programas ar priemones asmenims, kuriems iškelta baudžiamoji byla arba kurie yra nuteisti už bet kokį seksualinio pobūdžio nusikaltimą prieš vaikus (15–17 straipsniai);

→ imtis būtinų įstatyminių ar kitų priemonių užtikrinti, kad KVASP nustatyti seksualinio pobūdžio nusikaltimai prieš vaikus būtų baudžiami (18–23 straipsniai);

→ imtis būtinų įstatyminių ar kitų priemonių, kad būtų užtikrinta, jog tyrimai ir baudžiamosios bylos būtų vykdomos atsižvelgiant į vaiko interesus ir gerbiant vaiko teises (30–36 straipsniai).

KVASP stebėsena. Susitariančiųjų valstybių komitetas stebi KVASP įgyvendinimą. Komitetas palengvina informacijos, patirties ir gerosios patirties rinkimą, analizę ir mainus tarp valstybių, kad būtų padidintos jų

galimybės užkirsti kelią vaikų seksualiniam išnaudojimui ir seksualinei prievartai ir kovoti su ja. Komitetas taip pat pareiškia savo nuomonę visais klausimais, susijusiais su KVASP taikymu, ir palengvina keitimąsi informacija apie reikšmingus teisinius, politinius ar technologinius pokyčius. Komitetui padeda Europos Tarybos sekretoriatas.

6.4. Kankinimai

Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą (KKŽE)

Jungtinių Tautų Generalinė asamblėja
Įsigaliojo 1987 m. birželio 26 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.280690?jfwid=rivwzvpvg

KKŽE paprastai žinoma kaip Jungtinių Tautų konvencija prieš kankinimą. Tai yra tarptautinė žmogaus teisių sutartis, kurią prižiūri Jungtinės Tautos ir kuria siekiama užkirsti kelią kankinimams ir kitokiam žiauriam, nežmoniškam ar žeminančiam elgesiui ar baudimui visame pasaulyje.

KKŽE „kankinimą“ apibūdinamas kaip bet koks veiksmas, kuriuo asmeniui tyčia sukeliamas stiprus fizinis ar psichinis skausmas arba kančia siekiant išgauti iš jo ar trečiojo asmens informaciją arba prisipažinimą, nubausti jį už kokį nors veiksmą, kurį jis arba trečiasis asmuo įvykdė ar yra įtariamas jį įvykdęs, arba įbauginti ar priversti jį arba trečiąjį asmenį ką nors padaryti, arba dėl bet kurios kokiu nors diskriminavimu grindžiamos priežasties, kai tokį skausmą ar kančią sukelia viešosios valdžios pareigūnas ar kitas oficialias pareigas einantis asmuo arba kai jis sukeliamas jam kurstant arba sutinkant ar jo tyliu pritarimu. Šis apibrėžimas neapima tik teisėtomis sankcijomis sukeliamo, joms būdingo arba su jomis susijusio skausmo ar kančios (1 straipsnis).

KKŽE susitariančiosios valstybės įsipareigoja imtis veiksmingų priemonių užkirsti kelią kankinimams bet kurioje jų jurisdikcijai priklausančioje teritorijoje, įskaitant:

→ užtikrinti, kad kankinimas būtų baudžiamasis nusikaltimas pagal

šalies nacionalinius įstatymus (4 straipsnis);

→ nustatyti jurisdikciją kankinimo, kurį įvykdė šalies piliečiai ar prieš jį, atžvilgiu (5 straipsnis);

→ užtikrinti, kad kankinimas būtų nusikaltimas, už kurį galima išduoti (8 straipsnis);

→ ištirti visus įtarimus dėl kankinimo (12 ir 13 straipsniai);

→ užtikrinti, kad kankinimo aukos ar jų išlaikytiniai, jei aukos mirė dėl kankinimų, turėtų įgyvendinamą teisę į kompensaciją (14 straipsnis);

→ uždrausti teismuose naudoti įrodymus, gautus kankinant (15 straipsnis);

→ uždrausti deportuoti, išduoti ar perkraustyti žmones, kai yra rimtas pagrindas manyti, kad jie bus kankinami (3 straipsnis);

→ mokyti ir šviesti savo teisėsaugos personalą, civilius ar karinius darbuotojus, medicinos personalą, valstybės tarnautojus ir kitus asmenis, susijusius su bet kurio asmens areštavimu, tardymu ar gydymu nuo jo suėmimo, sulaikymo ar įkalinimo, atsižvelgiant į kankinimo draudimą (10 straipsnis);

→ sistemingai peržiūrėti tardymo taisykles, instrukcijas, metodus ir praktiką asmenų, kurie yra sulaikyti ar fiziškai kontroliuojami bet kurioje jų jurisdikcijai priklausančioje teritorijoje, siekiant užkirsti kelią bet kokiems kankinimo veiksmams (11 straipsnis);

→ užkirsti kelią bet kokiam žiauriam, nežmoniškam ar žeminančiam elgesiui ar baudimui bet kurioje jų jurisdikcijai priklausančioje teritorijoje ir ištirti visus įtarimus dėl tokio elgesio (16 straipsnis).

KKŽE stebėsena. KKŽE stebi Kovos su kankinimu komitetas - žmogaus teisių ekspertų grupė. Visos susitariančiosios valstybės privalo reguliariai teikti komitetui ataskaitas apie tai, kaip įgyvendinamos teisės. Ratifikavusios KKŽE, valstybės turi pateikti ataskaitą per vienerius metus, po kurių jos privalo teikti pranešimus kas ketverius metus. Komitetas išnagrinėja kiekvieną ataskaitą ir pateikia jai susirūpinimą keliančias problemas bei rekomendacijas susitariančiajai valstybei, kaip „baigiamąsias pastabas“. Tam tikromis aplinkybėmis Komitetas gali nagrinėti asmenų skundus ar pranešimus dėl tvirtinimų, kad buvo pažeistos jų teisės pagal KKŽE, ir įgalioja jį ištirti įtarimus dėl sistemingo kankinimo.

Konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą fakultatyvus protokolas (KKŽE FP)

Jungtinių Tautų Generalinė asamblėja
Įsigaliojo 2006 m. birželio 22 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.446126?jfwid=rivwzvpvg

KKŽE FP yra sutartis, papildanti KKŽE. KKŽE FP siekiama įsteigti sistemą, pagal kurią nepriklausomų tarptautinių ir nacionalinių institucijų atstovai reguliariai lankytųsi laisvės atėmimo vietose, siekdami užkirsti kelią kankinimui ir kitokiam žiauriam, nežmoniškam ar žeminančiam elgesiui ar baudimui.

KKŽE FP „laisvės atėmimas“ apibrėžiamas kaip bet kokios formos sulaikymas ar įkalinimas arba asmens apgyvendinimas viešoje ar privačioje laisvės atėmimo vietoje, iš kurios asmeniui draudžiama laisva valia išeiti, remiantis teismo, administracinės ar kitos institucijos sprendimu (4 straipsnis).

KKŽE FP stebėsena. KKŽE FP nustatytas funkcijas vykdo Kankinimo ir kitokio žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudimo prevencijos pakomitetis (toliau - Prevencijos pakomitetis). Prevencijos pakomitetis lankosi sulaikymo vietose ir teikia rekomendacijas susitariančiosioms valstybėms dėl asmenų, kuriems atimta laisvė, apsaugos nuo kankinimo ir kitokio žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar bausmės.

Europos konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą (EKKŽE)

Europos Taryba
Įsigaliojo 1989 m. vasario 1 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.64025?jfwid=rivwzvpvg

Šalia Europos žmogaus teisių konvencijos, EKKŽE laikoma viena iš svarbiausių Europos Tarybos sutarčių. Ją ratifikavo visos 47 Europos Tarybos valstybės narės, o EKKŽE ratifikavimas buvo išankstinė sąlyga visoms valstybėms,

įstojusioms į Europos Tarybą per pastaruosius kelerius metus.

EKKŽE nustato, kad asmenų, iš kurių atimta laisvė, apsauga nuo kankinimo ir kitokio žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ir baudimo gali būti sutvirtinta neteisinėmis preventyvaus pobūdžio priemonėmis, grindžiamomis Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą inspektavimu.

EKKŽE stebėsena. EKKŽE nustatytas funkcijas vykdo Europos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą. Šis Komitetas turi inspektavimo pagrindais ištirti asmenų, iš kurių atimta laisvė, priežiūrą, siekdamas, jei reikia, sustiprinti tokių asmenų apsaugą nuo kankinimo ir kitokio žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ir baudimo.

6.5. Vaikų darbas

Konvencija dėl nepriimtino vaikų darbo uždraudimo ir neatidėliotinų veiksmų tokiam darbui panaikinti (VDOK)

Tarptautinė darbo organizacija
Įsigaliojo 2000 m. lapkričio 19 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.211276?jfwid=-je7i1sz4g

VDOK priėmė Tarptautinė darbo organizacija (TDO). Tai yra viena iš aštuonių TDO pagrindinių konvencijų.

Kiekviena VDOK ratifikavusi susitariančioji valstybė yra įpareigota skubos tvarka imtis neatidėliotinų ir veiksmingų priemonių, kad garantuotų nepriimtino vaikų darbo uždraudimą ir panaikinimą.

VDOK nustato, kad „nepriimtinas vaikų darbas“ reiškia:

→ visas vergijos formas arba į vergiją panašią veiklą, pavyzdžiui, vaikų pardavimą ir prekybą jais, tarnavimą už skolas ir baudžiavą, taip pat priverstinį ar privalomą darbą, įskaitant priverstinį ar privalomą vaikų verbavimą dalyvauti ginkluotuose konfliktuose;

→ vaiko naudojimą, įsigijimą ar siūlymą įsigyti prostitucijos tikslais, pornografinei produkcijai gaminti ar pornografiniams pasirodymams;

→ vaiko naudojimą, įsigijimą ar siūlymą įsigyti neteisėtai veiklai, ypač narkotikų gamybai ir prekybai jais, kaip apibrėžta atitinkamose tarptautinėse

sutartyse;

→ darbus, kurie dėl savo pobūdžio ar aplinkybių, kuriomis jie atliekami, gali pakenkti vaikų sveikatai, saugumui ar moralei (3 straipsnis).

VDOK stebėsena. Kiekviena susitariančioji valstybė, pasikonsultavusi su darbdavių ir darbuotojų organizacijomis, sukuria arba paskiria tinkamus mechanizmus, skirtus stebėti, kaip įgyvendinamos VDOK nuostatos.

6.6. Smurtas artimoje aplinkoje

Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos (Stambulo konvencija)

Europos taryba
Įsigaliojo 2014 m. rugpjūčio 1 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/517d7b226ec911e89bb0cb50d0500eab?jfwid=73odxpjh7

Stambulo konvencija yra pirmoji teisiškai įpareigojanti priemonė, kuria sukuriama išsami teisinė sistema ir požiūris į kovą su smurtu prieš moteris ir kuri nukreipta į smurto šeimoje prevenciją, aukų apsaugą ir kaltinamų pažeidėjų patraukimą baudžiamojon atsakomybėn.

Stambulo konvencijoje „smurtas prieš moteris“ apibrėžiamas kaip žmogaus teisių pažeidimas ir moterų diskriminacijos forma ir reiškia visus smurto dėl lyties veiksmus, dėl kurių moterys patiria arba gali patirti fizinę, seksualinę, psichologinę arba ekonominę žalą ar kančias, įskaitant grasinimą įvykdyti tokius veiksmus, prievartą arba savavališką laisvės atėmimą, nesvarbu, ar tie veiksmai būtų vykdomi viešajame, ar privačiajame gyvenime (3 straipsnio a) punktas).

Stambulo konvencijoje „smurtas artimoje aplinkoje“ apibrėžiamas kaip visi fizinio, seksualinio, psichologinio ar ekonominio smurto veiksmai šeimoje ar namų ūkyje arba tarp buvusių ar esamų sutuoktinių ar partnerių, neatsižvelgiant į tai, ar smurtautojas ir auka gyvena arba gyveno tame pačiame būste (3 straipsnio b) punktas).

Pagrindiniai Stambulo konvencijos valstybių, šios Konvencijos Šalių, įsipareigojimai yra šie:

→ imtis būtinų priemonių skatinti ir ginti visų, ypač moterų, teisę gyventi be smurto tiek viešojoje, tiek privačioje aplinkoje (4 straipsnis);

→ tinkamai elgtis, užkertant kelią smurtui, ginant aukas ir patraukiant baudžiamojon atsakomybėn kaltininkus (5 straipsnis);

→ kriminalizuoti nusikaltimus, įskaitant: psichologinį smurtą, persekiojimą, fizinį smurtą; seksualinį smurtą, įskaitant iššaginimą, apimant nepageidautinus bet kokius seksualinio pobūdžio veiksmus, prievartinę santuoką; moterų lyties organų žalojimą, priverstinį abortą ir priverstinę sterilizaciją (33–39 straipsniai).

Susitariančiosios valstybės imasi būtinų priemonių, kad apsaugotų aukų teises ir interesus, įskaitant jų, kaip liudytojų, specialiuosius poreikius, visais ikiteisminio tyrimo ir teisminio proceso etapais, visų pirma apimant:

→ aukų apsaugos nuo bauginimo, keršto ir pakartotinės viktimizacijos užtikrinimą;

→ užtikrinimą, kad aukos būtų informuojamos, kai smurtautojas pabėga, laikinai ar galutinai paleidžiamas;

→ aukų informavimą apie jų teises ir turimas paslaugas;

→ sąlygų sudarymą nukentėjusiesiems būti išklausytiems, pateikti įrodymus ir pareikšti savo nuomonę, išreikšti poreikius ir rūpesčius tiesiogiai arba per tarpininką;

→ tinkamos paramos paslaugų aukoms teikimą, kad šios būtų tinkamai atstovautos ir į jų teises būtų atsižvelgiama;

→ užtikrinimą, kad būtų galima imtis priemonių aukos privatumui ir įvaizdžiui apsaugoti;

→ užtikrinimą, kad, kai įmanoma, būtų išvengta aukų ir nusikaltėlių kontaktų teismo ir teisėsaugos agentūrų patalpose;

→ aukų aprūpinimą nepriklausomais ir kompetentingais vertėjais, kai aukos yra proceso šalys arba kai jos teikia įrodymus;

→ sąlygų sudarymą aukoms liudyti teismo salėje nedalyvaujant ar bent jau nedalyvaujant įtariamam kaltininkui, visų pirma naudojant tinkamas ryšių technologijas, jei tokios yra;

→ smurto prieš moteris aukai ir vaikui bei smurto šeimoje liudytojams prireikus turi būti suteikiamos specialios apsaugos priemonės atsižvelgiant į geriausius vaiko interesus.

Stambulo konvencijos stebėsena. Stambulo konvencija įsteigia nepriklausomą ekspertų įstaigą - kovos su smurtu prieš moteris ir smurto šeimoje ekspertų

grupę (GREVIO), skirtą prižiūrėti, kaip įgyvendinama konvencija. Jos narius renka susitariančiosios valstybės. GREVIO prireikus gali priimti bendras rekomendacijas dėl Stambulo konvencijos įgyvendinimo.

7. DISKRIMINACIJA

7.1. Tautinių mažumų diskriminacija

Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija (TMAK)

Europos Taryba
Įsigaliojo 1998 m. vasario 1 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.96635

TMAK yra viena iš išsamiausių sutarčių, skirtų apsaugoti tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teises.

TMAK susitariančiosios valstybės įsipareigoja asmenims, įskaitant vaikus, priklausančius tautinėms mažumoms, užtikrinti šias teises:

→ teisę laisvai pasirinkti, ar būti traktuojamam kaip tautinė mažuma (3 straipsnis);

→ lygybę prieš įstatymą ir vienodą įstatymų apsaugą (4 straipsnis);

→ teisę išlaikyti ir plėtoti savo kultūrą bei išsaugoti svarbiausius savo tapatybės elementus, būtent religiją, kalbą, tradicijas ir kultūros paveldą (5 straipsnis);

→ teisę į taikių susirinkimų laisvę, asociacijų laisvę, žodžio laisvę ir minties, sąžinės ir religijos laisvę (7 straipsnis);

→ teisę pareikšti savo religiją ar įsitikinimus ir įkurti religines institucijas, organizacijas ir asociacijas (8 straipsnis);

→ teisę į saviraiškos laisvę, įskaitant laisvę formuoti nuomonę ir gauti bei skleisti informaciją ir idėjas mažumų kalba, be valdžios institucijų įsikišimo ir neatsižvelgiant į sienas (9 straipsnis);

→ teisę laisvai ir netrukdant vartoti savo mažumų kalbą privačiai ir viešai, žodžiu ir raštu bei teisę mokytis savo mažumos kalbos (10, 14 straipsniai);

→ teisę naudoti savo pavardę ir vardus mažumų kalba ir teisę į jų oficialų pripažinimą (11 straipsnis);

→ lygias galimybės mokytis visais lygmenimis (12 straipsnis);

→ teisę steigti ir valdyti savo privačias švietimo ir mokymo įstaigas (13

straipsnis);

→ teisę užmegzti ir palaikyti laisvus ir taikius kontaktus per sienas su asmenimis, teisėtai gyvenančiais kitose valstybėse (17 straipsnis).

TMAK stebėsena. Europos Tarybos ministrų komitetas stebi, kaip susitariančiosios valstybės, įgyvendina TMAK. Susitariančiosios valstybės periodiškai perduoda Europos Tarybos Generaliniam sekretoriui visą informaciją apie įstatymų leidybos ir kitas priemones, kurių buvo imtasi siekiant įgyvendinti TMAK nustatytus principus.

7.2. Rasinė diskriminacija

Tarptautinė konvencija dėl bet kokios formos rasinės diskriminacijos panaikinimo (KRDP)

Jungtinių Tautų Generalinė asamblėja
Įsigaliojo 1969 m. sausio 4 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.64266

KRDP yra trečios kartos žmogaus teisių priemonė. KRDP įpareigoja šalis panaikinti rasinę diskriminaciją ir skatinti visų rasių pripažinimą. KRDP reikalauja, kad jos šalys uždraustų neapykantą kurstančias kalbas ir kriminalizuotų narystę rasistinėse organizacijose. Į KRDP taip pat įtrauktas individualių skundų mechanizmas, veiksmingai užtikrinantis jo vykdymą.

KRDP „rasinė diskriminacija“ apibrėžia kaip kokių nors skirtumų, išimčių, apribojimų darymą ar pranašumo teikimą, pagrįstą rasės, odos spalvos, giminės, tautybės ar etninės kilmės požymiais, siekiant panaikinti arba apriboti pripažintas žmogaus teises ir pagrindines laisves ir neleisti vienodai naudotis jomis arba jas realizuoti politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje ar kurioje kitoje visuomenės gyvenimo srityje. (1 straipsnis).

KRDP susitariančiosios valstybės įsipareigoja uždrausti ir panaikinti visų formų rasinę diskriminaciją ir garantuoti kiekvieno žmogaus lygiateisiškumą prieš įstatymą nepriklausomai nuo rasės, odos spalvos, tautybės ar etninės kilmės, ypač realizuojant šias teises (5 straipsnis):

→ teisę būti lygiems prieš teismą ir visus kitus teisingumą vykdančius organus;

→ teisę į asmens saugumą ir valstybės apsaugą nuo smurto ar kūno

sužalojimo, padaryto vyriausybės pareigūno, atskirų asmenų, grupių ar įstaigos;

→ politines teises, ypač teisę dalyvauti rinkimuose – balsuoti ir iškelti savo kandidatūrą – remiantis visuotine ir vienoda balsavimo teise, teisę dalyvauti valdant šalį, taip pat tvarkant bet kokio lygio valstybės reikalus ir vienodą teisę dirbti valstybinėse įstaigose;

→ teisę laisvai kilnotis ir gyventi savo valstybėje;

→ teisę palikti bet kurią šalį, įskaitant savo, ir sugrįžti į savo šalį;

→ teisę į pilietybę;

→ teisę tuoktis ir pasirinkti sutuoktinį;

→ teisę valdyti turtą individualiai ir kartu su kitais;

→ paveldėjimo teisę;

→ teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę;

→ teisę į įsitikinimų ir jų reiškimo laisvę;

→ teisę į taikių susirinkimų ir asociacijų laisvę;

→ teisę į darbą, laisvą darbo pasirinkimą, teisingas ir palankias darbo sąlygas, apsaugą nuo nedarbo, vienodą atlyginimą už vienodą darbą, teisingą ir patenkinamą apmokėjimą;

→ teisę kurti profesines sąjungas ir stoti į jas;

→ teisę į gyvenamąjį plotą;

→ teisę į sveikatos apsaugą, medicinos pagalbą, socialinį aprūpinimą ir visuomenines paslaugas;

→ teisę į mokslą ir profesinį parengimą;

→ teisę vienodai dalyvauti kultūrinėje veikloje;

→ teisę užimti bet kokią vietą ar naudotis visomis visuomeninėmis paslaugomis, pavyzdžiui, transportu, viešbučiais, restoranais, kavinėmis, teatrais ir parkais.

KRDP stebėsena. KRDP nustato ginčų sprendimo mechanizmą tarp susitariančiųjų valstybių. Valstybė, kuri mano, kad kita valstybė neįgyvendina KRDP, gali pateikti skundą Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetui. Komitetas perduoda skundą ir, jeigu klausimo nepavyksta išspręsti tarp dviejų valstybių, susitariančiosios valstybės gali įsteigti ad hoc Taikinimo komisiją, kad šis klausimas būtų ištirtas ir pateiktos rekomendacijos.

KRDP taip pat nustatomas individualus skundų pateikimo mechanizmas. Susitariančiosios valstybės gali bet kada pripažinti Rasinės diskriminacijos panaikinimo komiteto kompetenciją nagrinėti asmenų ar grupių skundus dėl KRDP įtvirtintų teisių pažeidimo. Tokios susitariančiosios valstybės gali įsteigti vietines įstaigas, kurios nagrinėja skundus prieš juos perduodant. Skundo

teikėjai turi būti išnaudoję visas nacionalinės teisių gynimo priemones, be to, anoniminiai skundai ir skundai, susiję su įvykiais, įvykusiais iki atitinkamos valstybės įstojimo į KRDP, neleidžiami. Komitetas gali paprašyti informacijos iš susitariančiosios valstybės ir pateikti jai rekomendacijas.

7.3. Diskriminacija dėl lyties

Konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (KRDP)

Jungtinių Tautų Generalinė asamblėja
Įsigaliojo 1981 m. rugsėjo 3 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.20416?jfwid=f4nne56qt

KRDP apibūdinama kaip tarptautinis dokumentas moterų teisėms užtikrinti. Tai yra tarptautinis teisinis dokumentas, reikalaujantis, kad šalys panaikintų moterų diskriminaciją visose srityse ir skatintų moterų lygias teises.

KRDP „moterų diskriminacija“ apibrėžiama kaip skirtumų, išimčių ar apribojimų darymą lyties pagrindu siekiant varžyti ar panaikinti pripažintas moterų teises ir pagrindines laisves nepriklausomai nuo jų šeiminės padėties politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje, pilietinėje ar kurioje nors kitoje srityje, neleisti jomis naudotis ar jas įgyvendinti lygiomis teisėmis su vyrais (1 straipsnis).

KRDP susitariančiosios valstybės moterims suteikia lygias teises su vyrais šiose srityse:

→ šalies politiniame ir viešajame gyvenime (teisė balsuoti visuose rinkimuose ir viešuose referendumuose, teisė dalyvauti formuojant vyriausybės politiką, teisė dalyvauti nevyriausybinėse organizacijose, teisė atstovauti savo vyriausybėms tarptautinis lygmuo ir kt.) (7, 8 straipsniai);

→ įgyti, pakeisti ar išsaugoti savo pilietybę - nei santuoka su užsieniečiu, nei vyro pilietybės pakeitimas santuokos metu automatiškai nekeičia žmonos pilietybės, nepadaro jos asmeniu be pilietybės ir negali jos priversti priimti vyro pilietybę (9 straipsnis);

→ švietimo srityje (galimybė naudotis tomis pačiomis karjeros ir profesinio orientavimo sąlygomis, teisė į tas pačias programas, tie patys egzaminai; tos pačios galimybės gauti stipendijas ir kitas studijų stipendijas;

tos pačios galimybės aktyviai dalyvauti sporte ir kūno kultūros veiklose ir kt.) (10 straipsnis);

→ užimtumo srityje (teisė į tas pačias įsidarbinimo galimybes, teisė laisvai pasirinkti profesiją ir užimtumą; teisė į paaukštinimą ir darbo saugumą; teisė į vienodą atlyginimą; teisė į socialinę apsaugą; teisė į sveikatos apsaugą ir saugą darbe; teisę į specialią apsaugą moterims nėštumo ir motinystės atostogų metu ir pan. (11 straipsnis);

→ sveikatos srityje (galimybė naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis, įskaitant paslaugas, susijusias su šeimos planavimu) (12 straipsnis);

→ kitose ekonominio ir socialinio gyvenimo srityse (teisė į išmokas šeimai; teisė į banko paskolas, hipotekas ir kitas finansinio kredito formas; teisė dalyvauti rekreacinėje veikloje, sporte ir kultūriniame gyvenime) (13 straipsnis);

→ kaimo vietovėse (teisė dalyvauti rengiant ir įgyvendinant visų lygių vystymo planus; teisė naudotis atitinkamu medicininiu aptarnavimu; teisė naudotis socialiniu draudimu; teisė įgyti visų rūšių mokymą; teisė organizuoti savipagalbos grupes; teisė dalyvauti bet kurioje bendruomenės veikloje; teisė gauti žemės ūkio kreditą ir paskolas; teisė naudotis tinkamomis gyvenimo sąlygomis ir kt.) (14 straipsnis);

→ santuokos ir šeimos santykiuose (vienoda teisė sudaryti santuoką; vienoda teisė laisvai pasirinkti sutuoktinį ir sudaryti santuoką tik laisvu ir visišku jų sutikimu; vienodos teisės ir pareigos santuokos metu ir ją nutraukiant; vienodos tėvų teisės ir pareigos; vienodos teisės laisvai ir atsakingai spręsti dėl savo vaikų skaičiaus; vienodos asmeninės vyro ir žmonos teises, vienodas sutuoktinių teises ir pan.) (16 straipsnis).

KRDP stebėsena. KRDP įgyvendinimą stebi Moterų diskriminacijos panaikinimo komitetas, sudarytas iš susitariančiųjų valstybių atstovų ir aukštos moralės ekspertų. Ekspertus iš savo piliečių renka susitariančiosios valstybės. Susitariančiosios valstybės per vienerius metus nuo KRDP įsigaliojimo atitinkamoje valstybėje pateikia komitetui ataskaitas apie įstatymines, teismines, administracines ir kitas priemones, kurias jos priėmė siekdamos įgyvendinti KRDP nuostatas. Po to tokios ataskaitos teikiamos ne rečiau kaip kas ketverius metus ir vėliau, kai to prašo komitetas.

7.4. Negalią turinčių asmenų diskriminacija

Neįgaliųjų teisių konvencija (NTK)

Jungtinių Tautų Generalinė asamblėja
Įsigaliojo 2008 m. gegužės 3 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.335882

NTK yra tarptautinė žmogaus teisių sutartis, skirta apsaugoti neįgaliųjų teises ir orumą. NTK buvo pagrindine priežastimi, pakeitusia požiūrį į neįgaliuosius. NTK dėka neįgalieji, iki tol laikyti labdaros, gydymo ir socialinės apsaugos objektais, įgijo pilnaverčių ir lygiaverčių visuomenės narių, turinčių žmogaus teises, statusą.

NTK „neįgalieji“ apibrėžiami kaip asmenys, turintys ilgalaikių fizinių, psichikos, intelekto ar jutimo sutrikimų, kurie sąveikaudami su įvairiomis kliūtimis gali trukdyti šiems asmenims visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti visuomenėje lygiai su kitais asmenimis (1 straipsnis).

NTK „diskriminaciją dėl neįgalumo“ apibrėžiama kaip bet koks išskyrimas, atstūmimas ar apribojimas dėl neįgalumo, kuriais siekiama pabloginti ar paneigti arba dėl kurių pabloginamas ar paneigiamas visų žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių pripažinimas, įgyvendinimas ar naudojimasis jomis lygiai su kitais asmenimis politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje, pilietinėje ar bet kurioje kitoje srityje. Tokia diskriminacija apima visų formų diskriminaciją, įskaitant atsisakymą tinkamai pritaikyti sąlygas (2 straipsnis).

NTK susitariančiosios valstybės įsipareigoja skatinti, apsaugoti ir užtikrinti visų neįgaliųjų visapusišką ir lygiateisį naudojimąsi visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis, taip pat skatinti pagarbą šių asmenų prigimtiniam orumui. **Neįgaliųjų teisės apima:**

→ teisę gyventi savarankiškai ir būti įtrauktam į bendruomenę (19 straipsnis);

→ teisę į asmens mobilumą (20 straipsnis);

→ teisę gauti informaciją, įskaitant informacines technologijas (21

straipsnis);

→ teisę į gebėjimų ir funkcijų lavinimą bei reabilitaciją (26 straipsnis);

→ teisę dalyvauti politiniame ir visuomeniniame gyvenime (29 straipsnis);

→ teisę į kultūrinį gyvenimą, poilsį ir sportą (30 straipsnis).

NTK nustato specialias garantijas neįgaliems vaikams. Susitariančiosios valstybės:

→ imasi visų būtinų priemonių užtikrinti, kad neįgalūs vaikai galėtų visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis naudotis vienodomis sąlygomis su kitais vaikais (7 straipsnio 1 dalis);

→ atliekant bet kokius veiksmus su neįgaliais vaikais, pirmiausia atsižvelgiama į geriausius vaiko interesus (7 straipsnio 2 dalis);

→ užtikrina, kad neįgalūs vaikai turėtų teisę laisvai reikšti savo nuomonę visais su jais susijusiais klausimais, atsižvelgiant į jų amžių ir brandą, jų nuomonėms būtų suteikiama tinkama svarba, kaip ir kitiems vaikams, atsižvelgiant į jų brandą pagal amžių (7 straipsnio 3 dalis);

→ susitariančiosios valstybės užtikrina, kad neįgalūs vaikai turėtų lygias teises į šeimos gyvenimą. Siekdamos įgyvendinti šias teises ir užkirsti kelią, kad neįgalūs vaikai nebūtų nuslėpti, palikti, izoliuoti ir vengiama juos prižiūrėti, susitariančiosios valstybės įsipareigoja teikti ankstyvą ir išsamią informaciją, paslaugas ir paramą neįgaliems vaikams ir jų šeimoms (23 straipsnis 3 dalis);

→ užtikrina, kad vaikas nebūtų atskirtas nuo savo tėvų prieš jų valią, išskyrus atvejus, kai kompetentingos institucijos, kurių sprendimus gali peržiūrėti teismas, pagal galiojančius įstatymus ir procedūras nusprendžia, kad toks atskyrimas yra būtinas dėl vaiko interesų. Vaikas jokiu būdu negali būti atskirtas nuo tėvų dėl savo neįgalumo arba dėl vieno ar abiejų tėvų neįgalumo (23 straipsnio 4 dalis);

→ tais atvejais, kai artimieji giminaičiai negali pasirūpinti neįgaliu vaiku, susitariančiosios valstybės, deda visas pastangas, kad suteiktų jam alternatyvią tolesnės eilės giminaičių globą, o jeigu to nepavyksta padaryti – vietą bendruomenėje gyvenimo šeimoje sąlygomis (23 straipsnio 5 dalis).

NTK stebėsena. Neįgaliųjų teisių komitetas yra žmogaus teisių ekspertų grupė, kuriai pavesta stebėti NTK įgyvendinimą. Ją sudaro nepriklausomi žmogaus teisių ekspertai.

8. DUOMENŲ APSAUGA

Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ADAT)

Europos Taryba
Įsigaliojo 1985 m. spalio 1 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.129872

ADAT yra pirmasis privalomas tarptautinis dokumentas, apsaugantis asmenį nuo piktnaudžiavimo renkant ir tvarkant asmens duomenis, ir kuriuo kartu siekiama reguliuoti tarpvalstybinį asmens duomenų srautą.

ADAT „asmens duomenys“ apibrėžiami kaip informacija apie nustatytos tapatybės asmenį arba asmenį, kurio tapatybę galima nustatyti („duomenų subjektas“); (2 straipsnis).

ADAT susitariančiosios valstybės savo nacionalinėje teisėje imasi būtinų priemonių pagrindiniams duomenų apsaugos principams įgyvendinti. Automatizuotai tvarkomi asmens duomenys turi būti (ADAT 5, 6 straipsniai):

→ gauti ir tvarkomi sąžiningai ir teisėtai;

→ saugomi konkrečiam ir teisėtam tikslui ir nenaudojami kitu šiam tikslui prieštaraujančiu būdu;

→ tinkami, svarbūs ir ne pernelyg didelės apimties, kurie atitinka konkrečius tikslus;

→ tikslūs, prireikus papildomi nauja informacija;

→ laikomi tokio pavidalo, kad duomenų subjektų tapatybes būtų galima nustatyti ne ilgiau, nei tai yra reikalinga tam tikslui, dėl kurių duomenys buvo saugomi;

→ asmens duomenys apie rasinę kilmę, politines pažiūras ir religinius bei kitus įsitikinimus ir asmens duomenys apie sveikatą bei intymų gyvenimą negali būti tvarkomi automatizuotai, jeigu nacionaliniuose teisės aktuose nėra numatyta atitinkamų apsaugos garantijų. Tokie pat reikalavimai taikomi ir asmens duomenims apie teistumą.

ADAT duomenų subjektui nustatomos papildomos apsaugos priemonės. Bet kuriam asmeniui suteikiama galimybė (ADAT 8 straipsnis):

→ nustatyti, ar yra automatizuota asmens duomenų rinkmena, jos pagrindinius tikslus, duomenų valdytojo tapatybę ir nuolatinę gyvenamąją ar pagrindinę veiklos vietą;

→ atitinkamais laiko tarpais, pernelyg neuždelsiant ir už ne pernelyg didelę kainą gauti patvirtinimą, ar jų asmens duomenys yra saugomi automatizuotai, bei gauti aiškų pranešimą apie šiuos duomenis;

→ atsižvelgiant į aplinkybes, ištaisyti ar ištrinti tokius duomenis, jeigu jie buvo tvarkomi nesilaikant nacionalinių teisės aktų normų, kuriomis buvo įteisinti šios konvencijos 5 ir 6 straipsniuose nustatyti pagrindiniai principai;

→ turėti teisės gynimo priemonę, minimą šio straipsnio b ir c punktuose, jeigu nebuvo laikomasi sąlygos prašymą patvirtinti arba, atsižvelgiant į aplinkybes, pranešti, ištaisyti ar ištrinti.

ADAT stebėsena. Susitariančiosios valstybės susitaria teikti viena kitai abipusę pagalbą įgyvendinant ADAT. Šiuo tikslu kiekviena valstybė paskiria vieną ar daugiau atsakingų institucijų, kurių kiekvienos pavadinimą ir adresą praneša Europos Tarybos Generaliniam sekretoriui.

ADAT įgyvendinimą stebi Konsultacinis komitetas. Kiekviena valstybė paskiria atstovą komitete ir jo pavaduotoją. Patariamasis komitetas gali teikti pasiūlymus, siekdamas palengvinti arba patobulinti ADAT taikymą, gali teikti pasiūlymus dėl ADAT pakeitimo ir, valstybės prašymu, pareikšti savo nuomonę visais klausimais, susijusiais su ADAT taikymu.

9. TEISĖ Į TEISINGUMĄ

Europos konvencija dėl vaiko teisių įgyvendinimo (EKVTI)

Europos Taryba
Įsigaliojo 2000 m. liepos 1 d.
https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007cdaf
(nuoroda anglų kalba; Lietuva neratifikavo)

EKVTI tikslas - skatinti vaikų teises, suteikti jiems procesines teises, ypač vykstant procesams, susijusiems su šeima, ir palengvinti naudojimąsi šiomis teisėmis užtikrinant, kad vaikai būtų informuojami ir jiems būtų leidžiama dalyvauti su jais susijusiose bylose teisminėse institucijose.

EKVTI taikoma vaikams, kuriems dar nėra 18 metų.

EKVTI „teisminę valdžią“ apibrėžia kaip teismą ar administracinę instituciją, turinčią lygiaverčius įgaliojimus (2 straipsnis).

EKVTI tikslais teisminiai procesai, turintys įtakos vaikams, yra pripažįstami šeimos bylomis. Šeimos bylos, susijusios su tėvų pareigų, tokių kaip, gyvenamosios vietos nustatymo, bendravimo su vaiku, vykdymu, yra ypač svarbios. Šeimos bylose vaikas turi tokias procesines teises:

→ teisę būti informuotam ir pareikšti savo nuomonę vykstant su juo susijusioms procedūroms (3 straipsnis);

→ teisę turėti savo atstovą (9 straipsnis);

→ teisę į pagalbą pasirinkti tinkamą asmenį, kuris padėtų išreikšti savo nuomonę (5 straipsnis);

→ teisę patiems arba per kitus asmenis ar įstaigas kreiptis dėl atskiro atstovo paskyrimo, tam tikrais atvejais advokato (5 straipsnis);

→ teisę būti informuotam apie galimas šių nuomonių pasekmes ir bet kokio sprendimo padarinius (10 straipsnis).

EKVTI stebėsena. EKVTI tikslams siekti yra įsteigtas Nuolatinis komitetas. Kiekvienai susitariančiai valstybei Nuolatiniame komitete atstovauja vienas ar keli delegatai. Nuolatinis komitetas: : 1) svarsto visus svarbius klausimus, susijusius su EKVTI aiškinimu ar įgyvendinimu. Nuolatinio komiteto išvados gali būti pateikiamos kaip rekomendacija; 2) siūlo EKVTI pakeitimus ir juos nagrinėja; 3) teikia patarimus ir pagalbą nacionalinėms įstaigoms ir skatina jų tarptautinį bendradarbiavimą.

Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinis protokolas dėl pranešimų procedūros (VTK FP)

Jungtinių tautų Generalinė asamblėja
Įsigaliojo 2014 m. balandžio 14 d.
https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:nFFvcIrP7aQJ:https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/10279_vaiko-teisiu-k-jos-pranesimu-protokolas-del-pranesimu-proceduros.doc+&cd=2&hl=en&ct=clnk&gl=lt&client=firefox-b-d

VTK FP pripažįsta, kad vaikai turi teisę kreiptis į jiems pritaikytą tarptautinį mechanizmą, kai nacionaliniai mechanizmai nesugeba efektyviai pašalinti pažeidimų.

VTK FP nustato vaikų teisę tiesiogiai skųstis Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetui dėl jų teisių pažeidimų. Komitetas vadovaujasi geriausių vaiko interesų principu. Taip pat atsižvelgiama į vaiko teises ir požiūrį pagal vaiko amžių ir brandą.

VTK FP stebėsena. Valstybė, priklausanti VTK FP, pripažįsta Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto kompetenciją.

Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto fakultatyvus protokolas (TPPTP FK)

Jungtinių Tautų Generalinė asamblėja
Įsigaliojo 1976 m. kovo 23 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.174849?jfwid=-wd7z7v3ls

TPPTP FK yra tarptautinė sutartis, nustatanti TPPTP individualių skundų mechanizmą.

Susitariančiosios valstybės susitaria pripažinti Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto kompetenciją nagrinėti asmenų, tvirtinančių, kad jų teisės pagal TPPTP, yra pažeistos skundus. Skundo pateikėjai turi būti išnaudoję visas nacionalines teisių gynimo priemones, o anoniminiai skundai neleidžiami. Komitetas turi pranešti apie skundus atitinkamai valstybei, kuri turi atsakyti per šešis mėnesius. Po svarstymo Komitetas turi perduoti savo išvadas valstybei ir skundo pareiškėjui.

TPPTP FK stebėsena. TPPTP FK stebi Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas (aprašytas Rodyklės skyrelyje „1.3. Pilietinės ir politinės teisės“, Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas).

Fakultatyvus Neįgaliųjų teisių konvencijos protokolas (NTKP

Jungtinių Tautų Generalinė asamblėja
2008 m. gegužės 3 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.335882

NTKP yra neįgaliųjų teisių konvencijos (NTK) papildomas susitarimas. NTKP nustato NTK individualų skundų teikimo mechanizmą.

NTKP susitariančiosios valstybės susitaria pripažinti Neįgaliųjų teisių komiteto kompetenciją nagrinėti asmenų ar grupių, skundus dėl NTKP įtvirtintų teisių pažeidimo. Komitetas gali paprašyti informacijos iš valstybės ir pateikti rekomendacijas jai. Susitariančiosios valstybės gali leisti Komitetui ištirti, pranešti ir pateikti rekomendacijas dėl „rimtų ar sistemingų NTK pažeidimų“. Valstybės gali atsisakyti šios pareigos pasirašydamos ar ratifikuodamos NTK.

NTKP stebėsena. Neįgaliųjų teisių komitetas yra žmogaus teisių ekspertų grupė, kuriai pavesta įgyvendinti NTKP.

II dalis

Europos Sąjungos teisė

1. ŽMOGAUS TEISĖS IR VAIKO TEISĖS

1.1. Pagrindinės žmogaus teisės ir vaiko teisės

Europos Sąjungos sutartis (ES sutartis)

Europos Bendrijų valstybių narių vadovai
Pasirašyta 2007 m. gruodžio 13 d.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:12012M/TXT

ES sutartis yra viena iš pagrindinių ES sutarčių. ES sutartis sudaro ES teisės pagrindą, nustatydama bendruosius ES tikslo principus, jos centrinių institucijų valdymą, taip pat išorės, užsienio ir saugumo politikos taisykles.

ES sutartyje pateiktas bendras principas, kad vaiko teisės turi būti gerbiamos: ES prisideda prie taikos, saugumo, darnaus Žemės vystymosi, tautų solidarumo ir abipusės pagarbos, laisvos ir sąžiningos prekybos, skurdo panaikinimo ir vaikų teisių apsaugos. žmogaus teises, ypač vaiko teises, taip pat griežtai laikytis ir plėtoti tarptautinę teisę, įskaitant pagarbą Jungtinių Tautų chartijos principams (3 straipsnio 5 dalis).

Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartija (PTC)

Europos Parlamentas, Europos Sąjungos Taryba ir Europos Sąjungos Komisija
Privaloma nuo 2009 m. gruodžio 1 d.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT

PTC nuostatos yra skirtos ES institucijoms ir įstaigoms, tinkamai atsižvelgiant į subsidiarumo principą, ir valstybėms narėms tik įgyvendinant ES teisę. Todėl jie gerbia teises, laikosi principų ir skatina jų taikymą pagal savo atitinkamus įgaliojimus.

PTC yra pirminis ES dokumentas. PTC ES teisėje įtvirtina pagrindines - politines, socialines ir ekonomines - ES piliečių ir gyventojų teises ir laisves.

PTC numatytos vaiko teisės, įskaitant:

→ kankinimo ir nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudimo draudimą. Niekas negali būti kankinamas, nežmoniškai ar žeminančiai traktuojmas ar baudžiamas (4 straipsnis);

→ teisę į nediskriminavimą. Bet kokia diskriminacija dėl bet kokio pagrindo, pavyzdžiui, dėl lyties, rasės, spalvos, etninės ar socialinės kilmės, genetinių ypatybių, kalbos, religijos ar įsitikinimų, politinės ar kitokios nuomonės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo, negalios, amžiaus ar seksualinės orientacijos yra draudžiama (21 straipsnis);

→ teisę į apsaugą ir priežiūrą, būtiną vaikų gerovei (24 straipsnis);

→ teisę laisvai reikšti savo nuomonę. Į tokias nuomones reikia atsižvelgti priklausomai nuo vaiko amžiaus ir brandos (24 straipsnis);

→ kiekvieno vaiko teisę reguliariai palaikyti asmeninius ryšius ir tiesioginius ryšius su abiem savo tėvais, nebent tai prieštarautų jo interesams (24 straipsnis);

→ atliekant bet kokius veiksmus, susijusius su vaikais, nesvarbu, ar jų imasi valstybinės institucijos, ar privačios institucijos, pirmiausia reikia atsižvelgti į vaiko interesus (24 straipsnis);

→ vaikų darbo uždraudimą ir jaunų žmonių apsaugą darbe. Minimalus priėmimo į darbą amžius negali būti mažesnis už minimalų mokyklos baigimo amžių. Jauni žmonės, priimti į darbą, turi turėti savo amžiui tinkamas darbo sąlygas ir būti apsaugoti nuo ekonominio išnaudojimo ir bet kokio darbo, kuris galėtų pakenkti jų saugumui, sveikatai ar fizinei, psichinei, moralinei ar socialinei raidai ar trukdyti jiems mokytis (32 straipsnis);

→ teisę į šeimos apsaugą. Šeimai taikoma teisinė, ekonominė ir socialinė apsauga (33 straipsnis).

Reglamentas (EB) Nr. (ES) 2019/1111 dėl jurisdikcijos, santuokos sprendimų pripažinimo ir vykdymo ir tėvų atsakomybės srityse bei dėl tarptautinio vaikų grobimo (Briuselio IIa naujos redakcijos reglamentas)

Europos Sąjungos Taryba
Priimtas 2019 m. birželio 25 d.
Įsigalios 2022 m. rugpjūčio 1 d.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R1111&from=en

Briuselio IIa reglamentas bus taikomas visoms valstybėms narėms, išskyrus Daniją.

Taryba priėmė Briuselio IIa reglamento pataisymus, kurie apsaugo vaikus vykstant tarpvalstybiniams ginčams, susijusiems su tėvų atsakomybe ir vaikų grobimu. Naujosios taisyklės (Briuselio IIa naujos redakcijos reglamentas) padaro teismo procesą aiškesnį, greitesnį ir efektyvesnį. Priimant ir pritaikant šią pataisytą priemonę dalyvauja visos valstybės narės (išskyrus Daniją).

Briuselio IIa naujos redakcijos reglamentas taikomas tik tarpvalstybiniams atvejams ES. Jame išdėstytos taisyklės, nustatančios, kurios šalies teismai yra atsakingi už santuokos, tėvų atsakomybės ir vaikų grobimo bylų nagrinėjimą ginčuose, kuriuose dalyvauja daugiau nei viena šalis. Tai užtikrina, kad vienoje ES valstybėje narėje priimti sprendimai būtų pripažinti ir vykdomi kitoje ES šalyje.

Briuselio IIa naujos redakcijos reglamentas taikomas civilinėse bylose dėl santuokos nutraukimo, gyvenimo skyrium (separacijos) ar santuokos pripažinimo negaliojančia; tėvų atsakomybės priskyrimo, vykdymo, perdavimo, apribojimo ar nutraukimo:

→ globos ir bendravimo teisės;
→ globos, rūpybos ir panašios institucijos;
→ bet kurio asmens ar įstaigos, atsakingos už vaiko asmenį ar turtą arba atstovaujančios ar padedančios vaikui, paskyrimas ir funkcijos;
→ vaiko apgyvendinimas institucinėje ar globos įstaigoje;
→ vaiko apsaugos priemonės, susijusios su vaiko turto administravimu, išsaugojimu ar disponavimu juo.

Briuselio IIa naujos redakcijos reglamentas netaikomas:

→ tėvų ir vaiko santykių užmezgimui ar nuginčijimui;
→ sprendimams dėl įvaikinimo, parengiamosioms įvaikinimo priemonėms arba įvaikinimo panaikinimui ar atšaukimui;
→ vaiko vardui ir pavardei;
→ emancipacijai;
→ išlaikymo prievolėms;
→ pasitikėjimui ar paveldėjimui;
→ priemonėms, kurių imamasi dėl vaikų padarytų nusikalstamų veikų.

Pagrindiniai Briuselio IIa reglamento naujos redakcijos pakeitimai apima:

→ naujas vaiko girdėjimo taisykles;
→ egzekvatūros visiems sprendimams dėl tėvų atsakomybės panaikinimą;
→ peržiūrėtas vaikų grobimo tyrimo ES taisykles;

→ aiškesnes nuostatas dėl vaiko apgyvendinimo kitoje valstybėje narėje;

→ suderintas vykdymo tvarkos taisykles.

Briuselio IIa naujos redakcijos reglamente numatyta vaiko teisių apsauga visose procedūrose:

→ geriausių vaiko interesų apsauga. Geriausi vaiko interesai turėtų būti aiškinami atsižvelgiant į Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartijos 24 straipsnį ir 1989 m. lapkričio 20 d. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvenciją, įgyvendintą nacionaliniais įstatymais ir tvarka (Preambulės 19 paragrafas);

→ vaiko teisės reikšti savo požiūrį apsauga (Preambulės 39, 71 paragrafai);

→ vaiko teisės išsaugoti savo tapatybę apsauga ir teisė palaikyti ryšius su tėvais arba, tam tikrais atvejais, su kitais artimaisiais, atsižvelgiant į JT Vaiko teisių konvencijos 8, 9 ir 20 straipsnius (Preambulės 84 paragrafas).

1.2. Globa

Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantis Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000 (Briuselis IIa reglamentas)

Europos Sąjungos Taryba
Paskelbtas 2003 m. lapkričio 27 d
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32003R2201

Briuselis II a reglamentas taikomas visose valstybėse narėse, išskyrus Daniją.

Briuselis IIa reglamentas taikomas civilinės teisės byloms, susijusioms su daugiau nei viena šalimi dėl santuokos nutraukimo, gyvenimo skyrium (separacija), santuokos pripažinimo negaliojančia, visais tėvų atsakomybės aspektais (tokiais kaip globos ir bendravimo teisės). Briuselis IIa reglamente nėra nagrinėjami materialiniai šeimos teisės klausimai.

Briuselis IIa reglamente išdėstyta:

→ taisyklės, nustatančios, kuris teismas yra atsakingas už santuokos ir tėvų atsakomybės bylas, nagrinėjant ginčus, susijusius su daugiau nei viena šalimi;

→ taisyklės, palengvinančios vienoje ES valstybėje narėje priimtų teismo sprendimų pripažinimą ir vykdymą kitoje;

→ tvarka, skirta išspręsti atvejus, kai vienas iš tėvų pagrobia vaiką iš vienos ES šalies į kitą.

Briuselis IIa reglamentas nustato vaiko teises, įskaitant (11 straipsnis):

→ vaiko teisę būti išklausytam teismo procese;

→ vaiko teisę palaikyti ryšį su abiem tėvais, net jei jie yra atskirti ar gyvena skirtingose ES šalyse.

2. PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ, PABĖGĖLIŲ, ASMENŲ BE PILIETYBĖS, ILGALAIKIŲ GYVENTOJŲ TEISĖS

2.1. Pagrindinės prieglobsčio prašytojų, pabėgėlių ir asmenų be pilietybės teisės

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/95/ES dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų, vienodo statuso pabėgėliams arba papildomą apsaugą galintiems gauti asmenims ir suteikiamos apsaugos pobūdžio reikalavimų (peržiūra) (Priskyrimo direktyva)

Europos Parlamentas, Europos Sąjungos Taryba
Paskelbta 2011 m. gruodžio 13 d.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32011L0095

Priskyrimo direktyva taikoma visose valstybėse narėse, išskyrus JK, Airiją ir Daniją.

Priskyrimo direktyva nustato bendrus tarptautinės apsaugos suteikimo pagrindus. Ja siekiama: 1) nustatyti bendrus ne ES piliečių ar asmenų be pilietybės, kuriems tikrai reikia tarptautinės apsaugos ES, pripažinimo pabėgėliais ar papildomos apsaugos gavėjais, standartus; 2) užtikrinti, kad

tie asmenys visose ES šalyse galėtų naudotis minimalaus lygio išmokomis ir teisėmis.

Priskyrimo direktyva įtvirtina šias teises:

- teisę į apsaugą nuo negrąžinimo;
- teisę į leidimus gyventi, kelionės dokumentus;
- galimybę įsidarbinti;
- švietimo, socialinės gerovės ir sveikatos priežiūros prieinamumą;
- galimybę naudotis apgyvendinimu;
- galimybę naudotis integracijos priemonėmis.

Priskyrimo direktyva nustato specialias garantijas nelydimiems vaikams. Valstybės narės imasi būtinų priemonių (31 straipsnis):

→ užtikrinti, kad nelydimiems nepilnamečiams atstovautų teisėtas globėjas arba, jei reikia, organizacija, atsakinga už nepilnamečių priežiūrą ir gerovę, arba bet kokį kitą tinkamą atstovavimą, įskaitant pagrįstą įstatymais ar teismo įsakymu;

→ užtikrinti, kad paskirtas globėjas ar atstovas tinkamai patenkintų nepilnamečio poreikius; atitinkamos institucijos reguliariai atlieka vertinimus;

→ užtikrinti, kad nelydimi nepilnamečiai būtų apgyvendinami: su suaugusiais giminaičiais ar su globos šeima, arba centruose, kuriuose specializuojasi apgyvendinti nepilnamečiai, ar kitose nepilnamečiams tinkamose patalpose;

→ užtikrinti, kad į vaiko požiūrį būtų atsižvelgiama pagal į jo amžių ir brandą;

→ užtikrinti, kad broliai ir seserys būtų laikomi kartu, atsižvelgiant į svarbiausius atitinkamo nepilnamečio interesus, ypač į jo amžių ir brandos laipsnį;

→ kuo greičiau po tarptautinės apsaugos suteikimo pradėti ieškoti nelydimų nepilnamečių šeimos narių;

→ užtikrinti, kad dirbantieji su nelydimais nepilnamečiais būtų ir toliau būtų tinkamai mokomi atsižvelgiant į jų poreikius.

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/32/ES dėl tarptautinės apsaugos suteikimo ir panaikinimo bendros tvarkos (Prieglobsčio procedūrų direktyva)

Paskelbta 2013 m. birželio 26 d.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:32013L0032

Prieglobsčio procedūrų direktyva taikoma visose valstybėse narėse, išskyrus JK, Airiją ir Daniją.

Prieglobsčio procedūrų direktyvoje nustatomos bendros tarptautinės apsaugos suteikimo ir panaikinimo procedūros - pabėgėlio statusas ir apsauga, suteikiama žmonėms, kurie nėra pabėgėliai, tačiau grąžinus juos į jų kilmės šalį, galėtų patirti didelę žalą.

Pagal Prieglobsčio procedūrų direktyvą pareiškėjams ES šalys privalo užtikrinti, kad:

→ jų prašymai būtų išnagrinėti individualiai, objektyviai ir nešališkai;

→ jiems suprantama kalba jie yra informuojami apie procesą, kurio laikomasi, jo teises ir priimtą sprendimą;

→ jiems turi būti suteiktas vertėjas, kuris, prireikus, padėtų jiems paaiškinti;

→ jie turi teisę savo sąskaita pasitarti su patarėju teisės klausimais;

→ jie turi teisę į galimybę veiksmingai apskųsti sprendimą teisme ir apeliacinio skundo nagrinėjimo metu turi nemokamą teisinę pagalbą;

→ jie negali būti sulaikyti vien dėl to, kad yra prieglobsčio prašytojai.

Prieglobsčio procedūrų direktyva nustato specialias garantijas nelydimiems vaikams. Valstybės narės imasi būtinų priemonių (25 straipsnis):

→ užtikrinti, kad atstovas atstovautų ir padėtų nelydimam nepilnamečiui, kad jis galėtų naudotis teisėmis ir vykdyti šioje direktyvoje numatytas pareigas;

→ užtikrinti, kad atstovas vykdo savo pareigas laikydamasis vaiko interesų principo ir turi tam reikalingų žinių;

→ užtikrinti, kad atstovui būtų suteikta galimybė informuoti nelydimą nepilnametį apie asmeninio pokalbio prasmę ir galimas pasekmes;

→ užtikrinti, kad nelydimiems nepilnamečiams ir jų atstovams nemokamai suteikiama teisinė ir procedūrinė informacija;

→ užtikrinti, kad bet koks medicininis patikrinimas, siekiant nustatyti nelydimo nepilnamečio amžių, atliekamas visiškai gerbiant asmens orumą, yra mažiausiai invazinis patikrinimas, kurį atlieka kvalifikuoti medicinos specialistai, kiek tai įmanoma užtikrinant patikimą rezultatą;

→ užtikrinti, kad prieš tiriant prašymą suteikti tarptautinę apsaugą nelydimi nepilnamečiai būtų suprantama kalba, kurią jie supranta arba, kaip pagrįstai manoma, kad jie supranta, būtų informuoti, kad jų amžių galima

nustatyti atliekant medicininę apžiūrą;

→ užtikrinti, kad nelydimi nepilnamečiai ir (arba) jų atstovai sutinka atlikti medicininę apžiūrą, kad būtų nustatytas atitinkamų nepilnamečių amžius;

→ užtikrinti, kad nelydimo nepilnamečio, kuris atsisakė atlikti medicininę apžiūrą, sprendimas atmesti tarptautinės apsaugos prašymą nebūtų grindžiamas vien tuo atsisakymu;

→ užtikrinti, kad įgyvendindamos šią direktyvą valstybės narės pirmiausia atsižvelgia į geriausius vaiko interesus.

Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 604/2013, kuriuo išdėstomi valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės vienoje iš valstybių narių pateikto tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijai ir mechanizmai (Dublinas III reglamentas) Europos Parlamentas ir Europos Sąjungos Taryba

Paskelbtas 2013 m. birželio 26 d.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:32013R0604

Dublinas III reglamentas taikomas visose valstybėse narėse.

Dublinas III reglamentas nustato ES šalį, atsakingą už prieglobsčio prašymo nagrinėjimą. Tai suteikia pareiškėjams geresnę apsaugą, kol bus nustatytas jų statusas. Jis taip pat sukuria naują sistemą, leidžiančią nustatyti ankstyvas nacionalinių prieglobsčio ar priėmimo sistemų problemas ir pašalinti jų pagrindines priežastis, prieš išsivysčius krizėms.

Dublinas III reglamentas nustato specialias garantijas nelydimiems vaikams. Valstybės narės imasi būtinų priemonių (6 straipsnis):

→ įsitikinti, kad vykdant visas šiame reglamente numatytas procedūras valstybės narės pirmiausia atsižvelgia į vaiko interesus;
užtikrinti, kad atstovas atstovautų ir (arba) padėtų nelydimam nepilnamečiui visose šiame reglamente numatytose procedūrose;

→ tinkamai atsižvelgti į šiuos veiksnius: 1) šeimos susijungimo galimybes; 2) nepilnamečio gerovę ir socialinę raidą; 3) nepilnamečio saugą ir saugumą, ypač kai yra pavojus, kad nepilnametis taps prekybos žmonėmis

auka; 4) nepilnamečio požiūrį, atsižvelgiant į jo amžių ir brandą;

→ tais atvejais, kai nelydimas nepilnametis pateikė tarptautinės apsaugos prašymą, kiek įmanoma greičiau imasi reikiamų veiksmų, kad apsaugotų nelydimo nepilnamečio šeimos narius, brolius ir seseris ar giminaičius valstybių narių teritorijoje, tuo pačiu saugodamas geriausius vaiko interesus;

→ kreiptis pagalbos į tarptautines ar kitas susijusias organizacijas ir tai gali palengvinti nepilnamečio galimybes naudotis tokių organizacijų paieškos paslaugomis.

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (Gyvenimo sąlygų direktyva)

Europos Parlamentas, Europos Sąjungos Taryba
Paskelbtas 2013 m. birželio 26 d.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32013L0033

Gyvenimo sąlygų direktyva taikomas visose ES valstybėse narėse.

Gyvenimo sąlygų direktyva sukuria ES gyvenimo (arba „priėmimo“) sąlygų tarptautinės apsaugos prašytojams (prieglobsčio prašytojams ar asmenims, siekiantiems papildomos apsaugos), kurie laukia, kol bus išnagrinėti jų prašymai, taisykles. Šia direktyva siekiama garantuoti orų prieglobsčio prašytojų gyvenimo lygį ES ir užtikrinti, kad būtų gerbiamos jų žmogaus teisės.

Gyvenimo sąlygų direktyva siekiama suderinti priėmimo sąlygas visoje ES. Šios sąlygos apima:

→ galimybę gauti būstą, maistą, drabužius, finansines pašalpas, tinkamą gyvenimo lygį, medicininę ir psichologinę priežiūrą;

→ galimybę įsidarbinti per 9 mėnesius;

→ vaikų iki 18 metų ugdymą.

Gyvenimo sąlygų direktyva nustato specialias garantijas nepilnamečiams ir nelydimiems nepilnamečiams. Valstybės narės imasi būtinų priemonių:

→ suteikti prieglobsčio prašytojų vaikams ir nepilnamečiams

prašytojams galimybę naudotis švietimo sistema tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir jų pačių piliečiams tol, kol jie ar jų tėvai nebus išsiunčiami iš šalies. Toks mokymas gali būti teikiamas apgyvendinimo centruose (14 straipsnis);

→ užtikrinti nepilnamečio fiziniam, psichiniam, dvasiniam, moraliniam ir socialiniam vystymuisi tinkamą gyvenimo lygį (23 straipsnis);

→ imtis priemonių užtikrinti, kad atstovas atstovautų ir padėtų nelydimam nepilnamečiui, kad jis galėtų naudotis teisėmis ir vykdyti šioje direktyvoje numatytas pareigas. Nelydimas nepilnametis nedelsiant informuojamas apie atstovo paskyrimą (24 straipsnis);

→ užtikrinti, kad nepilnamečiai galėtų naudotis laisvalaikio pramogomis, įskaitant jų amžių atitinkančią žaidimą ir rekreacinę veiklą patalpose ir apgyvendinimo centruose (23 straipsnis);

→ užtikrinti nepilnamečių, nukentėjusių nuo bet kokio pobūdžio prievartos, nepriežiūros, išnaudojimo, kankinimo ar žiauraus, nežmoniško ir žeminančio elgesio ar nukentėjusių nuo ginkluotų konfliktų, reabilitacijos paslaugų prieinamumą ir užtikrinti tinkamą psichinės sveikatos priežiūrą ir prireikus teikiamas kvalifikuotas konsultacijas (23 straipsnis);

→ užtikrinti, kad nepilnamečiai prašytojų vaikai ar nepilnamečiai prašytojai būtų apgyvendinami pas tėvus, jų nesusituokusius nepilnamečius brolius ir seseris arba už juos atsakingą suaugusjįj pagal įstatymus ar atitinkamos valstybės narės praktiką, jei tai atitinka susijusių nepilnamečių geriausius interesus (23 straipsnis).

Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/399 dėl taisyklių, reglamentuojančių asmenų judėjimą per sienas, Sąjungos kodekso (Šengeno sienų kodeksas)

Europos Parlamentas, Europos Sąjungos Taryba
Paskelbtas 2016 m. kovo 9 d.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:32016R0399

Bulgarija, Kipras, Kroatija ir Rumunija dar nėra pilnai Šengeno erdvėje, tačiau turi laikytis taisyklių, taikomų išorinėmis sienoms ir kontrolei.

Šengeno sienų kodeksas nustato ES išorės sienų kirtimo taisykles; numatytas vidaus sienų kontrolės nebuvimas.

Šengeno sienų kodekse nustatyta, kad numatytam buvimui Šengeno valstybės teritorijoje ne ilgiau kaip 90 dienų per bet kurį 180 dienų laikotarpį, ne ES šalių piliečiai privalo:

→ prireikus turėti galiojantį kelionės dokumentą ir vizą;

→ pagrįsti numatomo buvimo tikslą ir sąlygas bei įrodyti, kad turi pakankamai pragyvenimo šaltinių;

→ neturi būti Šengeno SIS perspėjimo apie atsisakymą atvykti sistemoje; ir

→ neturi būti laikomas grėsme ES viešajai tvarkai, vidaus saugumui, visuomenės sveikatai ar tarptautiniams santykiams bet kurioje ES valstybėje.

Šengeno sienų kodekse nustatyta, kad erdvėje be vidaus sienų kontrolės (tai reiškia Šengeno erdvę, išskyrus Bulgariją, Kroatiją, Kiprą ir Rumuniją):

→ bet kurios tautybės asmuo gali kirsti bet kurią vidaus sieną netikrindamas sienos;

→ nacionalinės policijos institucijos turi teisę atlikti policijos patikrinimus, taip pat ir pasienio zonoje, laikydamosi specialių taisyklių ir apribojimų;

→ šalys, kurios yra teritorijos, kurioje nėra vidaus sienų kontrolės, dalis, turi pašalinti visas kliūtis sklandžiam transporto srautui kelių kirtimo vietose prie vidaus sienų, ypač visas greičio ribas, kurios nėra pagrįstos vien kelių saugumo sumetimais.

Šengeno sienų kodekse pateikiamos specialios taisyklės, taikomos nepilnamečių ir nelydimų nepilnamečių patikrinimams (VII priedo 6 straipsnis):

→ nepilnamečiams, kertantiems išorinę sieną, įvažiavimo ir išvežimo patikrinimai atliekami taip pat, kaip ir suaugusiesiems;

→ pasieniečiai ypatingą dėmesį skiria nepilnamečiams, keliaujantiems lydintiems ar nelydimiems;

→ lydimų nepilnamečių atveju sienos apsaugos pareigūnas patikrina, ar nepilnamečius asmenis lydi tėvai ar globėjai, ypač kai nepilnamečius lydi tik vienas suaugęs asmuo ir yra rimtų priežasčių įtarti, kad jie galėjo būti neteisėtai paimti iš globos namų ar asmenų teisėtai įgyvendinančių tėvų globą. Pastaruoju atveju sienos apsaugos pareigūnas atlieka papildomą tyrimą, kad nustatytų pateiktos informacijos neatitikimus ar prieštaravimus;

→ nepilnamečiams keliaujant nelydimiems, sienos apsaugos pareigūnai, kruopščiai tikrindami kelionės dokumentus ir patvirtinamuosius dokumentus, užtikrina, kad nepilnamečiai neišvyktų iš teritorijos prieš asmens (-ų), kuriam (-iems) suteikiama tėvų globa, norus;

→ Valstybės narės paskiria nacionalinius kontaktinius centrus konsultacijoms su nepilnamečiais ir apie tai informuoja Komisiją. Šių nacionalinių kontaktinių punktų sąrašą valstybėms narėms pateikia Komisija.

2.2. Pagrindinės ilgalaikių gyventojų teisės

Tarybos direktyva 2003/109/EB dėl trečiųjų valstybių piliečių, kurie yra ilgalaikiai gyventojai, statuso (Ilgalaikių gyventojų direktyva)

Europos Sąjungos Taryba
Paskelbta 2003 m. lapkričio 25 d.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:32003L0109

Ilgalaikių gyventojų direktyva taikoma visose valstybėse narėse, išskyrus JK, Airiją ir Daniją, kurios turi specialius susitarimus dėl imigracijos ir prieglobsčio politikos.

Ilgalaikių gyventojų direktyvoje nustatytos ilgalaikio gyvenimo statuso suteikimo ir panaikinimo sąlygos ne Europos Sąjungos piliečiams (trečiųjų šalių piliečiams),), teisėtai gyvenantiems ES valstybėje bent 5 metus. Ji

nustato jų teises ir sritis, kuriose jie vienodai traktuojami kaip ES piliečiai, ir išdėstomos sąlygos, kurios taikomos, jei jie nori persikelti į kitą ES šalį.

Ilgalaikių gyventojų direktyva netaikoma tam tikroms ne ES piliečių kategorijoms, pavyzdžiui, studentams ar laikinai dirbantiems au pair ar sezoniniams darbuotojams.

Ilgalaikių gyventojų direktyva nustato ilgalaikio gyventojo statuso įgijimo sąlygas:

→ ne ES piliečiai 5 metus turi teisėtai ir nuolat gyventi ES valstybėje;

→ skaičiuojant 5 metus leidžiama būti ne ilgesniam kaip 6 mėnesių iš eilės ir ne ilgesniam kaip 10 mėnesių nebuvimui per visą laikotarpį;

→ ne ES piliečiai turi įrodyti, kad turi stabilius ir reguliarius ekonominius išteklius, kad galėtų išlaikyti save ir savo šeimą, ir turi sveikatos draudimą;

→ nacionalinės valdžios institucijos per 6 mėnesius nuo gavimo dienos turi priimti sprendimą dėl paraiškų kartu su atitinkamais dokumentais;

→ valdžios institucijos gali atsisakyti suteikti gyventojo statusą dėl viešosios tvarkos ar visuomenės saugumo, bet ne dėl ekonominių priežasčių;

→ atitinkantiems sąlygas asmenims išduodamas leidimas gyventi, galiojantis mažiausiai 5 metus, kuris yra automatiškai pratęsiamas.

Ilgalaikių gyventojų direktyva nustato ilgalaikių gyventojų teises:

→ ilgalaikiai gyventojai vienodai vertinami su šalies piliečiais tokiose srityse kaip užimtumas, švietimas, socialinė apsauga, mokesčiai ir asociacijų laisvė. Tam tikrais atvejais ES šalys gali apriboti šį vienodą požiūrį;

→ ilgalaikiai gyventojai gali persikelti gyventi, dirbti ar mokytis į kitą ES šalį ilgiau nei 3 mėnesius, jei jie atitinka tam tikras sąlygas. Juos gali lydėti šeimos nariai.

Ilgalaikių gyventojų direktyvoje numatyta, kad valstybės narės ir toliau turėtų būti įpareigotos nepilnamečiams leisti naudotis švietimo sistema tokiomis pat sąlygomis, kokios yra nustatytos jų piliečiams.

2.3. Šeimų susijungimas

Tarybos Direktyva 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą (Šeimų susijungimo direktyva)

Europos Sąjungos Taryba
Paskelbta 2003 m. rugsėjo 22 d.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:32003L0086

Šeimų susijungimo direktyva taikoma visoms valstybėms narėms, išskyrus Airiją, Daniją ir Jungtinę Karalystę.

Šeimų susijungimo direktyvoje nustatytos bendros teisės normos, susijusios su teise į šeimų susijungimą. Tikslas yra suteikti galimybę ne ES piliečių šeimos nariams, teisėtai gyvenantiems ES teritorijoje, prisijungti prie šeimų ES valstybėje, kurioje jie gyvena.

Šeimų susijungimo direktyva nustato tokias šeimos susijungimo sąlygas:

→ Ne ES piliečiai, turintys leidimą gyventi bent vienerius metus galiojantį vienoje iš ES šalių ir turintys teisėtą ilgalaikio gyvenimo galimybę, gali kreiptis dėl šeimos susijungimo;

→ direktyva netaikoma ES piliečio šeimos nariams arba ne ES piliečiams, besikreipiantiems dėl pabėgėlio statuso pripažinimo, dėl kurių taikymo dar nepriimtas galutinis sprendimas arba kuriems taikoma laikina apsaugos forma;

→ Šeimos susijungimui tinka: 1) globėjo sutuoktinis; 2) nepilnamečiai poros vaikai (t. y. nesusituokę vaikai, jaunesni nei pilnametystės sulaukę atitinkamoje ES valstybėje narėje), arba vieno iš poros narių vaikas, kai jis / ji yra globojamas ir priklausomas, įskaitant įvaikintus vaikus;

→ ES šalys gali tam tikromis sąlygomis leisti šeimos susijungimą: 1) pirmosios pakopos palikuoniams (užsienio piliečio tėvas ir motina); 2) nesusituokusiems vaikams, vyresniems nei pilnamečiai; 3) nesusituokusiems partneriams;

→ poligamija nepripažįstama; tik vienas sutuoktinis gali naudotis teise į susijungimą. Panašiai nepripažįstamų sutuoktinių vaikams, nėra suteikiama teisė susijungti, nebent tai pateisina jų interesai;

→ ES šalims leidžiama reikalauti, kad ne ES pilietis ir jo sutuoktinis būtų sulaukę minimalaus amžiaus (ne daugiau kaip 21 metų), kad galėtų naudotis

šeimos susijungimo teise.

Šeimos susijungimo direktyva nustato specialias garantijas nelydimiems nepilnamečiams. Valstybės narės (10 straipsnis):
a. leidžia šeimos susijungimo tikslu atvykti ir gyventi jo pirmojo giminystės laipsnio tiesiąja aukštutine linija giminėms, netaikydamos 4 straipsnio 2 dalies a punkte nustatytų sąlygų;
b. gali leisti šeimos susijungimo tikslu atvykti ir gyventi jo ar jos teisėtam globėjui ar bet kuriam kitam šeimos nariui, jei tas pabėgėlis neturi giminių tiesiąja aukštutine giminystės linija arba tokių giminių negalima surasti.

2.4. Repatriacija ir grąžinimas

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/115/EB dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse (Grąžinimo direktyva)

Europos Parlamentas, Europos Sąjungos Taryba
Paskelbtas 2008 m. gruodžio 16 d.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:32008L0115

Grąžinimo direktyva taikoma visoms ES valstybėms narėms, išskyrus Airiją ir Jungtinę Karalystę, ir šias valstybes, nesančias ES Šengeno erdvėje: Islandiją, Lichtenšteiną, Norvegiją ir Šveicariją.

Grąžinimo direktyva nustato bendras ne ES piliečių, neatitinkančių ar nebeatitinkančių atvykimo, buvimo ar gyvenimo sąlygų bet kurios ES šalies teritorijoje, grąžinimo taisykles ir susijusias procedūrines garantijas, kartu skatindama savanorišką neteisėtų imigrantų grąžinimą. Ja siekiama užtikrinti, kad ES vykdytų veiksmingą ir humanišką grąžinimo politiką, nes tai yra būtinas gerai valdomos migracijos politikos elementas.

Grąžinimo direktyva siekiama apriboti nelydimų nepilnamečių ir šeimų sulaikymą ir nustatomos tinkamos sulaikymo sąlygos (10, 17 straipsniai):

→ prieš nusprendžiant priimti sprendimą dėl nelydimo nepilnamečio grąžinimo, reikia suteikti galimybę pasinaudoti atitinkamų įstaigų pagalba, išskyrus grąžinimo užtikrinimą užtikrinančias institucijas, tinkamai atsižvelgiant į geriausius vaiko interesus;

→ prieš išvežant nelydimą nepilnametį iš valstybės narės teritorijos, tos valstybės narės valdžios institucijos įsitikina, kad jis / ji bus grąžintas jo šeimos nariui, paskirtam globėjui ar tinkamoms priėmimo įstaigoms valstybėje narėje;

→ nelydimi nepilnamečiai ir šeimos su nepilnamečiais asmenimis sulaikomi tik kaip kraštutinė priemonė ir kuo trumpesnį laiką;

→ šeimoms, sulaikytoms laukiant išvežimo, suteikiamos atskiros apgyvendinimo vietos, tinkamai užtikrinančios privatumą;

→ sulaikyti nepilnamečiai turi turėti galimybę užsiimti laisvalaikio veikla, įskaitant jų amžių atitinkančius žaidimus ir rekreaciją, ir, atsižvelgiant į buvimo trukmę, turėti galimybę mokytis;

→ nelydimiems nepilnamečiams, kiek įmanoma, suteikiama galimybė apsigyventi įstaigose, kuriose yra reikiamas personalas ir priemonės, atsižvelgiant į jų amžiaus žmonių poreikius;

→ nepilnamečių sulaikymo laukiant išsiuntimo metu pirmiausia reikia atsižvelgti į geriausius vaiko interesus.

3. VAIKAI KAIP SMURTO AUKOS

3.1. Vaikai kariai

ES gairės dėl vaikų ir ginkluotų konfliktų (Gairės)

Europos Sąjungos Taryba
Priimtos 2003 m. gruodžio 8 d.
https://www.refworld.org/docid/4705f5b62.html (nuoroda į Gaires anglų kalba)
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=LEGISSUM:l33604 (nuoroda į Gairių santrauka lietuvių kalba)

Gairės taikomos visoms valstybėms narėms.

Gairės įpareigoja ES valstybes nares:

→ spręsti trumpalaikį, vidutinės trukmės ir ilgalaikį ginkluoto konflikto poveikį vaikams;

→ skatinti viso pasaulio vyriausybes ir organizacijas taikyti humanitarinę teisę ir žmogaus teises, apsaugančias vaikus nuo ginkluoto konflikto padarinių;

→ sustabdyti vaikų verbavimą ginkluotosiose pajėgose ir

nebaudžiamumą už nusikaltimus vaikams.

3.2. Prekyba žmonėmis

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR (Prekybos žmonėmis direktyva)

Europos Parlamentas, Europos Sąjungos Taryba
Paskelbta 2011 m. balandžio 5 d.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32011L0036

Prekybos žmonėmis direktyva taikoma visos valstybėse narėse.

Prekybos žmonėmis direktyvoje nustatomos būtiniausios taisyklės dėl prekybos žmonėmis nusikalstamų veikų ir sankcijų apibrėžimo. Joje taip pat pateikiamos bendros nuostatos, atsižvelgiant į lyčių perspektyvą, siekiant sustiprinti šio nusikaltimo prevenciją ir apsaugoti jo aukas.

Prekybos žmonėmis direktyvoje nustatyta, kad:

→ baudžiama už šias tyčines veikas: asmenų verbavimas, gabenimas, perkėlimas, prieglobstis ar priėmimas per jėgą išnaudojimo tikslais;

→ išnaudojimas apima bent jau: 1) seksualinį išnaudojimą ar prostituciją; 2) priverstinį darbą ar paslaugas (įskaitant elgetavimą, vergiją, nusikalstamą išnaudojimą ar prekybą organais);

→ maksimali bausmė už šiuos nusikaltimus turėtų būti ne trumpesnė kaip 5 metų laisvės atėmimo bausmė, o sunkinančių aplinkybių atveju - ne mažiau kaip 10 metų, pavyzdžiui, jei nusikaltimas buvo padarytas prieš ypač pažeidžiamus nukentėjusius asmenis (pvz., vaikus) arba jei nusikaltimą padarė nusikalstama organizacija;

→ aukoms teikiama pagalba prieš baudžiamąjį procesą, jo metu ir po jo, kad galėtų naudotis teisėmis, kurios jiems suteikiamos pagal aukos statusą baudžiamajame procese. Ši pagalba gali būti priėmimas prieglaudose arba medicininės bei psichologinės pagalbos ir informacijos paslaugų teikimas bei vertėjavimas.

Kovoje su prekyba žmonėmis nustatyta speciali pagalba, parama ir apsauga aukoms vaikams. Valstybės narės turi:

→ užtikrinti, kad tais atvejais, kai prekybos žmonėmis asmens amžius yra neaiškus ir yra priežasčių manyti, kad asmuo yra vaikas, laikoma, kad asmuo yra vaikas, kad būtų galima nedelsiant gauti pagalbą, paramą ir apsauga (13 straipsnis);

→ užtikrinti, kad konkretūs veiksmai, skirti padėti ir palaikyti nukentėjusius vaikus trumpalaikiu ir ilgalaikiu laikotarpiu, siekiant jų fizinio ir psichologinio bei socialinio atsigavimo, bus vykdomi individualiai įvertinus kiekvieno vaiko aukos ypatybes, tinkamai atsižvelgiant į vaiko požiūrį, poreikius ir rūpesčius, siekiant rasti tinkamą sprendimą vaikui (14 straipsnis);

→ aukų vaikams ir aukoms suteikti galimybę mokytis (14 straipsnis);

→ paskirti globėją ar atstovą vaikui, tapusiam prakybos žmonėmis auka, kai tik valdžios institucijos vaiką identifikuoja, jeigu pagal nacionalinę teisę tėvų pareigų turėtojams neleidžiama užtikrinti vaiko interesų ir (arba) atstovauti vaikui dėl interesų konflikto tarp jų ir nukentėjusio vaiko. (14 straipsnis);

→ imtis pagalbos ir paramos nukentėjusio vaiko šeimai priemonių, kai šeima yra valstybių narių teritorijoje (14 straipsnis);

→ užtikrinti, kad atliekant baudžiamąjį tyrimą ir procesą kompetentingos institucijos paskirs aukos vaiko atstovą, kai pagal nacionalinę teisę tėvų pareigų turėtojams neleidžiama atstovauti vaikui dėl interesų konflikto tarp jų ir nukentėjusio vaiko (straipsnis 15);

→ užtikrinti, kad aukos vaikai galėtų nedelsdami naudotis nemokamomis teisinėmis konsultacijomis ir nemokamu teisiniu atstovavimu, taip pat reikalauti kompensacijos, nebent jie turėtų pakankamai finansinių išteklių (15 straipsnis);

→ užtikrinti, kad atliekant baudžiamąjį tyrimą ir proceso apklausas su aukomis vaikais: 1) aktus pranešus kompetentingoms valdžios institucijoms, vaiko aukos apklausos nebūtų nepagrįstai vilkinamos; 2) procesas vyktų tam tikslui skirtose ar pritaikytose patalpose; 3) procese dalyvautų, jei reikia, tam tikslui parengti specialistai arba per juos; 4) tie patys asmenys, jei įmanoma ir, jei reikia, vestų visus pokalbius su aukomis vaikais; 5) apklausų skaičius turi būti kuo mažesnis, o apklausos atliekamos tik tada, kai tai būtina baudžiamojo tyrimo ir proceso tikslais; 6) auką vaiką gali lydėti vaiko pasirinktas atstovas arba, tam tikrais atvejais, suaugęs asmuo, nebent to asmens atžvilgiu būtų priimtas pagrįstas priešingas sprendimas; 7) gali būti daromi vaizdo įrašai, ir tokie įrašyti interviu gali būti naudojami kaip įrodymai baudžiamajame teisme, laikantis nacionalinės teisės normų (15 straipsnis);

→ užtikrinti, kad baudžiamajame teismo procese: 1) teismo posėdis

vyktų nedalyvaujant visuomenei; 2) nukentėjusysis vaikas teismo posėdžių salėje būtų išklausomas nedalyvaujant tiesiogiai, o visų pirma naudojantis atitinkamomis ryšių technologijomis (15 straipsnis).

Prekybos žmonėmis direktyvoje nustatoma speciali pagalba, parama ir apsauga nelydimiems nepilnamečiams. Valstybės narės imasi būtinų priemonių (16 straipsnis):

→ užtikrinti, kad prireikus būtų paskirtas globėjas nelydimiems prekybos žmonėmis aukoms;

→ užtikrinti, kad atliekant baudžiamąjį tyrimą ir procesą, atsižvelgiant į aukų vaidmenį atitinkamoje teisingumo sistemoje, kompetentingos institucijos paskiria atstovą, kai vaikas yra nelydimas ar atskirtas nuo šeimos.

Tarybos direktyva 2004/81/EB dėl leidimo gyventi šalyje išdavimo trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra prekybos žmonėmis aukos arba kurie dalyvavo vykdant nelegalios imigracijos padėjimo veiksmus, bendradarbiaujantiems su kompetentingomis institucijomis (Leidimų apsigyventi PŽA direktyva)

Europos Sąjungos Taryba
Paskelbta 2004 m. balandžio 29 d.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:32004L0081

Leidimų apsigyventi PŽA direktyva taikoma visose valstybėse narėse, išskyrus Jungtinę Karalystę, Airiją ir Daniją.

Leidimų apsigyventi PŽA direktyva nustato riboto galiojimo leidimų, susijusių su atitinkamo nacionalinio proceso trukme, išdavimo sąlygas Trečiųjų šalių piliečiams, kurie bendradarbiauja kovojant su prekyba žmonėmis arba padeda siekiant palengvinti nelegalią imigraciją.

Leidimas nuolat gyventi pagal PŽA direktyvą taikomas ne ES piliečiams, nepaisant to, ar jie atvyko į ES nelegaliai. Leidimai gali būti išduodami tiems, kurie atitinkamoje ES šalyje sulaukė pilnametystės, ir gali kreiptis į vaikus pagal nacionalinės teisės aktuose nustatytas sąlygas.

Leidimas nuolat gyventi pagal PŽA direktyvą nustato laikinojo leidimo gyventi, galiojančio ne trumpiau kaip 6 mėnesius, išdavimo sąlygas:

- aukos buvimas gali padėti atlikti tyrimą;
- auka parodė aiškų ketinimą bendradarbiauti;
- auka nutraukė ryšius su įtariamaisiais dėl nurodytų nusikaltimų.

Leidimas nuolat gyventi pagal PŽA direktyvą nustato specialias garantijas nepilnamečiams ir nelydimiems nepilnamečiams. Valstybės narės (10 straipsnis):

→ taikydamos šią direktyvą valstybės narės reikiamai atsižvelgia į svarbiausius vaiko interesus. Jos užtikrina, kad tvarka atitiktų vaiko amžių ir subrendimą. Pavyzdžiui, jei jos mano, kad tai atitinka vaiko interesus, jos gali pratęsti apsvarstymo laikotarpį;

→ valstybė narės užtikrina, kad nepilnamečiai galėtų naudotis švietimo sistema tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir piliečiai. Valstybės narės gali numatyti, kad tokios galimybės gali būti tik valstybinėje švietimo sistemoje;

→ jei trečiųjų šalių piliečiai yra nelydimi nepilnamečiai, valstybės narės imasi reikiamų priemonių jų tapatybei, pilietybei ir faktui, kad jie yra nelydimi, nustatyti. Jos deda visas pastangas kuo greičiau surasti jų šeimas ir nedelsiant imasi būtinų priemonių teisiniam atstovavimui pagal nacionalinius teisės aktus užtikrinti, įskaitant atstovavimą baudžiamuosiuose procesuose, jei tai būtina.

3.3. Vaikų prostitucija, vaikų pornografija ir seksualinė prievarta

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/93/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR (Seksualinio išnaudojimo direktyva)

Europos Parlamentas, Europos Sąjungos Taryba
Paskelbta 2011 m. gruodžio 13 d.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32011L0093

Seksualinio išnaudojimo direktyva taikoma visose valstybėse narėse.

Seksualinio išnaudojimo direktyva nustato būtiniausias nusikalstamų veikų ir sankcijų apibrėžimo taisykles, susijusias su seksualine prievarta prieš vaikus ir jų seksualiniu išnaudojimu, vaikų pornografija ir vaikų persekiojimu seksualiniais tikslais. Jame taip pat pateikiamos nuostatos, skirtos sustiprinti šių nusikaltimų prevenciją ir jų aukų apsaugą.

Seksualinio išnaudojimo direktyvoje pateikiami apibrėžimai (2 straipsnis):

→ **„vaikas“** - bet kuris asmuo iki 18 metų;

→ **„seksualinio sutikimo amžius“** - tai amžius, iki kurio pagal nacionalinius įstatymus draudžiama užsiimti seksualine veikla;

→ **„vaikų pornografija“** apibrėžiama kaip: 1) bet kokia medžiaga, vaizduojanti vaiką, kuris užsiima tikru ar imituotu seksualiniu elgesiu; 2) bet koks vaiko lytinių organų vaizdavimas pirmiausia seksualiniais tikslais; 3) bet kokia medžiaga, vaizduojanti bet kurį asmenį, kuris atrodo kaip vaikas, užsiima realiu ar imituojamu seksualiniu elgesiu ar bet kurio asmens, kuris atrodo vaikas, lytinius organus, visų pirma seksualiniais tikslais; arba 4) tikroviški vaiko, užsiimančio seksualiniu elgesiu, atvaizdai arba realūs vaiko lytinių organų atvaizdai, pirmiausia skirti seksualiniams tikslams;

→ **„vaikų prostitucija“** - tai vaiko panaudojimas seksualinei veiklai, kai pinigai ar bet koks kitas atlyginimas ar atlygis yra duodami arba pažadami kaip užmokestis už vaiką, kuris užsiima seksualine veikla, neatsižvelgiant į tai, ar tas mokėjimas, pažadas ar atlygis yra skirtas vaikui ar trečiajai šaliai;

→ **„pornografinis spektaklis“** - tai gyvas atvaizdavimas, skirtas auditorijai, įskaitant informacijos ir komunikacijos technologijas: 1) vaiko, kuris užsiima tikru ar imituojamu seksualiniu elgesiu; arba 2) vaiko lytinių organų, pirmiausia skirtas seksualiniams tikslams.

Seksualinio išnaudojimo direktyvoje nustatomos specialios vaikų aukų apsaugos taisyklės:

→ plataus masto pagalbos ir paramos priemonės aukoms vaikams, visų pirma siekiant užkirsti kelią papildomoms traumoms, kurias jie patiria dalyvaudami baudžiamuosiuose tyrimuose ir procesuose (18 straipsnis);

→ galimybė gauti pagalbą ir paramą, kai tik yra pagrįstų priežasčių įtarti nusikaltimą (18 straipsnis);

→ speciali vaikų, pranešusių apie prievartą šeimoje, apsauga (19 straipsnis);

→ pagalba teikiant paramą ir paramą nesusiję su bendradarbiavimu baudžiamajame procese (20 straipsnis);

→ aukos privatumo, tapatybės ir įvaizdžio apsauga (20 straipsnis).

3.4. Kankinimai

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (Gyvenimo sąlygų direktyva)

Europos Parlamentas, Europos Sąjungos Taryba
Paskelbta 2013 m. birželio 26 d.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32013L0033

Gyvenimo sąlygų direktyva taikoma visose valstybėse narėse.

Gyvenimo sąlygų direktyva sukuria ES gyvenimo (arba „priėmimo“) sąlygų tarptautinės apsaugos prašytojams (prieglobsčio prašytojams ar asmenims, siekiantiems papildomos apsaugos), kurie laukia, kol bus išnagrinėti jų prašymai, taisykles. Šia direktyva siekiama garantuoti orų prieglobsčio prašytojų gyvenimo lygį ES ir užtikrinti, kad būtų gerbiamos jų žmogaus teisės.

Gyvenimo sąlygų direktyvoje aiškiai atsižvelgiama į pažeidžiamų prieglobsčio prašytojų, įskaitant kankinimo ir kankinimo aukų vaikus, padėtį (21 straipsnis). Valstybės narės užtikrina, kad:

→ kankinimo aukos nustatomos prieglobsčio suteikimo procedūroje (I priedas);

→ privaloma užtikrinti nepilnamečių, nukentėjusių nuo bet kokio pobūdžio prievartos, nepriežiūros, išnaudojimo, kankinimo ar žiauraus, nežmoniško ir žeminančio elgesio ar nukentėjusių nuo ginkluotų konfliktų, reabilitacijos paslaugų prieinamumą ir užtikrinti, kad būtų parengta ir kvalifikuota tinkama psichinės sveikatos priežiūra; prireikus teikiamos konsultacijos (23 straipsnis);

→ asmenys, kurie buvo kankinami, prievartaujami ar patyrė kitokio pobūdžio smurtą gauna pagalbą dėl tokių veiksmų pasekmių, visų pirma, sudarant sąlygas gauti tinkamą medicininį ir psichologinį gydymą ar priežiūrą (25 straipsnis);

→ tie, kurie dirba su kankinimo, prievartavimo ar kitokio sunkaus smurto aukomis, turi ir toliau mokysis, atsižvelgiant į jų poreikius, ir jiems bus taikomos nacionalinės teisės aktuose numatytos konfidencialumo taisyklės, susijusios su visa informacija, kurią jie gauna darbo metu (25 straipsnis).

Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2019/125 dėl prekybos tam tikromis prekėmis, kurios galėtų būti naudojamos mirties bausmei vykdyti, kankinimui ar kitokiam žiauriam, nežmoniškam ar žeminančiam elgesiui ir baudimui (KNE draudimo reglamentas)

Europos Parlamentas, Europos Sąjungos Taryba
Paskelbtas 2019 m. sausio 16 d.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32019R0125

KNE draudimo reglamentas taikomas visose valstybėse narėse.

KNE draudimo reglamentas nustato taisykles, reglamentuojančias prekybą su trečiosiomis šalimis prekėmis, kurios gali būti naudojamos mirties bausmės tikslais arba kankinimui ar kitokiam žiauriam, nežmoniškam ar žeminančiam elgesiui ar baudimui, taip pat tarpininkavimo paslaugų teikimą, techninę pagalbą, mokymus ir reklamą, susijusius su tokiomis prekėmis, reglamentuojančias taisykles.

KNE draudimo reglamente „kankinimas“ apibrėžiamas kaip bet koks veiksmas, kuriuo asmeniui tyčia sukeliamas labai didelis fizinio ar psichinio pobūdžio skausmas ar kančia siekiant iš to asmens arba trečiojo asmens išgauti informaciją ar prisipažinimą, nubausti tą asmenį už veiksmą, kurį tas asmuo arba trečiasis asmuo yra padaręs ar yra įtariamas padaręs, ar siekiant tą asmenį arba trečiąjį asmenį įbauginti ar daryti jam spaudimą, arba dėl bet kurios kitos priežasties, grindžiamos bet kokio pobūdžio diskriminacija, kai toks skausmas ar kančia sukeliama valstybės pareigūno arba kito oficialias pareigas einančio asmens, arba jam pakursčius, sutikus ar tyliai pritarus. Tačiau ši sąvoka neapima tik dėl teisėtų bausmių patiriamo, joms būdingo ar su jomis susijusio skausmo ar kančios. Mirties bausmė jokiomis aplinkybėmis nėra laikoma teisėta bausme (2 straipsnis).

KNE reglamentas draudžia:

→ prekių, kurios praktiškai naudojamos tik įgyvendinant mirties bausmę, kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar bausmes, eksportas ir importas (II priedas);

→ tiekti techninę pagalbą tokioms prekėms;

→ tarpininkams ir tiekėjams, teikiantiems techninę pagalbą, mokymų apie tokių prekių naudojimą ne ES šalims rengimą.

3.5. Vaikų darbas

Tarybos direktyva 94/33/EB dėl dirbančio jaunimo apsaugos (DJA direktyva)

Eurpos Sąjungos Taryba
Paskelbta 1994 m. birželio 22 d.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:31994L0033

DJA direktyva taikoma visose ES valstybėse narėse.

DJA direktyva nustato būtiniausius reikalavimus, kad būtų užtikrinta geresnė jaunų darbuotojų sveikata ir sauga.

DJA direktyva taikoma visiems jauniems žmonėms iki 18 metų, kurie dirba pagal darbo sutartį arba darbo santykius, apibrėžtus ES šalyje galiojančiuose įstatymuose ir (arba) kuriems taikoma ES šalyje galiojanti teisė.

DJA direktyvoje jaunų žmonių kategorijos apibrėžiamos taip (3 straipsnis):

→ jaunimas: jaunimas iki 18 metų;

→ vaikai: jaunimas iki 15 metų arba asmenys, vis dar besimokantys privaloma tvarka pagal nacionalinius įstatymus;

→ paaugliai: jauni žmonės nuo 15 iki 18 metų, kurie nebesimoko privaloma tvarka pagal nacionalinius įstatymus.

DJA direktyvoje numatyta, kad ES šalys imasi būtinų priemonių uždrausti įdarbinti vaikus, ir užtikrina, kad:

→ paauglių užimtumas yra griežtai kontroliuojamas ir saugomas DJA direktyvoje numatytomis sąlygomis;

→ minimalus darbinis ar užimtumo amžius nėra žemesnis nei minimalus amžius, kuriam pasibaigus privalomas dieninis mokymasis, nustatytas nacionalinės teisės aktuose, arba bet kuriuo atveju ne ilgesnis kaip 15 metų;

→ darbdaviai turi užtikrinti, kad jauniems žmonėms būtų sudarytos tinkamos darbo sąlygos;

→ jaunimas turi būti apsaugotas nuo ekonominio išnaudojimo ir

nuo bet kokio darbo, kuris gali pakenkti asmenų saugai, sveikatai ar fizinei, psichinei, moralinei ar socialinei raidai ar pakenkti jų išsilavinimui.

4. DISKRIMINACIJA

4.1. Rasinė diskriminacija

Tarybos Direktyva 2000/43/EB įgyvendinanti vienodo požiūrio principą asmenims nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės (Rasinės diskriminacijos direktyva)

Europos Sąjungos Taryba
Paskelbta 2000 m. birželio 29 d.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32000L0043

Rasinės diskriminacijos direktyva taikoma visose ES valstybėse narėse.

Rasinės diskriminacijos direktyva siekiama kovoti su diskriminacija dėl rasės ar etninės priklausomybės, siekiant valstybėse narėse įgyvendinti vienodo požiūrio principą. Rasinės diskriminacijos direktyva grindžiama vienodo požiūrio į asmenis principu ir draudžia tiesioginę ir netiesioginę diskriminaciją, priekabiavimą, nurodymus diskriminuoti ir viktimizaciją.

Rasinės diskriminacijos direktyvoje nustatyta, kad „tiesioginė diskriminacija“ taikoma tada, kai su vienu asmeniu elgiamasi nepalankiau, nei su kitu yra, buvo ar bus elgiamasi panašioje situacijoje dėl rasės ar etninės kilmės (2 straipsnis).

Rasinės diskriminacijos direktyva nustato, kad „netiesioginė diskriminacija“ taikoma tada, kai dėl akivaizdžiai neutralios nuostatos, kriterijaus ar praktikos rasinės ar etninės kilmės asmenys būtų atsidūrę nepalankioje padėtyje, palyginti su kitais asmenimis, nebent ta nuostata, kriterijus ar praktika yra objektyviai pateisinamas teisėtu tikslu, o priemonės šiam tikslui pasiekti yra tinkamos ir būtinos (2 straipsnis).

Rasinės diskriminacijos direktyva taikoma visiems asmenims ir visiems veiklos sektoriams, apimant tokias sritis, kaip (3 straipsnis):

- galimybė įsidarbinti;
- darbo sąlygos, įskaitant paaukštinimą, atlyginimą ir atleidimą iš darbo;
- galimybė gauti profesinį mokymą;
- dalyvavimas darbuotojų ar darbdavių organizacijose ir bet kurioje profesinėje organizacijoje;
- galimybė gauti socialinę apsaugą ir sveikatos priežiūrą;
- išsilavinimas;
- socialiniai pranašumai;
- galimybė įsigyti prekių ir paslaugų bei jų tiekimas, įskaitant būstą.

4.2. Diskriminacija dėl lyties

Tarybos direktyva 2004/113/EB, įgyvendinanti vienodo požiūrio į moteris ir vyrus principą dėl galimybės naudotis prekėmis bei paslaugomis ir prekių tiekimo bei paslaugų teikimo (Diskriminacijos dėl lyties direktyva)

The Council of the European Union
Proclaimed on 13 December 2004
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32004L0113

Diskriminacijos dėl lyties direktyva taikoma visose ES valstybėse narėse.

Diskriminacijos dėl lyties direktyva siekiama sukurti sistemą kovai su diskriminacija dėl lyties galimybės naudotis prekėmis bei paslaugomis ir tiekti prekes bei teikti paslaugas srityje, siekiant valstybėse narėse įgyvendinti vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principą.

Diskriminacijos dėl lyties direktyva taikoma prekėms ir paslaugoms, siūlomoms visuomenei, neatsižvelgiant į susijusius asmenis (tai yra, nepriklausomai nuo paslaugų gavėjo asmeninių aplinkybių) ir kurios yra siūlomos už privačios ir šeimos ribų. Ši direktyva netaikoma nei žiniasklaidos, nei reklamos turiniui, nei švietimui.

Diskriminacijos dėl lyties direktyva (4 straipsnis) draudžiamas:

→ bet koks nepalankesnis elgesys su vyrais ar moterimis dėl jų lyties;

→ bet koks nepalankesnis požiūris į moteris dėl nėštumo ar motinystės;

→ priekabiavimas, seksualinis priekabiavimas ar bet koks kurstymas diskriminuoti siūlant ar tiekiant prekes ar paslaugas;

→ draudimo sutarčių, pasirašytų po 2007 m. gruodžio 21 d. nuostatos, pagal kurias atsižvelgiama į lytį apskaičiuojant draudimo įmokas ir išmokas.

4.3. Negalią turinčių asmenų diskriminacija

Tarybos sprendimas 2010/48/EC dėl Jungtinių Tautų Konvencijos dėl negalią turinčių asmenų sudarymo Europos bendrijos vardu (Sprendimas)

Europos Sąjungos Taryba
Paskelbta 2009 m. lapkričio 26 d.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32010D0048

Europos Bendrijų (dabar - ES) vardu Sprendimas priima Jungtinių Tautų Konvenciją dėl negalią turinčių asmenų, pridėtą šio Sprendimo priede.

Jungtinių Tautų Konvencija dėl negalią turinčių asmenų yra aprašyta šios Rodyklės dalyje, pavadintoje „I. Tarptautinė teisė. 7.4 Negalią turinčių asmenų diskriminacija“.

5. DUOMENŲ APSAUGA

Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas)

Europos Parlamentas, Europos Sąjungos Taryba
Paskelbtas 2016 m. balandžio 27 d.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32016R0679

Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas taikomas visose ES valstybėse narėse ir Europos Ekonominės Erdvės (EEE) valstybėse.

Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas yra visų ES ir EEE piliečių duomenų apsaugos ir privatumo reglamentas. Jis nustato fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis taisykles ir laisvo asmens duomenų judėjimo taisykles.

Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas gina fizinių asmenų pagrindines teises ir laisves, ypač jų teisę į asmens duomenų apsaugą. Suteikiamos teisės apima:

→ prieigos teisę - įskaitant daugiau informacijos apie tai, kaip šie duomenys yra tvarkomi, teikimą ir užtikrinimą, kad ta informacija būtų prieinama aiškiai ir suprantamai (15 straipsnis);

→ teisę į duomenų perkeliamumą - palengvinant asmens duomenų perdavimą tarp paslaugų teikėjų (20 straipsnis);

→ teisę ištrinti („teisė būti pamirštam“) - kai asmuo nebenori tvarkyti savo duomenų ir nėra teisėtų priežasčių juos saugoti, duomenys turi būti ištrinti (17 straipsnis);

→ teisę žinoti, kada buvo nulaužti asmens duomenys - įmonės ir organizacijos turi nedelsdamos informuoti asmenis apie rimtus duomenų pažeidimus. Jos taip pat turi pranešti atitinkamai duomenų apsaugos priežiūros institucijai apie incidentus (34 straipsnis).

Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas nustato specialias sąlygas, taikytinas vaiko sutikimui dėl informacinės visuomenės paslaugų (8 straipsnis):

→ kai duomenų subjektas yra davęs sutikimą tvarkyti jo asmens duomenis vienu ar keliais konkrečiais tikslais, susijusiais su informacinės visuomenės paslaugų siūlymu tiesiogiai vaikui, vaiko asmens duomenų tvarkymas yra teisėtas, kai vaikui yra ne mažiau kaip 16 metų. Jei vaikas yra jaunesnis nei 16 metų, toks tvarkymas yra teisėtas tik tokiu atveju ir tokiu mastu, kai tėvų pareigų turėtojas yra davęs tokį sutikimą ar leidimą;

→ valstybės narės gali įstatymais numatyti mažesnį amžių šiems tikslams, jei asmuo nėra jaunesnis kaip 13 metų;

→ duomenų valdytojas deda įmanomas pastangas, kad tokiais atvejais patikrintų, ar tėvų pareigų vaikui turėtojas davė sutikimą ar leidimą, atsižvelgiant į turimas technologijas.

Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1052/2013, kuriuo sukuriama Europos sienų stebėjimo sistema (Eurosur)

Europos Parlamentas, Europos Sąjungos Taryba
Paskelbta 2013 m. spalio 22 d.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32013R1052

Eurosur reglamentas taikomas visose valstybėse narėse išskyrus Daniją, Airiją ir JK. Tačiau buvo susitarta, kad Airija ir Jungtinė Karalystė galės dalyvauti Eurosur sistemoje per regioninius tinklus. Danija iki šiol nusprendė dalyvauti Eurosur sistemoje.

Eurosur reglamentas sukuria Europos sienų stebėjimo sistemą („Eurosur“). Eurosur yra daugiafunkcinė sistema, skirta užkirsti kelią nelegaliai imigracijai ir tarpvalstybiniam nusikalstamumui prie išorinių sienų. Jis taip pat prisidės užtikrinant migrantų, bandančių pasiekti Europos krantus, apsaugą ir gyvybių išsaugojimą. Tai suteikia mechanizmą, leidžiantį sienos stebėjimo agentūroms greitai keistis informacija ir dirbti kartu. Pasitelkdami nacionalinius koordinavimo centrus, visos ES šalių nacionalinės valdžios institucijos, atsakingos už sienų stebėjimą (pvz., sienos apsaugos pareigūnai, policija, pakrančių apsaugos tarnyba, karinis jūrų laivynas ir kt.), turi koordinuoti savo veiklą su kitų ES šalių ir ES pasienio agentūros „Frontex“ veikla.

„Eurosur“ reglamente nustatyta, kad valstybės narės ir Europos operatyvaus bendradarbiavimo prie Europos Sąjungos valstybių narių išorės sienų valdymo agentūra (2 straipsnis):

→ taikydami „Eurosur“ reglamentą, laikysis pagrindinių teisių, ypač negrąžinimo principų ir pagarbos žmogaus orumui bei duomenų apsaugos reikalavimų;

→ pirmenybę teiks specialiesiems vaikų, nelydimų nepilnamečių, prekybos žmonėmis aukų, asmenų, kuriems reikalinga skubi medicininė pagalba, asmenų, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, asmenų, patekusių į jūrą, ir kitų ypač pažeidžiamų asmenų poreikiams.

Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 603/2013 dėl Eurodac sistemos pirštų atspaudams lyginti sukūrimo siekiant veiksmingai taikyti Reglamentą (ES) Nr. 604/2013, kuriuo išdėstomi valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės vienoje iš valstybių narių pateikto tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijai ir mechanizmai, ir dėl valstybių narių teisėsaugos institucijų bei Europolo teisėsaugos tikslais teikiamų prašymų palyginti duomenis su Eurodac sistemos duomenimis ir kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 1077/2011, kuriuo įsteigiama Europos didelės apimties IT sistemų laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje operacijų valdymo agentūra (Eurodac Reglamentas)

Europos Parlamentas, Europos Sąjungos Taryba
Paskelbtas 2013 m. birželio 26 d.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32013R0603

Eurodac Reglamentas taikomas visose ES valstybėse narėse.

Eurodac reglamentas sukuria Eurodac sistemą, kuri yra visos ES biometrinė duomenų bazė, talpinanti prieglobsčio prašytojų ir ne ES / EEE piliečių pirštų atspaudus, kad būtų galima juos palyginti ES šalyse.

Eurodac reglamentu siekiama:

→ ES valstybėms narėms lengviau nustatyti atsakomybę už prieglobsčio prašymo nagrinėjimą palyginant prieglobsčio prašytojų ir ne ES / EEE piliečių pirštų atspaudus su centrine duomenų baze;

→ teisėsaugos institucijoms sudaryti sąlygas pasinaudoti Eurodac sistema tiriant, nustatant ir užkertant kelią teroristiniams ar labai sunkioms nusikalstamoms veikoms.

Eurodac reglamentas nustato tokias taisykles:

→ kiekviena ES šalis privalo paimti visų prieglobsčio prašytojų ir asmenų, vyresnių nei 14 metų, sulaikytų bandant neteisėtai kirsti sieną (pvz., Ne ES / EEE piliečių ar asmenų be pilietybės, atvykstančių be galiojančių dokumentų), pirštų atspaudus, ir per 72 valandas perduoti duomenis į Eurodac;

→ kai nustatoma, kad prieglobsčio prašytojas arba ne ES / EEE pilietis ES valstybėje narėje gyvena neteisėtai, ta ES šalis gali kreiptis į Eurodac, kad nustatytų, ar asmuo anksčiau yra pateikęs prašymą suteikti prieglobstį ES valstybėje, ar anksčiau buvo sulaikytas bandant neteisėtai patekti į ES;
Pirštų atspaudų duomenys turėtų būti ištrinti, kai prieglobsčio prašytojai, ne ES / EEE piliečiai ar asmenys be pilietybės įgyja ES šalies pilietybę;

→ teisėsaugos institucijoms leidžiama naudoti Eurodac tik palyginimams: 1) jei yra pagrįstų priežasčių manyti, kad tai padarius iš esmės padės užkirsti kelią teroro ar kitos sunkios nusikalstamos veikos padarymui, padės ją nustatyti ar tirti; 2) tik kaip paskutinė priemonė atlikus kelis kitus patikrinimus;

→ jokiais „Eurodac“ duomenimis negalima dalintis su ne ES šalimis.

Eurodac reglamentas įpareigoja atsakingas institucijas nustatyti ir taikyti pirštų atspaudų paėmimo tvarką atsižvelgiant į vaiko teises (3 straipsnis).

6. TEISĖ Į TEISINGUMĄ

Komisijos direktyva 2002/8/EB, iš dalies keičianti Direktyvas 72/168/EEB ir 72/180/EEB atitinkamai dėl daržovių ir žemės ūkio veislių požymių ir būtiniausių tikrinimo reikalavimų (Teisinės pagalbos direktyva)

Europos Sąjungos Taryba
Paskelbta 2003 m. sausio 27 d.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32003L0008

Teisinės pagalbos direktyva taikoma visose valstybėse narėse, išskyrus Daniją.

Teisinės pagalbos direktyva siekiama pagerinti galimybes kreiptis į teismą sprendžiant tarpvalstybinius ginčus, nustatant minimalias bendras teisinės pagalbos tokiuose ginčuose taisykles. Jis taikomas tarpvalstybiniuose ginčuose, civilinėse ir komercinėse bylose, nepriklausomai nuo teismo pobūdžio. Tačiau ji netaikoma mokesčių, muitų ar administracinėms byloms.

Teisinės pagalbos direktyvoje „tarpvalstybinis ginčas“ apibrėžiamas kaip ginčas, kai šalies, prašančios dėl teisinės pagalbos pagal šią direktyvą, nuolatinė ar įprastinė gyvenamoji vieta yra kitoje valstybėje narėje nei ta,

kurioje vyksta teismo procesas ar turi būti vykdomas teismo sprendimas (1 straipsnis).

Teisinės pagalbos direktyva nustato teisę į teisinę pagalbą ES piliečiams ir ES gyvenantiems trečiųjų šalių piliečiams, kurie negali sau leisti teisinio atstovavimo.

Teisinę pagalbą gali sudaryti (3 straipsnis):

- teisinės konsultacijos;
- teisinė pagalba ir atstovavimas teisme;
- atleidimas nuo teismo mokesčių;
- atleidimas nuo tam tikrų mokesčių tarptautiniais atvejais (pvz., vertimas žodžiu, vertimas raštu, kelionės).

Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR (Aukų direktyva)

Europos Parlamentas, Europos Sąjungos Taryba
Paskelbta 2012 m. spalio 25 d.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32012L0029

Aukų direktyva taikoma visose valstybėse narėse.

Aukų direktyva užtikrinama, kad nusikaltimų aukos gautų reikiamą informaciją, palaikymą ir apsaugą ir galėtų dalyvauti baudžiamajame procese.

Aukų direktyvoje „auka“ apibrėžiama kaip: 1) fizinis asmuo, patyręs žalą, įskaitant fizinę, psichinę ar emocinę žalą arba ekonominius nuostolius, kurie tiesiogiai padaryti nusikalstama veika; 2) asmens, kurio mirtis buvo tiesiogiai padaryta dėl nusikalstamos veikos, šeimos nariai, kurie dėl šio asmens mirties patyrė žalą (2 straipsnis).

Aukų direktyvoje nustatyta, kad kiekviena ES valstybė narė privalo užtikrinti, kad nusikaltimų aukos būtų pripažintos ir su jomis elgiamasi pagarbiai, jautriai ir profesionaliai atsižvelgiant į jų individualius poreikius ir be jokios diskriminacijos (pavyzdžiui, dėl tautybės, gyventojo statuso, rasės, religijos,

amžiaus, lyties ir kt.).

Aukų direktyva nustato šias aukų teises:

→ teisė į bylos nagrinėjimą teisme (10 straipsnis);

→ teisė peržiūrėti teismo sprendimą nepradėti baudžiamojo persekiojimo (11 straipsnis);

→ teisė gauti teisinę pagalbą (13 straipsnis);

→ teisė į išlaidų atlyginimą (14 straipsnis);

→ atgauti pavogtą turtą (15 straipsnis).

Aukų direktyva nustato specialias garantijas nepilnamečiams ir nelydimiems nepilnamečiams. Valstybės narės:

→ kai aukos amžius yra neaiškus ir yra priežasčių manyti, kad auka yra vaikas, laikoma, kad auka yra vaikas (24 straipsnis);

→ užtikrina, kad pirmiausia turi būti domimasi vaiko aukos interesais ir kiekvienas vaikas būtų vertinamas individualiai. Vertinant vaiko požiūrį, turi būti tinkamai atsižvelgiama į vaiko amžių, brandą, požiūrį, poreikius ir rūpesčius. Vaikas ir tėvų atsakomybės turėtojas arba kitas teisinis atstovas, jei tokių yra, informuojami apie visas priemones ar teises, skirtas konkrečiai vaikui (1 straipsnis);

→ užtikrina, kad nukentėjęs vaikas būtų išklausytas baudžiamojo proceso metu ir galėtų pateikti įrodymus. Turi būti tinkamai atsižvelgiama į vaiko amžių ir brandą (10 straipsnis);

→ užtikrina, kad kompetentingos institucijos galėtų imtis visų teisėtų priemonių, kad būtų užkirstas kelias viešai platinti bet kokią informaciją, kuri galėtų padėti identifikuoti aukas vaikus (21 straipsnis);

→ laikoma, kad aukos vaikai turi specialių apsaugos poreikių dėl jų pažeidžiamumo dėl antrinės ir pakartotinės viktimizacijos, įbauginimo ir keršto (22 straipsnis);

→ užtikrinti, kad atliekant baudžiamąjį tyrimą visi nukentėjusio vaiko pokalbiai būtų įrašyti garso ir vaizdo įrašais ir tokie įrašyti pokalbiai galėtų būti naudojami kaip įrodymai baudžiamajame procese (24 straipsnis);

→ atliekant baudžiamąjį ikiteisminį tyrimą ir teismo procesą, atsižvelgiant į aukų vaidmenį atitinkamoje baudžiamojo teisingumo sistemoje, kompetentingos institucijos paskiria specialųjį atstovą aukoms vaikams, kai pagal nacionalinę teisę tėvų pareigų turėtojai negali atstovauti aukai kaip dėl interesų konflikto tarp jų ir aukos vaiko arba kai auka vaikas yra nelydimas ar atskirtas nuo šeimos (24 straipsnis);

→ užtikrina, kad nukentėjęs vaikas turi teisę į advokatą, jis (ji) turi teisę į teisinę konsultaciją ir atstovavimą savo vardu procese, kai gali būti interesų

konfliktas tarp aukos vaiko ir tėvų pareigų turėtojų (24 straipsnis).

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/64/ES dėl teisės į vertimo žodžiu ir raštu paslaugas baudžiamajame procese (Sąžiningo teismo direktyva)

Europos Parlamentas ir Europos Sąjungos Taryba
Paskelbta 2010 m. spalio 20 d.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32010L0064

Sąžiningo teismo direktyva taikoma visose valstybėse narėse.

Sąžiningo teismo direktyvoje nustatomos teisės į vertimo žodžiu ir raštu paslaugas baudžiamajame procese ir Europos arešto orderio vykdymo procese.

Sąžiningo teismo direktyva nustato valstybių narių pareigą užtikrinti, kad įtariamiesiems ar kaltinamiesiems, kurie nemoka arba nesupranta atitinkamo baudžiamojo proceso kalbos:

→ baudžiamajame procese tyrimo ir teisminėse institucijose, įskaitant policijos apklausas, visus teismo posėdžius ir visus būtinus tarpinius teismo posėdžius, nedelsiant suteikiamas vertimas žodžiu (2 straipsnis);

→ per pagrįstą laiką pateikiami visų dokumentų, būtinų užtikrinti, kad jie galėtų naudotis teise į gynybą ir užtikrinti teisingą bylos nagrinėjimą, vertimas raštu (3 straipsnis);

→ valstybės narės padengia vertimo žodžiu ir raštu išlaidas (4 straipsnis).

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/13/ES dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese (Informacijos direktyva)

Europos Parlamentas, Europos Sąjungos Taryba
Paskelbta 2012 m. gegužės 22 d.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32012L0013

Informacijos direktyva taikoma visose valstybėse narėse.

Informacijos direktyvoje nustatomos įtariamųjų ar kaltinamųjų teisės gauti informaciją taisyklės, susijusios su jų teisėmis baudžiamajame procese ir jiems pareikštais kaltinimais. Jame taip pat nustatomos asmenų, kuriems taikomas Europos arešto orderis, teisė į informaciją apie jų teises.

Informacijos direktyva nustato valstybių narių pareigą užtikrinti:

→ kad įtariamiesiems ar kaltinamiesiems būtų nedelsiant suteikiama informacija apie bent šias procesines teises, kurios yra taikomos pagal nacionalinę teisę, kad būtų galima veiksmingai naudotis tomis teisėmis: 1) teisė kreiptis į advokatą; 2) teisė į nemokamą teisinę konsultaciją ir tokios konsultacijos gavimo sąlygos; 3) teisė būti informuotam apie kaltinimą; 4) teisė į vertimą žodžiu ir raštu; 5) teisė tylėti (3 straipsnis);

→ kad informacija turi būti teikiama žodžiu arba raštu, paprasta ir prieinama kalba, atsižvelgiant į visus pažeidžiamų įtariamųjų ar pažeidžiamų kaltinamųjų poreikius (3 straipsnis);

→ kad areštuotiems ar sulaikytiems įtariamiesiems ar kaltinamiesiems būtų nedelsiant pateiktas rašytinis pranešimas apie jų teises. Jiems suteikiama galimybė perskaityti pranešimą apie teises ir jiems leidžiama jį laikyti visą laisvės atėmimo laiką (4 straipsnis);

→ kad teisių rašte turi būti informacija apie šias teises, taikomas pagal nacionalinę teisę: 1) teisę susipažinti su bylos medžiaga; 2) teisę turėti informaciją apie konsulines įstaigas ir galimybę pranešti bent vienam asmeniui; 3) teisė gauti skubią medicinos pagalbą; 4) didžiausias įtariamųjų ar kaltinamųjų sulaikymo valandų ar dienų skaičius iki kreipimosi į teisminę instituciją; 5) pagrindinę informaciją apie bet kokią galimybę pagal nacionalinę teisę ginčyti arešto teisėtumą; teisę į sulaikymo peržiūrą; arba prašymą suteikti laikiną paleidimą (4 straipsnis);

→ kad pranešimas apie teises būtų parengiamas paprasta ir suprantama kalba (4 straipsnis);

→ kad asmenims, kurie areštuojami vykdant Europos arešto orderį, turi būti nedelsiant pateiktas tinkamas pranešimas apie teises, kuriame būtų informacija apie skirtingas teises, taikomas konkrečioje situacijoje (5 straipsnis);

→ kad įtariamiesiems ar kaltinamiesiems turi būti suteikta informacija apie nusikalstamą veiką, kuria jie įtariami ar kaltinami. Ta informacija turi būti suteikta nedelsiant ir tokios išsamios informacijos, kokios reikia proceso teisingumui ir veiksmingam gynybos teisių įgyvendinimui užtikrinti (6 straipsnis);

→ kad sulaikytiesiems ar jų advokatams būtų prieinami dokumentai, susiję su konkrečiu atveju, kuriuos turi kompetentingos institucijos ir kurie

yra būtini norint veiksmingai nuginčyti arešto ar sulaikymo teisėtumą pagal nacionalinę teisę (7 straipsnis).

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu (AT direktyva)

Europos Parlamentas, Europos Sąjungos Taryba
Paskelbta 2013 m. spalio 22 d.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32013L0048

AT direktyva taikoma visose ES valstybėse narėse.

Ši direktyva nustato būtiniausias įtariamųjų ir kaltinamųjų teises baudžiamajame procese ir asmenų, kuriems iškelta byla pagal Europos arešto orderio procedūras, teises kreiptis į advokatą, informuoti trečiąją šalį apie laisvės atėmimą ir bendrauti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis, kol atimta laisvė.

AT direktyva nustato įtariamųjų ir kaltinamųjų teises, įskaitant:

→ teisę kreiptis į advokatą - asmenys gali kreiptis į advokatą atsižvelgiant į tai, kas įvyksta anksčiau: 1) prieš apklausiant juos policijoje ar kitoje teisėsaugos ar teisminėje institucijoje; 2) tyrimo ar kitoms kompetentingoms institucijoms atlikus tyrimo ar kitokį įrodymų rinkimo aktą; 3) iškart suvaržius laisvę; 4) jei jie buvo pakviesti atvykti į teismą, turintį jurisdikciją baudžiamosiose bylose, tinkamu laiku prieš atvykstant į tą teismą (3 straipsnis);

→ teisę informuoti trečiąjį asmenį apie laisvės atėmimą - asmenys, kuriems atimta laisvė, turi teisę turėti bent vieną iš jų paskirtų asmenų, tokių kaip giminaitis ar darbdavys, apie jų laisvės atėmimą be nepagrįsto delsimo, jei jie to nori (5 straipsnis);

→ teisę bendrauti, nepaisant laisvės atėmimo, su trečiaisiais asmenimis - asmenys, kuriems atimta laisvė, turi teisę be nepagrįsto delsimo bendrauti su bent vienu jų paskirtu trečiuoju asmeniu, pavyzdžiui, giminaičiu (6 straipsnis);

→ teisę bendrauti su konsulinėmis įstaigomis - asmenys, kurie nėra piliečiai ir kuriems atimta laisvė, turi teisę reikalauti, kad jų pilietybės valstybės

konsulinės įstaigos be nepagrįsto delsimo būtų informuojamos apie laisvės atėmimą, ir bendrauti su tomis institucijomis, jei jie to nori (7 straipsnis);

→ teisę būti aplankytiems jų konsulinėse įstaigose, teisę bendrauti ir palaikyti ryšius su jais bei teisę į jų konsulinių institucijų organizuotą teisinį atstovavimą, jei tos institucijos sutinka ir įtariamieji ar kaltinamieji to pageidauja (7 straipsnis);

→ teisę kreiptis į advokatą vykdančiojoje valstybėje narėje sulaikant asmenį pagal Europos arešto orderį (10 straipsnis).

AT direktyva nustato specialias garantijas įtariamiesiems ar kaltinamiesiems, kurie yra vaikai (jaunesni nei 18 metų). Valstybės narės užtikrina, kad vaiko tėvų pareigų turėtojui būtų kuo greičiau pranešta apie laisvės atėmimą ir su tuo susijusias priežastis, išskyrus atvejus, kai tai prieštarautų vaiko interesams; tokiu atveju informuojamas kitas tinkamas suaugęs asmuo (5 straipsnis).

III dalis

Lietuvos Respublikos teisė

1. VAIKO TEISĖS

1.1. Pagrindinės vaiko teisės

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (VTAPĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 1996 m. kovo 14 d.
Nauja įstatymo redakcija: 2017 m. rugsėjo 28 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr

VTAPĮ yra pagrindinis vaiko teisių apsaugą nustatantis teisės aktas, kurio paskirtis užtikrinti vaiko teisių ir laisvių įgyvendinimą, gynimą ir apsaugą, stiprinti tėvų ir kitų vaiko atstovų pagal įstatymą atsakomybę ir galimybes rūpintis vaiku, užtikrinti vaiko interesus, nustatyti pagalbos vaikui ir šeimai ar kitiems jo atstovams pagal įstatymą organizavimo pagrindus, apibrėžti vaiko teisių užtikrinimo ir apsaugos mechanizmus, vaiko teisių apsaugos sistemos institucijas, jų veiklos teisinius pagrindus ir bendrąsias atsakomybes už vaiko teisių pažeidimus nuostatas (VTAPĮ 1 str.).

Vaikas – žmogus iki 18 metų, išskyrus atvejus, kai Lietuvos Respublikos įstatymuose nustatyta kitaip. Jeigu asmens amžius yra nežinomas ir yra priežasčių manyti, kad jis yra nepilnametis, toks asmuo laikomas vaiku, iki bus nustatyta priešingai (VTAPĮ 2 str. 11 p.).

Vaiko atstovai pagal įstatymą – vaiko tėvai, vaiką įvaikinus, – įtėviai, nustačius globą ar rūpybą, – globėjai ar rūpintojai, įstatymų nustatytais atvejais – valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija (VTAPĮ 2 str. 12 p.).

Vaiko laikinoji priežiūra – visuma veiksmų, užtikrinančių vaikui saugią aplinką, tėvams ar kitiems vaiko atstovams pagal įstatymą išlaikant teises ir pareigas (VTAPĮ 2 str. 14 p.).

VTAPĮ nustato vaiko teisių ir laisvių apsaugos įgyvendinimo principus. Tėvai, kiti vaiko atstovai pagal įstatymą, valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos, nevyriausybinės organizacijos, kiti fiziniai ir juridiniai asmenys **privalo vadovautis šiais principais (VTAPĮ 4 str.):**

→ **geriausių vaiko interesų prioriteto** – priimant sprendimus ar imantis bet kokių veiksmų, susijusių su vaiku, svarbiausia – geriausi vaiko interesai. Šis principas taikomas remiantis konkrečia individualaus vaiko situacija, vertinant ir nustatant, kas naudingiausia vaikui artimiausiu metu ir ateityje, atsižvelgiant į vaiko nuomonę, jo identiškumą, šeimos aplinkos ir šeimos ryšių išsaugojimą ir santykių palaikymą, vaiko poreikių, atitinkančių jo amžių, vystymąsi, gebėjimus ir brandą bei užtikrinančių tinkamą vaiko raidą, tenkinimą, fizinį ir psichinį saugumą, vaiko teisės į sveikatą ir mokslą užtikrinimą bei kitus specialius vaiko poreikius. Vaikui turi būti teikiama tokia apsauga, kokios reikia jo gerovei, taikant visą įmanomą koordinuotą kompleksinę pagalbą;

→ **biologinės šeimos prioriteto** – priimant sprendimus ar imantis bet kokių veiksmų, susijusių su vaiku, turi būti atsižvelgiama į vaiko prigimtinę teisę augti biologinėje šeimoje ir išsaugoti giminystės ryšius, jeigu tai neprieštarauja vaiko interesams. Vaikų ir tėvų atskyrimas prieš jų valią galimas tik kraštutiniu atveju, kai, atsižvelgiant į geriausius vaiko interesus, tai yra neišvengiama ir būtina, siekiant apsaugoti vaiką nuo realaus pavojaus jo fiziniam ir psichiniam saugumui, sveikatai ar gyvybei arba reikšmingos žalos jo sveikatai atsiradimui, ir nėra galimybių vaiko apsaugoti kitais būdais;

→ **teisės viršenybės** – vaiko teisių apsaugą siekiama užtikrinti vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucija, Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija, kitomis ratifikuotomis tarptautinėmis sutartimis, Lietuvos Respublikos įstatymais;

→ **vaiko nuomonės išklausymo ir vaiko dalyvavimo užtikrinimo** – vaikas, sugebantis suformuluoti savo pažiūras, turi būti išklausytas visais su juo susijusiais klausimais ir į vaiko nuomonę, įvertinus jo amžių ir brandą, turi būti atsižvelgiama, jeigu tai neprieštarauja vaiko interesams;

→ **nediskriminavimo** – kiekvienas vaikas turi lygias su kitais vaikais teises ir negali būti diskriminuojamas dėl savo arba savo tėvų ar kitų jo atstovų pagal įstatymą lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, sveikatos būklės, religijos, etninės priklausomybės ar kitų aplinkybių. Kiekvienam vaikui be jokios diskriminacijos

garantuojamos visos Konstitucijoje, Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje, Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijoje, Jungtinių Tautų Vaiko teisių deklaracijoje išvardytos teisės ir laisvės;

→ **individualizavimo** – priimant su vaiku susijusius sprendimus, atsižvelgiama į vaiko amžių, brandą, jo psichikos ir fizines savybes, poreikius, socialinės aplinkos ir kitas svarbias ypatybes bei emocinius ir socialinius ryšius;

→ **vaiko sveiko vystymosi užtikrinimo** – kiekvienam vaikui, tiek iki gimimo, tiek jam gimus, turi būti garantuota galimybė sveikai ir normaliai vystytis;

→ **subsidiarumo** – vaiko teisių įgyvendinimą ir apsaugą pirmiausia užtikrina vaiko tėvai, kiti vaiko atstovai pagal įstatymą, o valstybė teikia jiems paramą, jeigu vaiko atstovai pagal įstatymą negali užtikrinti vaiko gerovei reikalingų sąlygų;

→ **bendradarbiavimo** – valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos, vykdydamos su vaiko teisių apsauga susijusias funkcijas, pasitelkdamos nevyriausybines organizacijas nuosekliai bendradarbiauja su vaiko atstovais pagal įstatymą bei tarpusavyje ir teikia viena kitai reikalingą informaciją ir kitokią pagalbą;

→ **kokybiškos pagalbos prieinamumo** – vaikui ir jo šeimai reikalinga pagalba, paslaugos teikiamos kuo arčiau šeimos gyvenamosios vietos, užtikrinant jų kokybę, veiksmingumą, savalaikiškumą, tinkamą pobūdį, apimtį ir trukmę, atsižvelgiant į paslaugų teikėjo galimybes ir siekiant, kad ši pagalba bei paslaugos atitiktų vaiko ir jo tėvų ar kitų jo atstovų pagal įstatymą poreikius, jų teisėtus interesus;

→ **privataus gyvenimo neliečiamumo** – įgyvendinant vaiko teisių apsaugą ir teikiant paramą bei pagalbą vaikui, jo tėvams ar kitiems vaiko atstovams pagal įstatymą, užtikrinama, kad šeima nepatirs neteisėto, nebūtino ir neproporcingo kišimosi į privatų gyvenimą, o informacija apie šeimos privatų gyvenimą nebus atskleista tretiesiems asmenims;

→ **vaiko tėvų ar kitų jo atstovų pagal įstatymą dalyvavimo** – priimant su vaiku susijusius sprendimus, užtikrinamas jo tėvų ar kitų vaiko atstovų pagal įstatymą dalyvavimas ir atsižvelgiama į jų nuomonę, išskyrus atvejus,

nustatytus šiame įstatyme, ar kai tai prieštarauja vaiko interesams;

→ **tėvystės ir motinystės papildomumo** – įgyvendinant vaiko teisių apsaugą, atsižvelgiama į vaiko prigimtinį poreikį turėti tėvą (įtėvį) ir motiną (įmotę);

→ **vienovės** – visiems vaikams, kuriems reikia ir (ar) kurie kreipiasi, taikoma kompleksinė pagalba ir teikiamos socialinės ir kitos būtinos paslaugos;

→ **nestigmatizavimo** – vaikas, jo tėvai ar kiti vaiko atstovai saugomi nuo socialinio selektyvumo ir neigiamo ženklinimo, siekiant išvengti dar didesnės jų socialinės atskirties;

→ **pagalbos viršenybės** – vaikui ir jo šeimai užtikrinama pagalbos priemonių viršenybė prieš valstybės prievartos priemones;

→ **nestacionarių priemonių prieš stacionarias pirmenybės** – vaikams, jų tėvams ar kitiems vaiko atstovams pagal įstatymą, patyrusiems smurtą ar prievartą, siūlomos nestacionarios krizių įveikimo priemonės, pagalba siekiantiems padėti sau, socialinės pagalbos nepertraukiamumas.

VTAPĮ nustato pagrindines vaiko teises ir laisves:

→ **neatimamą teisę gyventi ir sveikai vystytis** (VTAPĮ 6 str. 1 d.);

→ **prigimtinę teisę turėti tėvą ir motiną** (VTAPĮ 7 str.);

→ **teisę mokytis,** siekdamas visapusiškai ugdyti savo asmenybę, talentą, protinius ir fizinius gebėjimus ir juos nuolat tobulinti (VTAPĮ 8 str. 2 d.);

→ **teisę į identiškumą ir jo išsaugojimą** - teisę į vardą, pavardę, tautybę ir pilietybę, teisę į šeimos bei kitus giminystės ryšius bei jų išsaugojimą, teisę puoselėti savo kalbą, kultūrą, papročius, tradicijas ir teisę į religijos laisvę (VTAPĮ 9 str.);

→ **teisę į privatų asmeninį ir šeiminį gyvenimą,** bendravimo privatumą, asmens duomenų apsaugą, susirašinėjimo slaptumą, garbę ir orumą, asmens neliečiamybę ir laisvę (VTAPĮ 10 str. 1 d.);

→ **turi teisę į minties, sąžinės laisvę, teisę pasirinkti, išpažinti ir skelbti religiją** arba tikėjimą, atlikti religines apeigas, praktikuoti tikėjimą, jeigu tai neprieštarauja jo interesams (VTAPĮ 10 str. 2 d.);

→ **teisę dalyvauti visuomenės gyvenime,** taikiuose susirinkimuose ir organizacijose (VTAPĮ 10 str. 3 d.);

→ **teisę į žodžio laisvę,** apimančią teisę laisvai ieškoti, gauti ir skleisti informaciją ir idėjas žodine, rašytine ar kita forma arba kitais vaiko pasirinktais

būdais (VTAPĮ 10 str. 4 d.);

→ **teisę būti išklausytam** - vaikas, gebantis suformuluoti savo nuomonę, turi būti išklausytas visais su juo susijusiais klausimais ir į jo nuomonę turi būti atsižvelgiama, jeigu tai neprieštarauja vaiko interesams (VTAPĮ 11 str.);

→ **teisę gyventi su savo tėvais** - vaikas turi teisę bendrauti su skyrium gyvenančiais tėvais (vienu arba vieninteliu iš jų), išskyrus atvejus, kai tai prieštarauja vaiko interesams (VTAPĮ 12 str. 1 d.);

→ **teisę bendrauti su artimaisiais giminaičiais,** taip pat su kitais vaiko giminaičiais, su kuriais vaiką sieja emociniai ryšiai, jeigu tai neprieštarauja vaiko interesams (VTAPĮ 12 str. 4 d.);

→ **teisę į tinkamas gyvenimo sąlygas,** būtinas vaiko fiziniam, emociniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi (VTAPĮ 13 str. 1 d.);

→ **teisę į socialinę apsaugą ir valstybės finansinę paramą** (VTAPĮ 14 str. 1 d.);

→ **teisę į gyvenamąsias patalpas** (VTAPĮ 15 str. 1 d.);

→ **teisę gauti viešąją informaciją** (VTAPĮ 16 str.);

→ **teisę į nuosavybę,** kurią saugo ir gina Konstitucija ir įstatymai (VTAPĮ 17 str. 1 d.);

→ **teisę į poilsį ir laisvalaikį,** atitinkantį jo amžių, sveikatos būklę ir poreikius – teisę žaisti, kurti meno kūrinius, dalyvauti kultūriniuose renginiuose, sporto žaidynėse ir jo amžių bei brandą atitinkančiuose kituose renginiuose (VTAPĮ 18 str. 1, 2 d.);

→ **teisę būti apsaugotam nuo smurto** - tėvai ar kiti vaiko atstovai pagal įstatymą, valstybės ir savivaldybių institucijos bei įstaigos turi užtikrinti vaiko apsaugą nuo smurto. Draudžiamas visų formų smurtas prieš vaiką (VTAPĮ 20 str. 1 d.).

Vaiko teisių apsaugą užtikrinančios institucijos:

■ **Lietuvos Respublikos Seimas** – dalyvauja formuojant vaiko teisių apsaugos politiką, priima vaiko teisių apsaugą reglamentuojančius įstatymus ir kitus teisės aktus, vykdo jų įgyvendinimo parlamentinę kontrolę (VTAPĮ 47 str. 1 d.);

■ **Vaiko teisių apsaugos kontrolierius** – vykdo vaiko teisių ir jo teisėtų interesų užtikrinimo ir apsaugos priežiūrą ir kontrolę, tiria vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimo atvejus, siekia gerinti vaiko teisių apsaugos padėtį Lietuvoje (VTAPĮ 47 str. 2 d.);

■ **Vyriausybė** – užtikrina vaiko teisių apsaugos politikos įgyvendinimą, koordinuoja ministerijų ir Vyriausybės įstaigų veiklą įgyvendinant vaiko teisių apsaugą reglamentuojančius įstatymus ir kitus teisės aktus (VTAPĮ 47 str. 3

d.);

- **Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija** – dalyvauja formuojant vaiko teisių apsaugos politiką, atsako už ją ir koordinuoja jos įgyvendinimą, formuoja šeimos politiką ir koordinuoja jos įgyvendinimą (VTAPĮ 48 str. 1 d.);

- **Kitos ministerijos** – pagal joms priskirtą kompetenciją ir ministrams pavestas valdymo sritis užtikrina tinkamą vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą, kartu su savivaldybių institucijomis rūpinasi atitinkamų paslaugų vaikams prieinamumu, teikia siūlymus Vyriausybei, kitoms suinteresuotoms institucijoms dėl teisės aktų pagal ministerijoms priskirtą kompetenciją tobulinimo (VTAPĮ 49 str. 1 d.);

- **Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba** – įgyvendina vaiko teisių apsaugos politiką savivaldybių teritorijose bei dalyvauja formuojant valstybės politiką vaiko teisių apsaugos srityje (VTAPĮ 50 str. 1 d.);

- **Lietuvos Respublikos prokuratūra** (VTAPĮ 47 str. 4 d. 3 p.);

- **Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos** (VTAPĮ 47 str. 4 d. 4 p.);

- **Tarpžinybinė vaiko gerovės taryba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės** – kolegiali institucija, siekianti gerinti valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų veiklos koordinavimą, jų bendradarbiavimą su nevyriausybinėmis organizacijomis ir teisės aktų įgyvendinimą vaiko teisių apsaugos srityje (VTAPĮ 51 str. 1 d.);

- **savivaldybių institucijos ir įstaigos** - rūpinasi vaiko teisių apsauga savivaldybės teritorijoje – organizuoja ir finansuoja socialinių, sveikatos priežiūros, švietimo, taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) ir kitų reikalingų paslaugų vaikui ir šeimai prieinamumą ir kompleksiškumą, teikdamos prioritetą paslaugų teikimui bendruomenėje; analizuoja vaiko gerovės būklę savivaldybėje, planuoja ir užtikrina vaiko teisių apsaugos priemonių įgyvendinimą; dalyvauja įgyvendinant valstybinės vaiko teisių apsaugos funkcijas, atlieka kitas funkcijas (VTAPĮ 52 str. 1 d.);

- **nevyriausybinės organizacijos** – dalyvauja užtikrinant vaiko teises ir teikiant jiems paslaugas (VTAPĮ 53 str.).

1.2. Pagrindinės nelydymo vaiko teisės

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (VTAPĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 1996 m. kovo 14 d.
Nauja įstatymo redakcija: 2017 m. rugsėjo 28 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr

Visi nelydimi vaikai turi teisę į VTAPĮ numatytas vaikų teises be jokios išimties.

VTAPĮ nustatytos specialios nelydimų vaikų teisės ir apsauga: nelydimas vaikas turi teisę į pagalbą ir apsaugą. Atsižvelgiant į geriausius vaiko interesus, ieškoma nelydimo nepilnamečio užsieniečio tėvų, giminaičių ar kitų fizinių ar juridinių asmenų, kuriems jis gali būti perduotas, vaikui garantuojant apsaugą ir jo teisių užtikrinimą (VTAPĮ 22 str.).

Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties (UTPĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 2004 m. balandžio 29 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378/asr

UTPĮ nustato užsieniečių atvykimo ir išvykimo, buvimo ir gyvenimo, prieglobsčio ir laikinosios apsaugos Lietuvos Respublikoje suteikimo, integracijos ir sprendimų dėl užsieniečių teisinės padėties apskundimo tvarką ir reglamentuoja kitus užsieniečių teisinės padėties Lietuvos Respublikoje klausimus (UTPĮ 1 str.).

Nelydimas nepilnametis užsienietis – tai nepilnametis užsienietis, kuris atvyko į Lietuvos Respubliką be tėvų ar kitų teisėtų atstovų arba kuris, atvykęs į Lietuvos Respubliką, liko be jų tol, kol tie asmenys pradeda juo veiksmingai rūpintis (UTPĮ 2 str. 16 d.).

UTPĮ nustato, kad nelydimi nepilnamečiai užsieniečiai, neatsižvelgiant į jų buvimo Lietuvos Respublikos teritorijoje teisėtumą, turi šias teises (UTPĮ 32 str. 2 d.):

→ būti aprūpinti nemokama gyvenamąja patalpa bei būti išlaikomi Lietuvos Respublikoje socialinės apsaugos ir darbo ministro nustatyta tvarka;

→ mokytis pagal bendrojo ugdymo arba profesinio mokymo programą (programas) švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka;

→ nemokamai gauti būtinąją medicinos pagalbą sveikatos apsaugos ministro nustatyta tvarka;

→ nemokamai gauti socialines paslaugas socialinės apsaugos ir darbo ministro nustatyta tvarka;

→ naudotis valstybės garantuojama teisine pagalba, jeigu Lietuvos Respublikos įstatymai nenumato kitaip;

→ susisiekti su Lietuvos Respublikos nevyriausybinių ar tarptautinių organizacijų atstovais.

UTPĮ nustato, kad nelydimi nepilnamečiai užsieniečiai įgyja teisę likti Lietuvos Respublikos teritorijoje iki sprendimo dėl jų teisinės padėties priėmimo (UTPĮ 221 str. 2 d.).

Įsakymas Nr. 1V-346 „Dėl Prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo pasienio kontrolės punktuose sąlygų aprašo“ (Įsakymas Nr. 1V-346)

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras
Priėmimo data: 2016 m. gegužės 5 d.
https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/caf7f150135a11e6a23dfca0984f2ff9

Įsakymu Nr. 1V-346 patvirtintas „Prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo pasienio kontrolės punktuose sąlygų aprašas“ (Aprašas) nustato **prieglobsčio prašytojų teises** (Aprašo 13 p.):

→ nemokamai gauti informaciją apie savo teises ir pareigas bei jų nevykdymo padarinius prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimo metu, taip pat informaciją, susijusią su prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimu;

→ naudotis valstybės garantuojama teisine pagalba;

→ naudotis nemokamomis vertėjo paslaugomis;

→ kreiptis į Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro valdybos bei kitos organizacijos, teikiančios specializuotą teisinę pagalbą ar konsultacijas prieglobsčio prašytojams, atstovus ir su jais susitikti privatumą

užtikrinančiomis sąlygomis;

→ priskyrus pažeidžiamiems asmenims, naudotis jų specialiuosius poreikius atitinkančiomis priėmimo sąlygomis.

1.3. Vaiko teisė į sveikatos apsaugą

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (VTAPĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 1996 m. kovo 14 d.
Nauja įstatymo redakcija: 2017 m. rugsėjo 28 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr

VTAPĮ nustato, kad kiekvienas vaikas turi neatimamą teisę gyventi ir sveikai vystytis. Vaiko teisė į sveikatą įgyvendinama (VTAPĮ 6 str.):

→ teikiant ypatingą nėščiųjų, gimdyvių ir naujagimių sveikatos priežiūrą ir apsaugą;

→ priemonėmis, leidžiančiomis sudaryti vaikui sveiką ir saugią aplinką;

→ vaikų ir jų tėvų sveikatos priežiūra;

→ vaikų ligų prevencija, teikiant kvalifikuotą sveikatos priežiūrą;

→ sudarant teisines, organizacines tinkamos kokybės vaikų maisto produktų gamybos prielaidas ir užtikrinant jų prieinamumą;

→ ugdant vaiko sveikos gyvensenos įpročius;

→ kitomis įstatymų nustatytomis vaiko sveikatos priežiūros garantijomis;

→ priimtiną, prieinamą ir tinkamą vaiko sveikatos priežiūrą užtikrina sveikatos priežiūrą reguliuojantys įstatymai ir kiti teisės aktai;

→ vaiko dalyvavimas biomedicininiame tyrime galimas vadovaujantis Lietuvos Respublikos biomedicininių tyrimų etikos įstatyme nustatytais pagrindais ir tvarka.

Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas (SAĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 1994 m. liepos 19 d.
Nauja įstatymo redakcija: 1998 m. gruodžio 1 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5905/asr

SAĮ reglamentuoja Lietuvos nacionalinę sveikatos sistemą, jos struktūrą, sveikatinimo veiklos organizavimo ir valstybinio valdymo pagrindus bei šios veiklos subjektų teises ir pareigas (SAĮ 1 str.).

Teisę gauti valstybės laiduojamą (nemokamą) asmens sveikatos priežiūrą turi Lietuvos Respublikos, kitų valstybių piliečiai ir asmenys be pilietybės, nuolat gyvenantys Lietuvoje (nuolatiniai gyventojai) (SAĮ 49 str. 1 d.):

→ būtinoji medicinos pagalba teikiama nemokamai visiems nuolatiniams gyventojams, neatsižvelgiant į tai, ar jie apdrausti privalomuoju sveikatos draudimu, taip pat neatsižvelgiant į paciento apsilankymų įstaigoje per kalendorinius metus skaičių ir jo gyvenamąją vietą;

→ užsienio šalių piliečiams, asmenims be pilietybės, nepriskiriamiems nuolatiniams gyventojams, įstaigos teikia būtinąją medicinos pagalbą Sveikatos apsaugos ministerijos nustatyta tvarka, jei kitaip nenustato Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys.

Lietuvos Respublikos gyventojai turi tokias teises sveikatinimo veikloje (SAĮ 84 straipsnis):

→ teisę turėti sveiką, saugią fizinę ir socialinę aplinką bei gauti informaciją apie pavojų sveikatai šioje aplinkoje;

→ teisę gauti sveikatai saugias vartojimui skirtas žaliavas, gaminius, prekes, medicinos priemones ir paslaugas;

→ teisę gauti informaciją apie sveikatos priežiūros įstaigas bei jų teikiamas sveikatos priežiūros paslaugas;

→ teisę gauti informaciją apie savo sveikatą bei teisę į šios informacijos konfidencialumą;

→ teisę gauti įstatymų ir teisės aktų numatytą sveikatos priežiūrą;

→ teisę nustatyta tvarka pasirinkti sveikatos priežiūros specialistą, sveikatos priežiūros įstaigą, sveikatos priežiūros rūšį arba jų atsisakyti, išskyrus įstatymuose numatytus atvejus;

→ teisę gauti valstybės laiduojamą (nemokamą) ir savivaldybių remiamą sveikatos priežiūrą šio ir kitų įstatymų nustatyta tvarka.

Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties (UTPĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 2004 m. balandžio 29 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378/asr

UTPĮ nustato, kad nelydimi nepilnamečiai užsieniečiai, neatsižvelgiant į jų buvimo Lietuvos Respublikos teritorijoje teisėtumą, **turi teisę nemokamai gauti būtinąją medicinos pagalbą** sveikatos apsaugos ministro nustatyta tvarka (UTPĮ 32 str. 2 d. 3 p.).

Įsakymas A1-229/1V-289/V-491 „Dėl Lietuvos Respublikoje nustatytų nelydimų nepilnamečių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, amžiaus nustatymo, apgyvendinimo ir kitų procedūrinių veiksmų bei paslaugų jiems teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Įsakymas Nr. A1-229/1V)

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras
Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras
Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras
Priėmimo data: 2014 m. balandžio 23 d.
Nauja redakcija: 2019 m. rugsėjo 18 d.
https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/1df77b90cb7411e387b1ebf12f4d03ee/asr

Įsakymu Nr. A1-229/1V patvirtintas „Lietuvos Respublikoje nustatytų nelydimų nepilnamečių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, amžiaus nustatymo, apgyvendinimo ir kitų procedūrinių veiksmų tvarkos aprašas“ reglamentuoja Lietuvos Respublikoje nustatytų **nelydimų nepilnamečių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, sveikatos priežiūros paslaugų teikimo tvarką.**

Įsakymas Nr. 1V-31/A1-28 „Dėl Nelydimų nepilnamečių prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre taisyklių patvirtinimo“ (Įsakymas Nr. 1V-31)

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras
Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras
Priėmimo data: 2005 m. vasario 2 d.
https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.57A8F83E7980

Įsakymu 1V-31 patvirtintos „Nelydimų nepilnamečių prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre taisyklės“ (Taisyklės) nustato, kad kiekvienam **nelydimam nepilnamečiam prieglobsčio prašytojui** Pabėgėlių priėmimo centras sudaro sąlygas naudotis socialinio darbuotojo, o prireikus – ir **psichologo paslaugomis** (Taisyklių 1V-31 8 punktas).

Įsakymas Nr. V-836 Dėl Lietuvos higienos normos HN 61:2005 "Užsieniečių registracijos centras. Higienos normos ir taisyklės" patvirtinimo (Įsakymas Nr. V-836)

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras
Priėmimo data: 2005 m. spalio 28 d.
https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0A284ACF6C7D

Įsakymu Nr. V-836 patvirtina Lietuvos higienos normą HN 61:2005 „Užsieniečių registracijos centras. Higienos normos ir taisyklės" (Higienos normos) taikoma visiems naujai statomiems, rekonstruojamiems, remontuojamiems bei naudojamiems neteisėtai atvykusių į Lietuvos Respubliką ar neteisėtai esančių Lietuvos Respublikoje bei pasiprašiusių pabėgėlio statuso užsieniečių laikino apgyvendinimo užsieniečių registracijos centro statiniams. Higienos norma nustato **saugos sveikatai reikalavimus Užsieniečių registracijos centre** (Higienos normos 3 punktas).

Uždaroji asmens sveikatos priežiūros įstaiga – Užsieniečių registracijos centro struktūrinis padalinys, vykdantis užsieniečių asmens sveikatos priežiūrą bei teikiantis visuomenės sveikatos priežiūros paslaugas, įrašytas į Vidaus reikalų ministerijos ir Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintą sąrašą (Higienos normos 5.3 p.).

Higienos norma nustato, kad Užsieniečių registracijos centro gyventojams turi būti užtikrinamos pirminės ambulatorinės sveikatos priežiūros paslaugos (Higienos normos 37 p.). Sveikatos priežiūros specialistai, dirbantys uždarojoje asmens sveikatos priežiūros įstaigoje, atlieka:

→ profilaktinį darbą – nustato užkrečiamąsias ligas bei užkerta kelią jų plitimui, todėl apgyvendinti užsieniečius Užsieniečių registracijos centre galima tik gavus uždarosios asmens sveikatos priežiūros įstaigos raštišką sutikimą ir atlikus šių asmenų sanitarinį-higieninį švarinimą (Higienos normos 39 p.);

→ asmenų, atvykusių iš epidemiologiškai nepalankių šalių be reikiamų dokumentų ar sergančių pavojinga ar ypač pavojinga užkrečiamąja liga, įrašyta į sveikatos apsaugos ministro patvirtintą sąrašą, izoliavimą (Higienos normos 40 p.);

→ nustatęs (įtaręs) ligonius ar kontaktinius asmenis, besimptomius užkrato nešiotojus bei asmenis, įtariamus sergant ypač pavojingomis užkrečiamosiomis ligomis, informuoja apie juos atitinkamas institucijas (Higienos normos 41 p.);

→ profilaktiškai skiepija vaikus ir, atsižvelgdamas į epidemiologinę situaciją šalyje, – suaugusiuosius (Higienos normos 42 p.);

→ teikia ambulatorines sveikatos priežiūros paslaugas ir esant nustatytoms sąlygoms Užsieniečių registracijos centro gyventojus veža į asmens sveikatos priežiūros įstaigas specialistų konsultacijai ar stacionariam gydymui (Higienos normos 43 p.);

→ organizuoja reikiamas priešepidemines priemones, atlieka maitinimo, komunalinių objektų, teritorijos higieninę kontrolę, prireikus, pasitelkus kitas tarnybas, turinčias licenciją šiai veiklai, – dezinfekciją, dezinsekciją ar deratizaciją (Higienos normos 44 p.);

→ vykdo Užsieniečių registracijos centro gyventojų sveikatos ugdymą narkomanijos, lytiniu keliu plintančių infekcijų, ŽIV ir kitų užkrečiamųjų ligų prevencijos klausimais (Higienos normos 45 p.).

Įsakymas Nr. V-943 „Dėl Pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo organizavimo ir šių paslaugų išlaidų apmokėjimo tvarkos aprašo tvirtinimo“ (Įsakymas Nr. V-943)

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras
Priėmimo data: 2005 m. gruodžio 5 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.267313/asr

Įsakymu Nr. V-943 patvirtintas „Pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo organizavimo ir šių paslaugų išlaidų apmokėjimo Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšomis tvarkos aprašas“ nustato pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugų, įskaitant tas paslaugas, už kurias mokamas skatinamasis priedas, teikimo organizavimo ir šių paslaugų išlaidų apmokėjimo iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšų tvarką.

Pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugos apima šeimos gydytojo (arba vidaus ligų gydytojo, vaikų ligų gydytojo, akušerio ginekologo ir chirurgo kartu) komandos teikiamas paslaugas, pirminę ambulatorinę odontologinę asmens sveikatos priežiūrą ir pirminę ambulatorinę psichikos

sveikatos priežiūrą.

Įsakymas Nr. V-488 „Dėl Stacionarinių asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo bendrųjų ir specialiųjų reikalavimų taikymo tvarkos aprašo“ (Įsakymas Nr. V-488)

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras
Priėmimo data: 2005 m. birželio 13 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.258027/asr

Įsakymu Nr. V-488 patvirtinti „Konsultacinių asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikiant stacionarines paslaugas (konsultacinės paslaugos) teikimo reikalavimai“ nustato reikalavimus konsultacinių paslaugų teikimui, šių paslaugų organizavimo bei teikimo tvarką.

Stacionarinės asmens sveikatos priežiūros paslaugos – tai paslaugos, kurios teikiamos ligoniui gydantis stacionarinėse asmens sveikatos priežiūros įstaigose (ligoninėse). Paprastai šios paslaugos ligoninėse teikiamos ne mažiau kaip 24 valandas. Ligoninėse teikiamos stacionarinės paslaugos gali būti: aktyviojo gydymo, ilgalaikio gydymo, transplantacijos ir reabilitacijos.

Įsakymas Nr. 301 „Dėl profilaktinių sveikatos tikrinimų sveikatos priežiūros įstaigose“ (Įsakymas Nr. 301)

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras
Priėmimo data: 2000 m. gegužės 31 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.102647/asr

Įsakymu Nr. 301 patvirtintas „Vaikų ir pilnamečių mokinių, ugdomų pagal bendrojo ugdymo programas, sveikatos tikrinimo tvarkos aprašas“ (Aprašas) nustato privalomo profilaktinio vaikų ir pilnamečių mokinių sveikatos bei ankstyvojo amžiaus vaikų (iki 4 metų) psichomotorinės raidos tikrinimo reikalavimus, šių paslaugų teikimo tvarką:

→ vaikų sveikatos ir vaikų psichomotorinės raidos tikrinimas atliekamas licenciją teikti asmens sveikatos priežiūros paslaugas turinčioje įstaigoje,

kurioje vaikas yra prirašytas (Aprašo 5 p.);

→ vaikų sveikatos tikrinimą atlieka šeimos medicinos paslaugas teikiantis šeimos gydytojas ar vaikų ligų gydytojas, kurį pacientas (jo tėvai ar kiti atstovai pagal įstatymą) yra pasirinkęs (Aprašo 5 p.);

→ vaikų dantų ir burnos higienos būklę pagal kompetenciją tikrina ir informavimo dantų ir burnos ligų profilaktikos klausimais paslaugą teikia gydytojas odontologas arba gydytojas odontologas specialistas, arba burnos higienistas, įstaigoje, kurioje vaikas yra prirašytas, teikiančiose pirminės odontologinės sveikatos priežiūros paslaugas (Aprašo 6 p.);

→ sveikatą tikrinantys specialistai, esant indikacijų ar poreikiui tikslinti diagnozę, paskiria tyrimus, nustato jų dažnumą, siunčia kito reikiamos profesinės kvalifikacijos specialisto konsultacijos ar atlikti diagnostinių tyrimų (Aprašo 7 p.).

Įsakymas Nr. 730 „Dėl Vaikų ir paauglių psichikos sveikatos priežiūros paslaugų teikimo reikalavimų aprašo patvirtinimo“ (Įsakymas Nr. 730)

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras
Priėmimo data: 2000 m. gruodžio 14 d.
https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.46B678F87605/asr

Įsakymu Nr. 730 patvirtintas „Vaikų ir paauglių psichikos sveikatos priežiūros paslaugų teikimo reikalavimų aprašas“ nustato vaikų ir paauglių pirminių ambulatorinių psichikos sveikatos priežiūros paslaugų, vaikų ir paauglių specializuotų ambulatorinių psichiatrijos paslaugų, vaikų ir paauglių psichiatrijos dienos stacionaro paslaugų, vaikų ir paauglių psichiatrijos stacionarinių asmens sveikatos priežiūros paslaugų, vaikų ir paauglių krizių intervencijos stacionarinių asmens sveikatos priežiūros paslaugų ir vaikų ir paauglių psichosocialinės reabilitacijos paslaugų teikimo vaikams nuo gimimo iki 18 metų amžiaus reikalavimus ir apmokėjimo tvarką.

Įsakymas Nr. V-283 „Dėl Lietuvos Respublikos vaikų profilaktinių skiepijimų kalendoriaus patvirtinimo“ (Įsakymas Nr. V-283)

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras
Priėmimo data: 2014 m. vasario 27 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c7bf0da1ab8f11e8aa33fe8f0fea665f?jfwid=11dyheh70k

Įsakymu Nr. V-283 patvirtintas „Lietuvos Respublikos vaikų profilaktinių skiepijimų kalendorius“, pagal kurį organizuojamas ir vykdomas vaikų profilaktinis skiepijimas.

Įsakymas Nr. V-483 „Dėl Pirminės odontologinės priežiūros (pagalbos) paslaugų, kompensuojamų iš Privalomojo sveikatos draudimo biudžeto lėšų, masto (sudėties) patvirtinimo“ (Įsakymas Nr. V-483)

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras
Priėmimo data: 2008 m. gegužės 23 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.321225/asr

Įsakymas Nr. V-283 nustato pirminės odontologinės priežiūros paslaugų, kompensuojamų iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšų, mastą. Už vaikams teikiamas odontologines paslaugas mokėti nereikia, jeigu pacientas kreipiasi į pirminėse ambulatorinėse asmens sveikatos priežiūros įstaigos, prie kurios yra prisirašęs, gydytoją odontologą.

Įsakymas Nr. 17 „Dėl ortodontinio aparato ir breketų sistemos bazinių kainų bei ligų ir ortodontinių anomalijų, kurioms gydyti naudojami kompensuojamieji ortodontiniai aparatai ir breketų sistemos, sąrašų patvirtinimo“ (Įsakymas Nr. 17)

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras
Priėmimo data: 1999 m. sausio 11 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.71112/asr

Įsakymu Nr. 17 yra patvirtintas Ligų, gydomų nuimamaisiais ir profilaktiniais ortodontiniais aparatais, už kuriuos mokama Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto (PSDF) lėšomis, sąrašas ir Ortodontinių anomalijų, gydomų nuimamaisiais ir profilaktiniais ortodontiniais aparatais bei naudojant breketų sistemą, už kuriuos mokama PSDF biudžeto lėšomis, sąrašas.

Įsakymas Nr. 17 nustato, kad jame nurodytomis bazinėmis kainomis iš PSDF lėšų mokama (Įsakymo Nr. 17 1.2 punktas):

→ už nuimamuosius ir profilaktinius ortodontinius aparatus vaikų ortodontinėms anomalijoms gydyti (pieninio ir mišraus sąkandžio periodu) ir teisingam sąkandžiui bei dantų lankams formuoti;

→ už breketų sistemą vaikų ortodontinėms anomalijoms gydyti baigiamuoju jų gydymo laikotarpiu, kai susiformuoja nuolatinis sąkandis. Per visą vieno vaiko gydymo periodą (jis gali trukti iki 5 metų) mokama už ne daugiau kaip 3 breketų sistema;

→ jei vaikų ortodontinių anomalijų gydymas nebaigiamas iki jiems sukanka 16 metų, jis turi būti tęsiamas Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšomis iki visiško užbaigimo.

Įsakymas Nr. V-188/A1-84/ISAK-487 „Dėl Neįgalumo lygio nustatymo kriterijų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Įsakymas Nr. V-188)

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras
Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras
Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras
Priėmimo data: 2005 m. kovo 23 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.252970/asr

Įsakymu Nr. V-188 patvirtintas Neįgalumo lygio nustatymo kriterijų ir tvarkos aprašas nustato sunkaus, vidutinio ir lengvo asmenų neįgalumo lygio nustatymo tvarką bei numato kriterijus, kuriais vadovaujantis nustatomas neįgalumo lygis.

→ Neįgalumo lygis nustatomas asmenims iki 18 metų, išskyrus tuos asmenis, kurie yra (buvo) draudžiami valstybiniu socialiniu draudimu.

→ Neįgalumo lygį nustato Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

1.4. Vaiko teisė mokytis

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (VTAPĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 1996 m. kovo 14 d.
Nauja įstatymo redakcija: 2017 m. rugsėjo 28 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr

VTAPĮ nustato, kad vaikas turi teisę mokytis, siekdamas visapusiškai ugdyti savo asmenybę, talentą, protinius ir fizinius gebėjimus ir juos nuolat tobulinti. **Vaiko teisė mokytis įgyvendinama** (VTAPĮ 8 str.):

→ garantuojant nemokamą mokymą valstybinėse ir savivaldybių mokyklose pagal priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo programas ir profesinio mokymo programas, skirtas pirmajai kvalifikacijai įgyti;

→ vaiko tėvams ir / ar kitiems vaiko atstovams pagal įstatymą ugdant vaiko pilietiškumą, pagarbą žmogaus teisėms, tėvams ar kitiems jo atstovams pagal įstatymą, savo kultūriniam identitetui, kalbai ir vertybėms;

→ vaiko tėvams ir / ar kitiems vaiko atstovams pagal įstatymą turint teisę parinkti švietimo įstaigą ir / ar mokymosi formą vaikui, atsižvelgiant į vaiko amžių ir jo išsilavinimo lygį;

→ nustatant privalomą mokslą vaikui iki 16 metų;

→ sudarant sąlygas mokytis vaikui, kuriam laikinai atimta ar apribota laisvė;

→ užtikrinant kiekvieno vaiko teisę į valstybės paramą atskleidžiant ir ugdant jo talentus bei gabumus.

Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas (ŠĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 1991 m. birželio 21 d.
Nauja įstatymo redakcija: 2011 m. kovo 17 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1480/asr

ŠĮ nustato Lietuvos Respublikos švietimo tikslus, švietimo sistemos principus, švietimo sistemos sandaros, švietimo veiklos, švietimo santykių pagrindus, valstybės įsipareigojimus švietimo srityje (ŠĮ 1 str.).

ŠĮ nustato, kad kiekvienas Lietuvos Respublikos pilietis, užsienietis, turintis teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, **turi teisę mokytis, įgyti išsilavinimą ir kvalifikaciją.** Valstybė imasi priemonių, kad kiekvienas vaikas Lietuvoje mokytųsi pagal priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo programas (ŠĮ 24 str. 1, 2 d.).

Kiekvienam Lietuvos Respublikos piliečiui, užsieniečiui, turinčiam teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, valstybė garantuoja (ŠĮ 24 str. 3 d.):

→ priešmokyklinį, pradinį, pagrindinį ir vidurinį ugdymą;

→ aukštojo mokslo studijų arba profesinio mokymo, suteikiančio pirmąją kvalifikaciją, programų prieinamumą.

ŠĮ nustato tokias mokinių (asmenų, kurie mokosi) teises:

→ mokinys, nutraukęs mokymąsi ar studijas, teisės aktuose ar sutartyse nustatyta tvarka gali jas atnaujinti toje pačioje ar kitoje mokykloje (ŠĮ 24 str. 4 d.);

→ pagal gebėjimus ir polinkius rinktis švietimo programas, skirtingus jų variantus, švietimo programų modulius, dalykų kursų programas (ŠĮ 27 str. 2 d.);

→ rinktis švietimo programą vykdančią mokyklą, kitą švietimo teikėją, mokymosi formą (ŠĮ 27 str. 2 d.);

→ laisvai rinktis neformaliojo švietimo programas (ŠĮ 27 str. 4 d.);

→ teisę rinktis valstybinę, savivaldybės ar nevalstybinę mokyklą ir ją keisti (ŠĮ 29 str. 1 d.);

→ kiekvienam Lietuvos Respublikos piliečiui ir užsieniečiui, turinčiam teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, garantuojamas mokymas valstybine kalba ir valstybinės kalbos mokymasis (30 str. 1 d.);

→ asmens, turinčio teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, vaikams sudaromos sąlygos mokytis valstybinės kalbos, valstybine kalba ir esant galimybei mokytis jų gimtosios kalbos (ŠĮ 30 str. 5 d.);

→ teisę mokytis tikybos (ŠĮ 31 str.);

→ teisę į švietimo prieinamumą mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių (ŠĮ 34 str.);

→ teisę į švietimo prieinamumą riboto judumo asmenims (ŠĮ 35 str.).

Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties (UTPĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 2004 m. balandžio 29 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378/asr

UTPĮ nustato, kad nelydimi nepilnamečiai užsieniečiai, neatsižvelgiant į jų buvimo Lietuvos Respublikos teritorijoje teisėtumą, **mokytis pagal bendrojo ugdymo arba profesinio mokymo programas** švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka (UTPĮ 32 str. 2 d. 2 p.).

Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas (MNVPĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 2007 m. birželio 28 d.
Nauja įstatymo redakcija: 2016 m. birželio 29 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.301806/asr

MNVPĮ nustato vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros principus, vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros priemones, šių priemonių skyrimo, pratęsimo, pakeitimo, panaikinimo pagrindus ir tvarką, taip pat vaiko vidutinės priežiūros priemonės ar auklėjamojo poveikio priemonės – atidavimo į specialią auklėjimo įstaigą – vykdymo vaikų socializacijos centruose svarbiausias nuostatas (MNVPĮ 1 str. 2 d.).

Vaiko minimali ir vidutinė priežiūra – vaikui teikiama švietimo pagalba, socialinės, sveikatos priežiūros ir kitos paslaugos, kuriomis siekiama teigiamų jo elgesio pokyčių (MNVPĮ 2 str. 4 d.).

Vaiko vidutinės priežiūros priemonė – priemonė, kurią vykdant vaikas yra ugdomas, prižiūrimas, jam teikiama švietimo pagalba, socialinės, sveikatos priežiūros ir kitos paslaugos vaikų socializacijos centre (MNVPĮ 2 str. 7 d.).

Vaikų socializacijos centras – prie bendrojo ugdymo mokyklų priskiriama valstybinė specializuota įstaiga, vykdanti vaiko vidutinės priežiūros priemones (MNVPĮ 2 str. 8 d.).

Vaikas, kuriam taikoma minimalios priežiūros priemonė, turi visas Lietuvos Respublikos įstatymuose, Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse, Europos Sąjungos teisės aktuose ir kituose teisės aktuose nustatytas **teises, tarp jų** (MNVPĮ 17 str. 1 d.):

→ teisę įgyti priešmokyklinį, pradinį, pagrindinį, vidurinį išsilavinimą ir (ar) kvalifikaciją;

→ teisę ugdytis sveikoje ir psichologiškai, dvasiškai ir fiziškai saugioje, savitarpio pagarba grįstoje aplinkoje;

→ teisę gauti kvalifikuotą švietimo pagalbą, socialines, sveikatos priežiūros ir kitas paslaugas;

→ teisę kreiptis su prašymais ar skundais į savivaldybės administracijos direktorių, vaiko minimalios priežiūros priemonę vykdantį asmenį, tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatorių, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą, vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus, teisėsaugos ir kitas institucijas, įstaigas ar organizacijas;

→ teisę įstatymų nustatyta tvarka ginti savo teises ir teisėtus interesus.

Vaikas, kuriam paskirta vidutinės priežiūros ar auklėjamojo poveikio priemonė, turi visas Lietuvos Respublikos įstatymuose, Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse, Europos Sąjungos teisės aktuose ir kituose teisės aktuose nustatytas teises, tarp jų (MNVPĮ 23 str. 1 d.):

→ pagal gebėjimus mokytis, įgyti išsilavinimą ir kompetencijas;

→ ugdytis ir gyventi sveikoje ir psichologiškai, dvasiškai ir fiziškai saugioje, savitarpio pagarba ir pozityviais santykiais grįstoje aplinkoje;

→ dalyvauti neformaliojo vaikų švietimo programose, ikiprofesiniame ugdyme, ugdytis karjeros kompetencijas, mokytis pagal profesinio mokymo programų modulius, gauti kvalifikuotą švietimo pagalbą, socialines, sveikatos priežiūros ir kitas paslaugas;

→ palaikyti ryšius su savo atstovais pagal įstatymą, draugais ir kitais artimaisiais, jeigu tai neprieštarauja vaiko interesams;

→ kreiptis su prašymais ar skundais į vaikų socializacijos centro

direktorių ar jo įgaliotą atstovą, savivaldybės administracijos direktorių, tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatorių, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą, vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus, teisėsaugos ar kitas institucijas, įstaigas ar organizacijas;

→ įstatymų nustatyta tvarka ginti savo teises ir teisėtus interesus;

→ teisę į trumpalaikes išvykas už vaikų socializacijos centro ribų, svečiavimąsi ir atostogas, gavęs vaikų socializacijos centro direktoriaus ar jo įgalioto asmens leidimą.

1.5. Vaiko teisė į tinkamas gyvenimo sąlygas

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (VTAPĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 1996 m. kovo 14 d.
Nauja įstatymo redakcija: 2017 m. rugsėjo 28 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr

VTAPĮ nustato vaiko teisę į gyvenimo sąlygas, būtinas jo fiziniam, emociniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi, užtikrina tėvai, kiti vaiko atstovai pagal įstatymą. Valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos padeda tėvams ar kitiems vaiko atstovams pagal įstatymą įgyvendinti šią teisę, kai tėvai dėl objektyvių aplinkybių negali šios teisės visiškai įgyvendinti (VTAPĮ 13 str.).

Įsakymas Nr. 1V-346 „Dėl Prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo pasienio kontrolės punktuose sąlygų aprašo“ (Įsakymas Nr. 1V-346)

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras
Priėmimo data: 2016 m. gegužės 5 d.
https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/caf7f150135a11e6a23dfca0984f2ff9

Įsakymu Nr. 1V-346 patvirtintas „Prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo pasienio kontrolės punktuose sąlygų aprašas“ (Aprašas) nustato reikalavimus

patalpoms, skirtoms apgyvendinti prieglobsčio prašytojus, kurie pateikė prieglobsčio prašymus Valstybės sienos apsaugos tarnybai pasienio kontrolės punktuose arba Lietuvos Respublikos teritorijoje, kurioje galioja pasienio teisinis režimas, priėmimo sąlygų prieglobsčio prašytojams užtikrinimą, jų teises ir pareigas bei apgyvendinimo trukmę (Aprašo 1 p.).

Aprašas nustato priėmimo sąlygų prieglobsčio prašytojams užtikrinimą:

→ prieglobsčio prašytojų apgyvendinimui skirtų patalpų įrengimą pasienio kontrolės punktuose (Aprašo 4, 5 p.);

→ prieglobsčio prašytojų maitinimo organizavimą (Aprašo 6 p.);

→ greitosios medicininės pagalbos iškvietimą ir ambulatorinio gydymo organizavimą (Aprašo 7 p.);

→ informacijos apie taisykles, kurių turi laikytis prieglobsčio prašytojai, apgyvendinti patalpose, suteikimą (Aprašo 8 p.);

→ informacijos apie teises ir pareigas suteikimą kalba, kurią supranta arba, kaip pagrįstai manoma, turi suprasti prieglobsčio prašytojai (Aprašo 8 p.);

→ galimybės pabūti gryname ore suteikimą (Aprašo 9 p.).

Įsakymas Nr. V-836 Dėl Lietuvos higienos normos HN 61:2005 "Užsieniečių registracijos centras. Higienos normos ir taisyklės" patvirtinimo (Įsakymas Nr. V-836)

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras
Priėmimo data: 2005 m. spplio 28 d.
https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0A284ACF6C7D

Įsakymu Nr. V-836 patvirtina Lietuvos higienos normą HN 61:2005 „Užsieniečių registracijos centras. Higienos normos ir taisyklės" (Higienos normos) taikoma visiems naujai statomiems, rekonstruojamiems, remontuojamiems bei naudojamiems neteisėtai atvykusių į Lietuvos Respubliką ar neteisėtai esančių Lietuvos Respublikoje bei pasiprašiusių pabėgėlio statuso užsieniečių laikino apgyvendinimo užsieniečių registracijos centro statiniams.

Higienos norma yra privaloma juridiniams ir fiziniams asmenims, statybos proceso dalyviams, Užsieniečių registracijos centro steigėjams bei vadovams, įstaigos saugos kontrolę vykdančioms institucijoms (Higienos normos 1, 2 punktai).

Užsieniečių registracijos centras – tai Valstybės sienos apsaugos tarnybos padalinys, biudžetinė įstaiga, skirta sulaikytiems užsieniečiams ar prieglobsčio prašytojams laikinai apgyvendinti (Higienos normos 5.1 p.).

Užsienietis – asmuo, kuris nėra Lietuvos Respublikos pilietis, neatsižvelgiant į tai, ar jis turi kurios nors užsienio valstybės pilietybę, ar neturi jokios (Higienos normos 5.2 p.).

Higienos norma nustato reikalavimus, užtikrinančius tinkamas užsieniečių gyvenimo sąlygas Užsieniečių registracijos centre:

→ reikalavimus centro teritorijai (Higienos normos 6-18 p.);

→ centre įrengiami: administracinės patalpos, bendrabučiai, valgykla ir virtuvė, uždaroji asmens sveikatos priežiūros įstaiga, pirtis ir dezinfekcijos skyrius, ūkiniai korpusai su sandėliavimo patalpomis, karantino patalpos naujai atvykusiems užsieniečiams (Higienos normos 20 p.);

→ atskirai įrengiamas užsieniečių priėmimo asmeniniais klausimais kabinetas (Higienos normos 20 p.);

→ gali būti įrengti parduotuvė, klubas, biblioteka, kirpykla, drabužių ir avalynės remonto patalpos, skalbykla, džiovykla bei kitos ūkinės paskirties patalpos (Higienos normos 20 p.);

→ kitus bendruosius higienos reikalavimus (Higienos normos 21 – 36 p.);

→ užsieniečių maitinamo pagal fiziologines mitybos normas reikalavimus (Higienos normos 48 54 p.);

→ dezinfekcijos skyriaus įrengimas ir eksploatacijos tvarką (Higienos normos 55 – 57 p.);

→ vandens tiekimo, kanalizacijos, šildymo, vėdinimo ir apšvietimo reikalavimus (Higienos normos 58 – 68 p.);

→ centro patalpų, įrenginių ir inventoriaus priežiūros reikalavimus (Higienos normos 69-78 punktai).

Nutarimas Nr. 418 „Dėl fiziologinių mitybos normų asmenims, apgyvendintiems Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centre, patvirtinimo“ (Nutarimas Nr. 418)

Lietuvos Respublikos Vyriausybė
Priėmimo data: 2003 m. balandžio 8 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.208767?jfwid=-wd7z8sieb

Nutarimas Nr. 418 nustato fiziologines mitybos normas suaugusiems ir nepilnamečiams asmenims, apgyvendintiems Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centre (Nutarimas Nr. 418 1 p.).

Nutarimas Nr. 418 nustato, kad Užsieniečių registracijos centre apgyvendinti nepilnamečiai asmenys turi būti (Nutarimo Nr. 418 2 p.):

→ maitinami 4 kartus per dieną;

→ maisto normos bendroji energinė vertė paskirstoma taip, kad iš jos 30 procentų sudarytų pusryčiai, 40 procentų – pietūs, 10 procentų – pavakariai, 20 procentų – vakarienė;

→ maitinimo grafikas turi būti sudaromas taip, kad laiko tarpai tarp maitinimų būtų ne trumpesni kaip 3 ir ne ilgesni kaip 4 su puse valandos, išskyrus miegui skirtą laiką.

1.6. Vaiko teisė į gyvenamąsias patalpas

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (VTAPĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 1996 m. kovo 14 d.
Nauja įstatymo redakcija: 2017 m. rugsėjo 28 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr

VTAPĮ nustato vaiko teisę į gyvenamąsias patalpas. Likęs be tėvų globos vaikas, neturintis gyvenamųjų patalpų, apgyvendinamas Civilinio kodekso ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka (VTAPĮ 15 str.).

Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties (UTPĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 2004 m. balandžio 29 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378/asr

UTPĮ nustato, kad nelydimas nepilnametis prieglobsčio prašytojas vidaus reikalų ministro ir socialinės apsaugos ir darbo ministro nustatyta tvarka apgyvendinamas pas pilnamečius giminaičius, atstovą arba Pabėgėlių priėmimo centre, jeigu jo atstovas tam neprieštarauja. Sprendžiant dėl nelydimo nepilnamečio apgyvendinimo, atsižvelgiama į nepilnamečio nuomonę pagal jo amžių ir brandą. Pabėgėlių priėmimo centrą steigia, reorganizuoja ir likviduoja socialinės apsaugos ir darbo ministras (79 str. 4 d.).

UTPĮ nustato, kad nelydimi nepilnamečiai užsieniečiai, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos sprendimu apgyvendinami socialinės apsaugos ir darbo ministro, vidaus reikalų ministro ir sveikatos apsaugos ministro nustatyta tvarka (32 str. 5 d.).

Įsakymas Nr. 1V-131 „Dėl prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo ir panaikinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Įsakymas Nr. 1V-131)

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras
Priėmimo data: 2016 m. vasario 24 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/0a918630dc0311e59019a599c5cbd673/asr

Įsakymu Nr. 1V-131 patvirtintas „Prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo ir panaikinimo tvarkos aprašas“ (Aprašas) nustato, kad nelydimi nepilnamečiai prieglobsčio prašytojai apgyvendinami atsižvelgus į svarbiausius nepilnamečio interesus. Nelydimų nepilnamečių prieglobsčio prašytojų gyvenamoji vieta turi būti keičiama kuo rečiau. Jei įmanoma, broliai ir seserys neturi būti išskiriami (Aprašo 51 p.).

Įsakymas Nr. 20 „Dėl Užsieniečių apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre sąlygų ir tvarkos, užsieniečių užimtumo organizavimo bei drausminio poveikio priemonių taikymo jiems tvarkos, Užsieniečio teisės kas mėnesį gauti piniginę pašalpą smulkioms išlaidoms tvarkos ir Užsieniečio teisės gauti kompensaciją už naudojimąsi visuomeninio transporto priemonėmis įgyvendinimo tvarkos patvirtinimo“ (Įsakymas Nr. 20)

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras
Priėmimo data: 2002 m. vasario 13 d.
Nauja redakcija: 2016 m. liepos 20 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.160625/asr

Įsakymu Nr. 20 patvirtintas „Užsieniečių apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre sąlygų ir tvarkos, užsieniečių užimtumo organizavimo bei drausminio poveikio priemonių taikymo jiems tvarkos aprašas“ (Aprašas) **nustato apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre tvarką** (Aprašo II skyrius):

→ detalią užsieniečių, tame tarpe ir nelydimų nepilnamečių užsieniečių, apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre tvarką (Aprašo II skyrius);

→ kad nelydimi nepilnamečiai užsieniečiai turi būti apgyvendinami atskirai nuo suaugusiųjų. Suaugusieji gali būti apgyvendinami kartu su nelydimais nepilnamečiais užsieniečiais, kai jie yra pastarųjų teisėti atstovai (Aprašo 7 p.).

Įsakymas Nr. 1V-31/A1-28 „Dėl Nelydimų nepilnamečių prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre taisyklių patvirtinimo“ (Įsakymas Nr. 1V-31)

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras
Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras
Priėmimo data: 2005 m. vasario 2 d.
https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.57A8F83E7980

Įsakymu 1V-31 patvirtintos „Nelydimų nepilnamečių prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre taisyklės“ (Taisyklės) nustato Nelydimų nepilnamečių prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre ir iškėlimo iš centro taisykles.

Taisyklės nustato nelydimų nepilnamečių prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre tvarką:

→ nelydimi nepilnamečiai prieglobsčio prašytojai centre apgyvendinami Migracijos departamento sprendimu (Taisyklių 2 p.);

→ Sprendime dėl nelydimo nepilnamečio prieglobsčio prašytojo apgyvendinimo centre nurodomas asmuo, kuris yra globėjas (rūpintojas) ar kitas teisėtas atstovas, ir nurodoma, kad jis neprieštarauja nelydimo nepilnamečio prieglobsčio prašytojo apgyvendinimui centre. Jeigu nelydimo nepilnamečio prieglobsčio prašytojo globėjas (rūpintojas) ar kitas teisėtas atstovas prieštarauja nelydimo nepilnamečio prieglobsčio prašytojo apgyvendinimui centre, Migracijos departamentas priima sprendimą dėl nelydimo nepilnamečio prieglobsčio prašytojo apgyvendinimo globėjo (rūpintojo) ar kito teisėto atstovo nurodytoje vietoje (Taisyklių 3 p.);

→ nelydimas nepilnametis prieglobsčio prašytojas į centrą turi būti lydimas institucijos, kuriai pateiktas prašymas suteikti prieglobstį Lietuvos Respublikoje valstybės tarnautojų. Nelydimo nepilnamečio prieglobsčio prašytojo globėjas (rūpintojas) ar kitas teisėtas atstovas turi teisę lydėti nelydimą nepilnametį prieglobsčio prašytoją, vežamą į centrą apgyvendinti (Taisyklių 5 p.);

→ atvežus nelydimą nepilnametį prieglobsčio prašytoją, institucijos, kuriai pateiktas prašymas suteikti prieglobstį, įgaliotas valstybės tarnautojas ir centro administracijos įgaliotas atstovas pasirašo priėmimo aktą (Taisyklių 6 p.).

Taisyklės nustato, kad nelydimas nepilnametis prieglobsčio prašytojas iš Pabėgėlių priėmimo centro iškeliamas prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimo metu šiais atvejais (Taisyklių 14 p.):

→ teismui priėmus sprendimą sulaikyti nelydimą nepilnametį prieglobsčio prašytoją Valstybės sienos apsaugos tarnybos Užsieniečių registracijos centre ar kitoje sulaikymo vietoje arba skirti jam alternatyvią sulaikymui priemonę, kai ši priemonė nesusijusi su nelydimo nepilnamečio prieglobsčio prašytojo apgyvendinimu Pabėgėlių priėmimo centre;

→ Migracijos departamentui priėmus sprendimą apgyvendinti nepilnametį prieglobsčio prašytoją su tėvais ar

→ kitais teisėtais atstovais, atvykusiais į Lietuvos Respubliką.

Įsakymas A1-229/1V-289/V-491 „Dėl Lietuvos Respublikoje nustatytų nelydimų nepilnamečių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, amžiaus nustatymo, apgyvendinimo ir kitų procedūrinių veiksmų bei paslaugų jiems teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Įsakymas Nr. A1-229/1V)

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras
Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras
Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras
Priėmimo data: 2014 m. balandžio 23 d.
Nauja redakcija: 2019 m. rugsėjo 18 d.
https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/1df77b90cb7411e387b1ebf12f4d03ee/asr

Įsakymu Nr. A1-229/1V patvirtintas „Lietuvos Respublikoje nustatytų nelydimų nepilnamečių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, amžiaus nustatymo, apgyvendinimo ir kitų procedūrinių veiksmų tvarkos aprašas“ (Aprašas) reglamentuoja Lietuvos Respublikoje nustatytų nelydimų nepilnamečių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, **apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre tvarką:**

→ nustačius nelydimą nepilnametį užsienietį, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba nedelsdama, bet ne ilgiau nei per 6 valandas, priima sprendimą dėl jo apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre. Pasirašyto sprendimo kopiją Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba siunčia Pabėgėlių priėmimo centrui ir Valstybės sienos apsaugos tarnybai (Aprašo 20 p.);

→ nelydimo nepilnamečio užsieniečio atvežimą į Pabėgėlių priėmimo centrą vykdo Valstybės sienos apsaugos tarnyba pareigūnai. Nelydimą nepilnametį užsienietį į Pabėgėlių priėmimo centrą gali lydėti ir Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos atstovas (Aprašo 21 p.);

→ Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnas ir Pabėgėlių priėmimo centro darbuotojas pasirašo nelydimo nepilnamečio užsieniečio perdavimo aktą (Aprašo 22 p.);

→ apie dingusį nelydimą nepilnametį užsienietį Pabėgėlių priėmimo centras nedelsdamas informuoja apskrities vyriausiąjį policijos komisariatą, Migracijos departamentą, Valstybės sienos apsaugos tarnybą, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą (Aprašo 32 p.).

1.7. Vaiko teisė į valstybės paramą

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (VTAPĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 1996 m. kovo 14 d.
Nauja įstatymo redakcija: 2017 m. rugsėjo 28 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr

VTAPĮ nustato vaiko teisę į socialinę apsaugą ir valstybės finansinę paramą (VTAPĮ 14 str.):

→ vaikas, negaunantis pakankamo išlaikymo iš tėvų ar kitų jo atstovų pagal įstatymą, turi teisę į socialinę apsaugą ir valstybės teikiamą finansinę paramą;

→ likusiam be tėvų globos vaikui skiriamas išlaikymas iš valstybės ir savivaldybių biudžetų;

→ vaiko laikinosios priežiūros metu ar laikino apgyvendinimo pas fizinius asmenis metu, kai nustatytas vaiko apsaugos poreikis, vaiką laikinai prižiūrinčiam asmeniui mokama vaiko laikinosios priežiūros išmoka.

Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsiniečių teisinės padėties (UTPĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 2004 m. balandžio 29 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378/asr

UTPĮ nustato, kad užsieniečiai, gavę prieglobstį Lietuvos Respublikoje, taip pat nelydimi nepilnamečiai užsieniečiai Lietuvos valstybės paramos integracijai laikotarpiu iš integracijai įgyvendinti skiriamų lėšų turi šias teises (UATPĮ 108 str. 1 d.):

→ gyvendami Pabėgėlių priėmimo centre gauti mėnesinę pašalpą maistui ir smulkioms išlaidoms;

→ gauti vienkartinę išmoką įsikurti gyvenamojoje vietoje savivaldybės teritorijoje;

→ gyvendami gyvenamojoje vietoje savivaldybės teritorijoje gauti mėnesinę išmoką būtiniausioms reikmėms;

→ gyvendami Pabėgėlių priėmimo centre ir gyvenamojoje vietoje savivaldybės teritorijoje gauti vienkartinę pašalpą vaiko, kuris mokosi pagal ikimokyklinio, priešmokyklinio ar bendrojo ugdymo programą, būtiniausiems mokymo reikmenims įsigyti;

→ gyvendami Pabėgėlių priėmimo centre ir gyvenamojoje vietoje savivaldybės teritorijoje gauti mėnesinę kompensaciją vaiko ugdymo pagal ikimokyklinio ar priešmokyklinio ugdymo programą išlaidoms apmokėti.

UTPĮ nustato, kad Lietuvos valstybės paramos integracijai teikimas nutraukiamas, jeigu užsienietis, kuriam teikiama Lietuvos valstybės parama integracijai (UATPĮ 108 str. 3 d.):

→ nevykdo įsipareigojimų, nurodytų su šiuo užsieniečiu sudarytoje sutartyje dėl Lietuvos valstybės paramos integracijai teikimo;

→ ilgiau kaip vieną mėnesį yra išvykęs iš Lietuvos Respublikos;

→ už administracinį nusižengimą nubaustas trečią kartą per pastaruosius 6 mėnesius arba jam įsiteisėjo apkaltinamasis teismo nuosprendis.

Įsakymas Nr. A1-454/1V-588 „Dėl prieglobsčio prašytojo teisės kas mėnesį gauti piniginę pašalpą įgyvendinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Įsakymas Nr. A1-454)

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras
Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras
Priėmimo data: 2016 m rugpjūčio 25 d.
https://www.e-tar.lt/portal/lt/galActPrint?documentId=cf-03861070f211e6a014b8463e530a88

Įsakymu Nr. A1-454 patvirtintas „Prieglobsčio prašytojo teisės kas mėnesį gauti piniginę pašalpą įgyvendinimo tvarkos aprašas“ (Aprašas) nustato užsieniečių, kurie pateikė prašymą suteikti prieglobstį ir kurių prašymai nagrinėjami iš esmės ar dėl kurių prašymų suteikti prieglobstį nustatinėjama atsakinga Europos Sąjungos valstybė narė, teisę kas mėnesį gauti piniginę pašalpą, piniginės pašalpos dydį, mokėjimo tvarką, mokėjimo skyrimą, sumažinimą, sustabdymą, nutraukimą ir atnaujinimą.

→ **Teisę kas mėnesį gauti piniginę pašalpą turi** prieglobsčio prašytojai, apgyvendinti arba sulaikyti Užsieniečių registracijos centre ar apgyvendinti Pabėgėlių priėmimo centre ar kitose apgyvendinimo vietose, taip pat tie, kuriems leista apsigyventi jų pasirinktoje vietoje prašymą gauti piniginę pašalpą.

→ Prieglobsčio prašytojui kas mėnesį iš valstybės biudžeto mokama 0,1 valstybės remiamų pajamų dydžio piniginė pašalpa.

Įsakymas A1-229/1V-289/V-491 „Dėl Lietuvos Respublikoje nustatytų nelydimų nepilnamečių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, amžiaus nustatymo, apgyvendinimo ir kitų procedūrinių veiksmų bei paslaugų jiems teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Įsakymas Nr. A1-229/1V)

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras
Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras
Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras
Priėmimo data: 2014 m. balandžio 23 d.
Nauja redakcija: 2019 m. rugsėjo 18 d.
https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/1df77b90cb7411e387b1ebf12f4d03ee/asr

Įsakymu Nr. A1-229/1V patvirtintas „Lietuvos Respublikoje nustatytų nelydimų nepilnamečių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, amžiaus nustatymo, apgyvendinimo ir kitų procedūrinių veiksmų bei paslaugų jiems teikimo tvarkos aprašas“ (Aprašas) nustato, kad:

→ kiekvienam nelydimam nepilnamečiam užsieniečiui Pabėgėlių priėmimo centras sudaro sąlygas naudotis paslaugomis, nurodytomis Valstybės paramos prieglobsčio gavėjų integracijai teikimo tvarkos apraše, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. spalio 5 d. nutarimu Nr. 998 „Dėl Valstybės paramos prieglobsčio gavėjų integracijai teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Pabėgėlių priėmimo centras sudaro galimybę nevyriausybinėms ar tarptautinėms organizacijoms, teikiančioms pagalbą pabėgėliams, susisiekti su Pabėgėlių priėmimo centre gyvenančiais nelydimais nepilnamečiais užsieniečiais (Aprašo 23 p.);

→ nelydimas nepilnametis užsienietis, dėl kurio yra priimtas sprendimas nutraukti paramą integracijai Pabėgėlių priėmimo centre, per keturiolika dienų nuo tokio sprendimo priėmimo dienos privalo išvykti iš centro. Jei užsienietis atsisako išvykti iš centro, jo iškeldinimo klausimą sprendžia teismas (Aprašo 35 p.).

Nutarimas Nr. 998 „Dėl valstybės paramos prieglobsčio gavėjų integracijai teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo” (Nutartims Nr. 988)

Lietuvos Respublikos Vyriausybė
Priėmimo data: 2016 m. spalio 5 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/34e8bf81913d11e68adcda1bb2f432d1/asr

Įsakymu Nr. 988 patvirtintas „Valstybės paramos prieglobsčio gavėjų integracijai teikimo tvarkos aprašas“ (Aprašas) reglamentuoja valstybės paramos prieglobsčio gavėjų ir jų šeimos narių, atvykusių į Lietuvos Respubliką šeimų susijungimo atveju, integracijai teikimo pagrindus, organizavimą, teikimą, administravimą, piniginių išmokų ir pašalpų mokėjimą.

Aprašas nustato, kad Pabėgėlių priėmimo centre gyvenantiems užsieniečiams teikiama ši parama (Aprašo 9 p.):

→ nemokamai suteikiama gyvenamoji vieta gyvenimo centre laikotarpiu (su būtinaisiais baldais);

→ sudaromos sąlygos tvarkyti dokumentus, susijusius su prieglobsčio suteikimu Lietuvos Respublikoje;

→ kas mėnesį užsieniečiams, išskyrus prieglobsčio prašytojams, apgyvendintiems Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka, yra mokamos 0,7 valstybės remiamų pajamų dydžio pašalpa maistui ir smulkioms išlaidoms;

→ maitinimas centre gali būti organizuojamas vienu iš šių būdų: išmokant centro gyventojams pašalpą maistui; centralizuotai centro valgykloje; išduodant maisto produktus, kurių vertė lygi numatytos pašalpos dydžiui; sudarant sąlygas gaminti valgį individualiai centre įrengtose savitarnos virtuvėse;

→ užtikrinamos vertėjo paslaugos;

→ sudaromos sąlygos bendrauti su giminaičiais, valstybės ir savivaldybių institucijomis, įstaigomis, tarptautinėmis ir nevyriausybinėmis organizacijomis;

→ užsieniečiai pagal galimybę aprūpinami drabužiais ir avalyne. Išduodant drabužius ir avalynę, kiekvienam centro gyventojui pildomas aprūpinimo drabužiais ir avalyne daiktalapis, kurio formą nustato centro direktorius;

→ užsieniečiai pagal galimybę aprūpinami patalyne bei asmens higienos priemonėmis;

→ užsieniečiai mokyklinio amžiaus vaikai pagal galimybę aprūpinami mokykliniais reikmenimis centro direktoriaus nustatyta tvarka;

→ užsieniečiams organizuojamas lietuvių kalbos mokymas, lietuvių kultūros pažinimo kursai, profesinis orientavimas;

→ organizuojamas laisvalaikis.

Aprašas nustato valstybės paramos nelydimų nepilnamečių užsieniečių integracijai teikimą:

→ nelydimiems nepilnamečiams užsieniečiams, atsižvelgiant į jų interesus, paramos integracijai Pabėgėlių priėmimo centre arba kitose centro suteiktose gyvenamosiose patalpose laikotarpis gali būti pratęstas, kol jiems sukaks 18 metų (Aprašo 8 p.);

→ neįgaliems nelydimiems nepilnamečiams užsieniečiams, kurie negali gyventi savarankiškai ir kuriems būtina nuolatinė specialistų priežiūra, savivaldybės skiria ilgalaikę (trumpalaikę) socialinę globą ir apgyvendina juos socialinės globos įstaigose Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo nustatyta tvarka (Aprašo 20 p.);

→ nelydimus nepilnamečius užsieniečius apgyvendinus globėjų (rūpintojų) gyvenamojoje vietoje, jų išlaikymo ir integracijos išlaidos apmokamos iš integracijos lėšų, skiriant Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatyme nustatyto dydžio globos (rūpybos) išmoką ir globos (rūpybos)

išmokos tikslinį priedą (Aprašo 21 p.);

→ pasibaigus paramos integracijai laikotarpiui, nelydimam nepilnamečiui užsieniečiui, kuriam nustatyta globa (rūpyba), globos (rūpybos) išmoka ir vaiko globėjui (rūpintojui) už vaiką, kuriam nustatyta globa (rūpyba) šeimoje ar šeimynoje, globos (rūpybos) išmokos tikslinis priedas skiriami ir mokami Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymo nustatyta tvarka (Aprašo 22 p.);

→ nelydimi nepilnamečiai užsieniečiai, sulaukę pilnametystės paramos integracijai laikotarpiu savivaldybės teritorijoje iš integracijos lėšų turi teisę gauti vienkartinę išmoką įsikurti (būtiniausiems baldams ir namų apyvokos reikmenims įsigyti, kelionės ir (ar) bagažo nuvežimo iki gyvenamosios vietos išlaidoms padengti) – 11 valstybės remiamų pajamų dydžių (Aprašo 24.1.1 p.).

Įsakymas Nr. 20 „Dėl Užsieniečių apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre sąlygų ir tvarkos, užsieniečių užimtumo organizavimo bei drausminio poveikio priemonių taikymo jiems tvarkos, Užsieniečio teisės kas mėnesį gauti piniginę pašalpą smulkioms išlaidoms tvarkos ir Užsieniečio teisės gauti kompensaciją už naudojimąsi visuomeninio transporto priemonėmis įgyvendinimo tvarkos patvirtinimo“ (Įsakymas Nr. 20)

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras
Priėmimo data: 2002 m. vasario 13 d.
Nauja redakcija: 2016 m. liepos 20 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.160625/asr

Įsakymu Nr. 20 patvirtintas „Užsieniečio teisės gauti kompensaciją už naudojimąsi visuomeninio transporto priemonėmis įgyvendinimo tvarkos aprašą“ (Aprašas) **nustato ir nelydimų nepilnamečių užsieniečių teisę gauti kompensaciją už naudojimąsi visuomeninio transporto priemonėmis.**

Visuomeninio transporto priemonė – kelių transporto priemonė, vežanti keleivius pagal savivaldybės patvirtintus tvarkaraščius miesto, tarpmiestiniais ir (ar) priemiestiniais maršrutais, išskyrus taksi (Aprašo 2.1 p.).

Aprašas nustato, kad Pabėgėlių priėmimo centro direktorius ar jo įgaliotas centro darbuotojas leidžia užsieniečiui **pasinaudoti visuomeninio transporto priemonėmis, jeigu:**

→ nėra galimybės vykti Pabėgėlių priėmimo centro transportu, kai šis naudojimasis susijęs su prieglobsčio Lietuvos Respublikos suteikimu, vykstant į teritorinę darbo biržą registruotis, darbo paieškos klausimais, gyvenamojo būsto nuomos paieškos klausimais, į kvalifikacijos tobulinimo ar perkvalifikavimo kursus, gydytojo siuntimu į gydymo įstaigas (Aprašo 3 p.);

→ naudojimosi visuomeninio transporto priemonėmis išlaidos padengiamos (išmokant grynaisiais pinigais) Pabėgėlių priėmimo centro direktoriaus sprendimu per 5 dienas nuo užsieniečio prašymo pateikimo dėl kompensacijos gavimo (Aprašo 4 p.);

→ kartu su prašymu užsienietis pateikia kelionės bilietus, darbuotojo, atsakingo už užsieniečių siuntimą į teritorinę darbo biržą, kvalifikacijos tobulinimo ar perkvalifikavimo kursus, užsieniečių lankymosi gydymo įstaigose pažymą (Aprašo 4 p.).

1.8. Vaiko teisė būti išklausytam

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (VTAPĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 1996 m. kovo 14 d.
Nauja įstatymo redakcija: 2017 m. rugsėjo 28 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr

VTAPĮ nustato vaiko teisę būti išklausytam (VTAPĮ 11 str.):

→ vaikas, gebantis suformuluoti savo nuomonę, turi būti išklausytas visais su juo susijusiais klausimais ir į jo nuomonę turi būti atsižvelgiama, jeigu tai neprieštarauja vaiko interesams;

→ vaikas turi būti išklausytas tiesiogiai, o jeigu tai neįmanoma, – per vaiko atstovą pagal įstatymą ar per įstatymu nurodytus asmenis;

→ vaiko teisė būti išklausytam garantuojama sukuriant aplinką, leidžiančią vaikui pasinaudoti šia teise, suteikiant būtiną informaciją, patarimų, atsižvelgiant į jo amžių ir brandą, pagal galimybes pasitelkus specialių žinių turinčius asmenis, kai tai būtina.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (CPK)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 2002 m. vasario 28 d.
https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2E7C18F61454/asr

CPK nustato vaiko teisę būti išklausytam ir pareigą atsižvelgti į vaiko nuomonę:

→ kai sprendžiamas bet kuris su vaiku susijęs klausimas, vaikas, sugebantis suformuluoti savo pažiūras, turi būti išklausytas tiesiogiai, o jei tai neįmanoma, – per atstovą (CPK 380 str. 1 d.);

→ priimant sprendimą turi būti atsižvelgta į vaiko nuomonę, jei tai neprieštarauja paties vaiko interesams (CPK 380 str. 1 d.);

→ vaiko nuomonė gali būti išreikšta žodžiu, raštu arba kitais vaiko pasirinktais būdais (CPK 380 str. 2 d.);

→ vaiko, kuriam yra suėję keturiolika metų, pareiškimas apie sutikimą ar nesutikimą su ieškiniu turi būti išreikštas raštu arba įrašomas į teismo posėdžio protokolą ir vaiko pasirašomas (CPK 380 str. 2 d.);

→ įvaikinamasis, kuriam yra suėję dešimt metų, dėl įvaikinimo turi būti išklausytas teismo posėdyje. Teismas išsiaiškina, ar įvaikinamasis sutinka būti įvaikintas ir būti įvaikintojo įvaikis, ar sutinka, kad įvaikintojai būtų pripažinti jo tėvais, o jis – įvaikintojų vaiku, taip pat ar sutinka, kad būtų pakeistas jo vardas, pavardė. Be įvaikinamojo, kuriam yra suėję dešimt metų, rašytinio sutikimo įvaikinti negalima (CPK 485 str. 1 d.);

→ skiriant globėją ar rūpintoją, atsižvelgiama į jo asmenines savybes, sveikatos būklę, sugebėjimą būti globėju ar rūpintoju, jo santykius su vaiku, vaiko nuomonę ir interesus bei į kitas turinčias reikšmės aplinkybes (CPK 502 str. 4 d.);

→ vaikas, kuris sugeba išreikšti savo nuomonę ir suformuluoti savo pažiūras, dėl nuolatinės globos ar rūpybos nustatymo ir (ar) globėjo ar rūpintojo skyrimo turi būti išklausytas teismo posėdyje (CPK 503 str. 1 d.).

Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties (UTPĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 2004 m. balandžio 29 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378/asr

UTPĮ nustato, kad sprendžiant dėl nelydimo nepilnamečio apgyvendinimo, atsižvelgiama į nepilnamečio nuomonę pagal jo amžių ir brandą (UTPĮ 79 str. 4 d.).

Įsakymas Nr. 1V-131 „Dėl prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo ir panaikinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Įsakymas Nr. 1V-131)

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras
Priėmimo data: 2016 m. vasario 24 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/0a918630dc0311e59019a599c5cbd673/asr

Įsakymu Nr. 1V-131 patvirtintas „Prieglobsčio suteikimo ir panaikinimo tvarkos aprašas“ nustato, kad (Aprašo 64 p.):

→ prieglobsčio prašytojas, tame tarpe ir nelydimas nepilnametis užsienietis, turi galimybę įgaliotam Migracijos departamento valstybės tarnautojui argumentuotai paaiškinti, kodėl, jo nuomone, jo prašymas suteikti prieglobstį turi būti nagrinėjamas Lietuvos Respublikoje arba kitoje ES valstybėje narėje;

→ nelydimo nepilnamečio prieglobsčio prašytojo apklausa atliekama dalyvaujant teisinę pagalbą teikiančiam įgaliotam atstovui ir nelydimo nepilnamečio atstovui (globėjui).

1.9. Vaiko teisė būti informuotam apie savo teises

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (VTAPĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 1996 m. kovo 14 d.
Nauja įstatymo redakcija: 2017 m. rugsėjo 28 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr

VTAPĮ nustato, kad vaiko pilietinės teisės prasideda vaiko biologinėje šeimoje, kuri yra pagrindinis tarpininkas informuojant vaiką apie žmogaus teises ir jas saugant, užtikrinant pagarbą žmogiškosioms vertybėms, kultūriniam savitumui ir paveldui (VTAPĮ 33 str. 3 d.).

Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties (UTPĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 2004 m. balandžio 29 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378/asr

→ prieglobsčio prašytojas turi būti jam suprantama kalba supažindinamas su visais dėl jo priimtais sprendimais ir gauti jų kopijas (UTPĮ 82 str. 3 d.);

→ amžiaus nustatymo tyrimas turi būti atliktas užsieniečio, kurio amžius nustatomas, sutikimu. Nepilnamečio užsieniečio amžiaus nustatymo tyrimas atliekamas tik gavus jo teisėto atstovo arba atstovo sutikimą (UTPĮ 123 str. 2 d.);

→ amžiaus nustatymo tyrimas atliekamas pateikus informaciją užsieniečiui, kurio amžius nustatomas, suprantama kalba apie patikrinimo procedūrą ir galimus rezultatų padarinius (UTPĮ 123 str. 4 d.).

Įsakymas Nr. 1V-131 „Dėl prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo ir panaikinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Įsakymas Nr. 1V-131)

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras
Priėmimo data: 2016 m. vasario 24 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/0a918630dc0311e59019a599c5cbd673/asr

Įsakymu Nr. 1V-131 įsakymu patvirtintas „Prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo ir panaikinimo tvarkos aprašas“ (Aprašas) nustato, kad:

→ pirminės apklausos ir kitų apklausų metu prieglobsčio prašytojas supažindinamas su prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimo Lietuvos Respublikoje procedūromis, įskaitant prieglobsčio suteikimo kriterijus ir sprendimų apskundimo tvarka (Aprašo 12 p.);

→ nelydimam nepilnamečiam prieglobsčio prašytojui pateikiama informacija, nurodyta Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 604/2013 4 straipsnio 1 dalyje ir parengta pagal Komisijos reglamento (EB) Nr. 1560/2003 su vėlesniais pakeitimais XI priedą. Šiame papunktyje nurodyta informacija pateikiama Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 604/2013 4 straipsnio 2 dalyje nustatyta tvarka (Aprašo 22.8 p.);

→ pirminės apklausos ir kitų apklausų metu prieglobsčio prašytojas supažindinamas su prieglobsčio prašytojo teisėmis, pareigomis ir jų nevykdymo padariniais, bei informacijos neatskleidimo principu (Aprašo 22.10 p., 39 p., 64 p., 99.1 p.);

→ Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos atstovas nelydimą nepilnametį užsienietį supažindina su atstovo skyrimo tvarka ir paaiškina atstovo pareigas nelydimo nepilnamečio užsieniečio atžvilgiu (Aprašo 37 p.);

→ Migracijos departamentas neatlygintinai teikia prieglobsčio prašytojams ir (arba) jų įgaliotiems atstovams informaciją apie prieglobsčio procedūrą ir šios procedūros tvarką Lietuvos Respublikoje (Aprašo 201 p.).

Įsakymas A1-229/1V-289/V-491 „Dėl Lietuvos Respublikoje nustatytų nelydimų nepilnamečių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, amžiaus nustatymo, apgyvendinimo ir kitų procedūrinių veiksmų bei paslaugų jiems teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Įsakymas Nr. A1-229/1V)

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras
Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras
Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras
Priėmimo data: 2014 m. balandžio 23 d.
Nauja redakcija: 2019 m. rugsėjo 18 d.
https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/1df77b90cb7411e387b1ebf12f4d03ee/asr

Įsakymu Nr. A1-229/1V patvirtintas „Lietuvos Respublikoje nustatytų nelydimų nepilnamečių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, amžiaus nustatymo, apgyvendinimo ir kitų procedūrinių veiksmų tvarkos aprašas“ (Aprašas) nustato, kad:

→ apklausos metu nelydimas nepilnametis užsienietis supažindinamas su savo teisėmis ir apklausos tikslu (Aprašo 4.4. p.);

→ Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos atstovas nelydimą nepilnametį užsienietį supažindina su atstovo skyrimo tvarka ir paaiškina atstovo pareigas nelydimo nepilnamečio užsieniečio atžvilgiu (Aprašo 37 p.).

2. VEIKSMAI, NUSTAČIUS NELYDIMĄ VAIKĄ

Įsakymas A1-229/1V-289/V-491 „Dėl Lietuvos Respublikoje nustatytų nelydimų nepilnamečių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, amžiaus nustatymo, apgyvendinimo ir kitų procedūrinių veiksmų bei paslaugų jiems teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Įsakymas Nr. A1-229/1V)

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras
Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras
Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras
Priėmimo data: 2014 m. balandžio 23 d.
Nauja redakcija: 2019 m. rugsėjo 18 d.
https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/1df77b90cb7411e387b1ebf12f4d03ee/asr

Įsakymu Nr. A1-229/1V patvirtintas „Lietuvos Respublikoje nustatytų nelydimų nepilnamečių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, amžiaus nustatymo, apgyvendinimo ir kitų procedūrinių veiksmų tvarkos aprašas“ (Aprašas) nustato, kad institucija ar įstaiga, nustačiusi nelydimą nepilnametį užsienietį perduoda jį Valstybės sienos apsaugos tarnybai.

Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnai, nustatę Lietuvos Respublikoje esantį nelydimą nepilnametį užsienietį arba perėmę nelydimą nepilnametį užsienietį iš kitos institucijos ar įstaigos, atlieka šiuos veiksmus (Aprašo 4 - 6 p.):

→ pildydami nustatytos formos pranešimą nedelsdami telefonu ir elektroniniu paštu arba faksu (elektroninės ryšio priemonės) informuoja apie nelydimą nepilnametį užsienietį Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą, Pabėgėlių priėmimo centrą;

→ surašo tarnybinį pranešimą, kuriame nurodo nelydimo nepilnamečio užsieniečio nustatymo aplinkybes;

→ atlieka nelydimo nepilnamečio užsieniečio asmens, jo dokumentų ir daiktų apžiūrą;

→ atlieka nelydimo nepilnamečio užsieniečio apklausą, užpildydami nelydimo nepilnamečio užsieniečio apklausos lapą;

→ apklausoje turi dalyvauti asmuo, teikiantis valstybės garantuojamą teisinę pagalbą, ir, jeigu reikia, vertėjas. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos įgalioto atstovo dalyvavimas apklausoje būtinas;

→ nufotografuoja nelydimą nepilnametį užsienietį;

→ elektroniniu būdu nuskaito nelydimo nepilnamečio užsieniečio, sukakusio 14 metų, parašo pavyzdį;

→ paima nelydimo nepilnamečio užsieniečio, sukakusio 14 metų, arba nelydimo nepilnamečio užsieniečio, kuris nurodo turintis mažiau negu 14 metų, tačiau kyla pagrįstų abejonių dėl jo amžiaus, pirštų atspaudus. Daktiloskopijos kortelę siunčia elektroniniu paštu ar paštu arba nuveža į nacionalinį EURODAC padalinį (Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centrą);

→ patikrina nelydimo nepilnamečio užsieniečio ir jo šeimos narių ar kitų teisėtų atstovų duomenis registruose ir informacinėse sistemose (Aprašo 4.7.1. – 4.7.7 p.);

→ įrašo duomenis, susijusius su užsieniečio atvykimu į Lietuvos Respubliką ir buvimu joje, į Užsieniečių registrą, jeigu buvo priimtas sprendimas dėl nelydimo nepilnamečio užsieniečio sulaikymo ne ilgiau kaip 48 valandas;

→ įrašo nelydimo nepilnamečio užsieniečio išorės požymių duomenis į

Habitoskopinių duomenų registrą;

→ tarnybinį pranešimą, apklausos lapą, nelydimo nepilnamečio užsieniečio nuotrauką, elektroniniu būdu nuskaitytą jo parašo pavyzdį ir visų kitų surinktų dokumentų kopijas nedelsdami elektroninėmis ryšio priemonėmis perduoda Migracijos departamentui;

→ turimus duomenis apie nelydimą nepilnametį užsienietį įrašo į Užsieniečių registrą ir nedelsdami apie tai raštu arba elektroninėmis ryšio priemonėmis informuoja Valstybinę ligonių kasą prie Sveikatos apsaugos ministerijos ir Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą, pateikdami šiuos nelydimo nepilnamečio užsieniečio duomenis (jei nustatyti): asmens kodą, vardą, pavardę, gimimo datą, lytį, pilietybę, pareigūnų surašomo tarnybinio pranešimo apie nustatytą nelydimą nepilnametį, suteikiančio teisę nelydimam nepilnamečiui užsieniečiui likti Lietuvos Respublikos teritorijoje, datą;

→ Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnai nelydimą nepilnametį užsienietį Pabėgėlių priėmimo centrui perduoda kartu su užpildytais nelydimo nepilnamečio užsieniečio apklausos lapu, perdavimo aktu bei kitais dokumentais, kurie sudaro nelydimo nepilnamečio užsieniečio bylą. Šią bylą sudarančių dokumentų kopijas Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnai persiunčia Migracijos departamentui;

→ Migracijos departamentas, gavęs informaciją apie nustatytą nelydimą nepilnametį užsienietį, kartu su Lietuvos Respublikos nevyriausybinėmis ar tarptautinėmis organizacijomis bei nelydimo nepilnamečio užsieniečio atstovu nedelsdami organizuoja nelydimo nepilnamečio užsieniečio šeimos narių paiešką.

3. NELYDIMO VAIKO AMŽIAUS NUSTATYMAS

Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties (UTPĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 2004 m. balandžio 29 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378/asr

UTPĮ nustato, kad Amžiaus nustatymo tyrimas atliekamas, kai yra pagrįstų abejonių dėl užsieniečio nurodyto amžiaus. Nelydimų nepilnamečių užsieniečių amžiaus nustatymo tyrimas atliekamas socialinės apsaugos ir

darbo ministro, vidaus reikalų ministro ir sveikatos apsaugos ministro nustatyta tvarka, o prieglobsčio prašytojų – vidaus reikalų ministro nustatyta tvarka (UTPĮ 123 str. 1 d.):

→ amžiaus nustatymo tyrimas turi būti atliktas užsieniečio, kurio amžius nustatomas, sutikimu. Nepilnamečio užsieniečio amžiaus nustatymo tyrimas atliekamas tik gavus jo teisėto atstovo arba atstovo sutikimą (UTPĮ 123 str. 2 d.);

→ jeigu prieglobsčio prašytojas atsisako atlikti amžiaus nustatymo tyrimą ir nėra tam pateisinamų priežasčių, jis yra laikomas pilnamečiu (UTPĮ 123 str. 5 d.);

→ amžiaus nustatymo tyrimo išlaidas dengia Lietuvos Respublika, išskyrus atvejus, kai užsienietis amžiaus nustatymo tyrimą atlieka savo iniciatyva (UTPĮ 123 str. 6 d.).

Įsakymas A1-229/1V-289/V-491 „Dėl Lietuvos Respublikoje nustatytų nelydimų nepilnamečių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, amžiaus nustatymo, apgyvendinimo ir kitų procedūrinių veiksmų bei paslaugų jiems teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Įsakymas Nr. A1-229/1V)

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras
Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras
Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras
Priėmimo data: 2014 m. balandžio 23 d.
Nauja redakcija: 2019 m. rugsėjo 18 d.
https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/1df77b90cb7411e387b1ebf12f4d03ee/asr

Įsakymu Nr. A1-229/1V patvirtintas „Lietuvos Respublikoje nustatytų nelydimų nepilnamečių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, amžiaus nustatymo, apgyvendinimo ir kitų procedūrinių veiksmų tvarkos aprašas“ (Aprašas) nustato, kad (Aprašo 14, 15, 18 p.):

→ kilus pagrįstų abejonių dėl nelydimo nepilnamečio užsieniečio amžiaus, atliekamas amžiaus nustatymo tyrimas (Aprašo 14 p.);

→ vykdant su amžiaus nustatymu susijusius veiksmus, atsižvelgiama į amžiaus bei lyties aspektus ir užtikrinama pagarba asmens orumui, taip pat, atliekant visus su nepilnamečiu susijusius veiksmus, pirmiausia atsižvelgiama į geriausius vaiko interesus (Aprašo 14 p.);

→ nelydimo nepilnamečio užsieniečio amžiaus nustatymo tyrimas atliekamas tik gavus jo teisėto atstovo arba jo atstovo sutikimą (Aprašo 15 p.);

→ amžiaus nustatymo tyrimas atliekamas pateikus informaciją užsieniečiui, kurio amžius nustatomas, suprantama kalba apie patikrinimo procedūrą ir galimus rezultatų padarinius, gerbiant asmens orumą ir pasirenkant mažiausiai invazinius tyrimus (Aprašo 15 p.);

→ jeigu nelydimas nepilnametis užsienietis arba jo atstovas neduoda sutikimo atlikti amžiaus nustatymo tyrimo, laikoma, kad asmuo yra pilnametis (Aprašo 15 p.);

→ amžiaus nustatymo tyrimo išlaidas apmoka Pabėgėlių priėmimo centras (Aprašo 18 p.).

Įsakymas Nr. 1V-131 „Dėl prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo ir panaikinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Įsakymas Nr. 1V-131)

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras
Priėmimo data: 2016 m. vasario 24 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/0a918630dc0311e59019a599c5cbd673/asr

Įsakymu Nr. 1V-131 patvirtintas „Prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo ir panaikinimo tvarkos aprašas“ (Aprašas) nustato, kad:

→ esant pagrįstų abejonių dėl prieglobsčio prašytojo amžiaus arba jo turimo giminystės ryšio, Migracijos departamentas gali pasiūlyti prieglobsčio prašytojui atlikti amžiaus nustatymo tyrimą ir (arba) įpareigoti jį atlikti dezoksiribonukleino rūgšties (DNR) testą (Aprašo 104 p.);

→ jeigu, atlikus amžiaus nustatymo tyrimą, abejonės dėl prieglobsčio prašytojo amžiaus išlieka, toks prieglobsčio prašytojas laikomas nepilnamečiu (Aprašo 105 p.);

→ amžiaus nustatymo, DNR tyrimo išlaidas sumoka Migracijos departamentas (Aprašo 113 p.).

4. NELYDIMO VAIKO GLOBA IR ATSTOVAVIMAS

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (CK)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 2000 m. liepos 18 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/asr

CK reglamentuoja vaikų globos tvarką, globėjų teises ir pareigas (CK 3.238 – 3.279 str.).

Vaiko globėjas (rūpintojas) yra vaiko atstovas pagal įstatymą ir gina jo teises ir teisėtus interesus (CK 3.272 str. 1 d.). Nepilnamečių asmenų globėjai ir rūpintojai turi gyventi kartu su nepilnamečiu. Nepilnamečio, sulaukusio šešiolikos metų, rūpintojas gali gyventi skyrium, jeigu dėl to sutikimą davė valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija (CK 3.243 str. 4 d.).

CK įtvirtina vaiko globos uždavinius: paskirti vaikui globėją, kuris rūpintųsi, auklėtų, jam atstovautų ir gintų jo teises ir teisėtus interesus; sudaryti vaikui gyvenimo sąlygas, kurios atitiktų jo amžių, sveikatą ir išsivystymą; rengti vaiką savarankiškam gyvenimui šeimoje ir visuomenėje (CK 3.248 str. 2 d.).

CK įtvirtina vaiko globos nustatymo principus: geriausių vaiko interesų pirmumas; pirmumo teisę tapti globėjais turi vaiko giminaičiai ir kiti su vaiku emociniais ryšiais susiję asmenys, jeigu tai atitinka vaiko interesus; vaiko globa šeimoje; brolių ir seserų neišskyrimas, išskyrus atvejus, kai tai pažeidžia vaiko interesus; nustatant ir naikinant vaiko globą, skiriant globėją, vaikui, galinčiam išreikšti savo nuomonę, suteikiama galimybė būti išklausytam ir jo nuomonė yra svarbi priimant sprendimus (3.249 str.).

CK nustato vaiko globėjo (rūpintojo) pareigas. Vaiko globėjas (rūpintojas) privalo (CK 3.271 str. 1 d.):

- užtikrinti vaiko fizinį ir psichinį saugumą;
- rūpintis vaiko sveikata ir mokymusi;
- auklėti vaiką;
- spręsdamas klausimus, susijusius su vaiko interesais, bendradarbiauti su savivaldybės administracija, globos centru, valstybine vaiko teisių apsaugos institucija ir kitomis suinteresuotomis valstybės ir savivaldybių institucijomis;
- netrukdyti vaikui bendrauti su tėvais, jei tai nekenkia vaiko interesams;
- palaikyti ryšius su vaiko tėvais, informuoti vaiko tėvus ar artimuosius giminaičius, jeigu jie to pageidauja, apie vaiko vystymąsi, sveikatą, mokymąsi ir kitais svarbiais klausimais;
- rūpintis vaiko laisvalaikiu, atsižvelgdamas į jo amžių, sveikatą, išsivystymą ir polinkius;

→ rengti vaiką savarankiškam gyvenimui ir darbui šeimoje, pilietinėje visuomenėje ir valstybėje.

Įsakymas Nr. 56 „Dėl Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų patvirtinimo“ (Įsakymas Nr. 56)

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras
Priėmimo data: 2002 m. balandžio 18 d.
Nauja redakcija: 2018 m. liepos 13 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.170462/asr

Įsakymu Nr. 56 patvirtinti „Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatai“ reguliuoja pagalbos Lietuvos Respublikos teritorijoje likusiam be tėvų globos vaikui organizavimo tvarką ir pagrindus, vaiko laikinosios globos (rūpybos) nustatymo, vaiko laikinosios globos (rūpybos) tėvų prašymu nustatymo tvarką ir pagrindus, vaiko laikinosios globos (rūpybos) priežiūrą ir vaiko laikinosios globos (rūpybos) pabaigą (Nuostatų 1 p.).

Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties (UTPĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 2004 m. balandžio 29 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378/asr

Atstovas – fizinis arba juridinis asmuo, Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka paskirtas neveiksnaus užsieniečio ar nelydimo nepilnamečio užsieniečio globėju (rūpintoju) (UTPĮ 2 str. 21 d.).

UTPĮ nustato, kad **nelydimiems nepilnamečiams užsieniečiams**, neatsižvelgiant į jų buvimo Lietuvos Respublikos teritorijoje teisėtumą, jų buvimo Lietuvos Respublikos teritorijoje laikotarpiu Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka **nedelsiant skiriamas atstovas**.

Jeigu atstovu paskiriamas juridinis asmuo, jis paskiria atsakingą asmenį, kuris atlieka nelydimo nepilnamečio užsieniečio atstovo pareigas (UTPĮ 32 str. 1 d.).

Įsakymas Nr. 1V-31/A1-28 „Dėl Nelydimų nepilnamečių prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre taisyklių patvirtinimo“ (Įsakymas Nr. 1V-31)

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras
Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras
Priėmimo data: 2005 m. vasario 2 d.
https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.57A8F83E7980

Įsakymu 1V-31 patvirtintos „Nelydimų nepilnamečių prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre taisyklės“ (Taisyklės) nustato **laikinos globos (rūpybos) nustatymo nelydimam nepilnamečiam prieglobsčio prašytojui tvarką** (Taisyklių 8 p.):

→ nelydimam nepilnamečiam prieglobsčio prašytojui, apgyvendintam Pabėgėlių priėmimo centre, Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka suteikiama laikinoji globa (rūpyba), globėju (rūpintoju) paskiriamas Pabėgėlių priėmimo centras;

→ Pabėgėlių priėmimo centras privalo atstovauti nelydimo nepilnamečio prieglobsčio prašytojo geriausiems interesams prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimo metu;

→ kiekvienam nelydimam nepilnamečiam prieglobsčio prašytojui Pabėgėlių priėmimo centras sudaro sąlygas naudotis socialinio darbuotojo, o prireikus – ir psichologo paslaugomis.

Įsakymas A1-229/1V-289/V-491 „Dėl Lietuvos Respublikoje nustatytų nelydimų nepilnamečių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, amžiaus nustatymo, apgyvendinimo ir kitų procedūrinių veiksmų bei paslaugų jiems teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Įsakymas Nr. A1-229/1V)

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras
Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras
Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras
Priėmimo data: 2014 m. balandžio 23 d.
Nauja redakcija: 2019 m. rugsėjo 18 d.
https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/1df77b90cb7411e387b1ebf12f4d03ee/asr

Įsakymu Nr. A1-229/1V patvirtintas „Lietuvos Respublikoje nustatytų nelydimų nepilnamečių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, amžiaus nustatymo, apgyvendinimo ir kitų procedūrinių veiksmų tvarkos aprašas“ (Aprašas) nustato:

→ Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos įgaliotas teritorinis skyrius, kurio teritorijoje yra Pabėgėlių priėmimo, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso bei Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2002 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. 56 „Dėl Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų patvirtinimo“ nustatyta tvarka organizuoja atstovo nelydimam nepilnamečiam užsieniečiui skyrimo procedūrą (Aprašo 36 p.);

→ Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos atstovas nelydimą nepilnametį užsienietį supažindina su atstovo skyrimo tvarka ir paaiškina atstovo pareigas nelydimo nepilnamečio užsieniečio atžvilgiu (Aprašo 37 p.);

→ apie paskirtą atstovą informuoja Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba informuoja Pabėgėlių priėmimo centrą, Valstybės sienos apsaugos tarnybą ir Migracijos departamentą (Aprašo 38 p.);

→ jeigu atstovu paskiriamas juridinis asmuo, jis paskiria atsakingą asmenį, kuris atlieka nelydimo nepilnamečio užsieniečio atstovo pareigas (Aprašo 39 p.).

Įsakymas Nr. 1V-131 „Dėl prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo ir panaikinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Įsakymas Nr. 1V-131)

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras
Priėmimo data: 2016 m. vasario 24 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/0a918630dc0311e59019a599c5cbd673/asr

Įsakymu Nr. 1V-131 patvirtintas „Prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo ir panaikinimo tvarkos aprašas“ (Aprašas) nustato, kad **nelydimas nepilnametis prieglobsčio prašytojas apklausose yra atstovaujamas asmens, teikiančio valstybės garantuojamą teisinę pagalbą:**

→ valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikėjas teikia teisines paslaugas, gavęs Migracijos departamento pavedimą **dalyvauti nelydimo nepilnamečio prieglobsčio prašytojo apklausoje** (Aprašo 181.1 p.);

→ valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimą prieglobsčio

prašytojams ir užsieniečiams, kuriems panaikinamas prieglobstis, organizuoja ir koordinuoja Migracijos departamentas. Valstybės garantuojamą teisinę pagalbą teikia teisinių paslaugų teikėjai, su kuriais Migracijos departamentas yra sudaręs teisinių paslaugų teikimo sutartį (Aprašo 178 p.);

→ Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas netaikomas asmenis, kurių teisę į valstybės garantuojamą teisinę pagalbą nustato Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties.

5. PRIEGLOBSČIO SUTEIKIMO TVARKA

Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties (UTPĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 2004 m. balandžio 29 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378/asr

UTPĮ nustato:

→ prašymo suteikti prieglobstį pateikimo tvarką (UTPĮ 65 – 71 str.);

→ Europos Sąjungos valstybės narės, atsakingos už prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimą, nustatymo tvarką (UTPĮ 72 – 75 str.);

→ prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimo iš esmės tvarką (UTPĮ 76 – 81 str., 83 – 85 str.);

→ prieglobsčio prašytojo apklausos tvarką (UTPĮ 82 str.);

→ pabėgėlio statuso suteikimo tvarką (UTPĮ 86 str.);

→ papildomos apsaugos suteikimo tvarką (UTPĮ 87 str.);

→ prieglobsčio nesuteikimo pagrindus (UTPĮ 88 str.);

→ prieglobsčio panaikinimo tvarką (UTPĮ 90 str.).

Įsakymas Nr. 1V-131 „Dėl prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo ir panaikinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Įsakymas Nr. 1V-131)

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras
Priėmimo data: 2016 m. vasario 24 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/0a918630dc0311e59019a599c5cbd673/asr

Įsakymu Nr. 1V-131 patvirtintas „Prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo ir panaikinimo tvarkos aprašas“ (Aprašas) nustato:

→ prašymo suteikti prieglobstį pateikimo tvarką ir pirminių su tuo susijusių veiksmų atlikimą (Aprašo 19 – 31 p.);

→ sprendimo dėl prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimo iš esmės priėmimo tvarką (Aprašo 32 – 47 p.);

→ prieglobsčio prašytojo apgyvendinimo Lietuvos Respublikoje tvarką (Aprašo 18 – 56 p.);

→ užsieniečio registracijos pažymėjimo išdavimo tvarką (Aprašo 57 – 63 p.);

→ ES valstybės narės, atsakingos už Lietuvos Respublikoje pateikto prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimą, nustatymo tvarką (Aprašo 64 – 73 p.);

→ prieglobsčio prašytojo perdavimo ES valstybei narei, atsakingai už Lietuvos Respublikoje pateikto prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimą, tvarką (Aprašo 74 – 83 p.);

→ Lietuvos Respublikos atsakomybę už prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimą (Aprašo 84 – 95 p.);

→ informacijos apie prieglobsčio prašytoją ir prašymo suteikti prieglobstį motyvus surinkimo tvarką (Aprašo 96 – 103 p.);

→ amžiaus nustatymo tyrimo, dezoksiribonukleino rūgšties testo ir medicininė apžiūros tvarką (Aprašo 104 – 114 p.);

→ prašymo suteikti prieglobstį motyvų vertinimo taisykles (Aprašo 115 – 117 p.);

→ prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimo iš esmės terminus, nagrinėjimo iš esmės sustabdymo, atnaujinimo ir nutraukimo taisykles (Aprašo 118 – 123 p.);

→ sprendimo dėl prieglobsčio suteikimo (nesuteikimo) priėmimo tvarką (Aprašo 125 – 134 p.);

→ prieglobsčio panaikinimo tvarką (Aprašo 135 – 146 p.);

→ leidimo laikinai gyventi pakeitimo užsieniečiui, kuriam suteikta papildoma apsauga, tvarką (Aprašo 147 – 152 p.);

→ užsieniečių perkėlimo į Lietuvos Respublikos teritoriją tvarką (Aprašo 153 – 166 p.);

→ informacijos apie prieglobsčio prašytojų kilmės valstybes ir trečiąsias valstybes rinkimo ir vertinimo, saugios kilmės valstybės ir saugios trečiosios valstybės nustatymo tvarka (Aprašo 167 – 177 p.);

→ valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo organizavimo tvarką (Aprašo 178 – 188 p.);

→ vertimo paslaugų teikimo tvarką (Aprašo 189 – 200 p.);

→ informacijos teikimo prieglobsčio prašytojams tvarką (Aprašo 201 – 205 p.);

→ Vardo ir (arba) pavardės pakeitimo leidime gyventi tvarką (Aprašo 206 – 222 p.).

6. NELYDIMO VAIKO ŠEIMOS PAIEŠKA

Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsiniečių teisinės padėties (UTPĮ)

LLietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 2004 m. balandžio 29 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378/asr

Šeimos nariai – sutuoktinis arba asmuo, su kuriuo sudaryta registruotos partnerystės sutartis, nepilnamečiai vaikai (įvaikiai), įskaitant sutuoktinio arba asmens, su kuriuo sudaryta registruotos partnerystės sutartis, nepilnamečius vaikus, jeigu jie nesusituokę ir yra priklausomi nuo tėvų, taip pat pirmos eilės tiesiosios aukštutinės linijos giminaičiai, kurie išlaikomi ne mažiau kaip vienus metus ir negali pasinaudoti kitų šeimos narių, gyvenančių užsienio valstybėje, parama (UTPĮ 2 str. 26 p.).

Prieglobsčio prašytojo šeimos nariai – sutuoktinis arba asmuo, su kuriuo prieglobsčio prašytojas yra sudaręs registruotos partnerystės sutartį, šių porų arba vieno iš jų nesusituokę nepilnamečiai vaikai (įvaikiai, nepaisant to, ar jie įvaikinti Lietuvos Respublikos teisės aktus), taip pat nesusituokusio nepilnamečio prieglobsčio prašytojo tėvas (įtėvis), motina (įmotė) arglobėjas (rūpintojas), jeigu šeimininiai santykiai jau buvo kilmės valstybėje ir prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimo metu šeimos nariai yra Lietuvos Respublikos arba kitos Europos Sąjungos valstybės narės teritorijoje (UTPĮ 2 str. 22 p.).

Šeimos susijungimas – Lietuvos Respublikoje teisėtai gyvenančio užsieniečio, kuris nėra Europos Sąjungos pilietis, šeimos narių atvykimas ir gyvenimas Lietuvos Respublikoje,

kad būtų išsaugota šeima, nepaisant to, ar šeimos santykiai atsirado prieš atvykstant užsieniečiui, ar jam atvykus (UTPĮ 2 str. 27 p.).

Migracijos departamentas, gavęs informaciją apie nustatytą nelydimą nepilnametį užsienietį, privalo kartu su Lietuvos Respublikos nevyriausybinių ar tarptautinių organizacijų atstovais bei nelydimo nepilnamečio užsieniečio atstovu nedelsdamas organizuoti jo šeimos narių paiešką ir ne vėliau kaip per 2 darbo dienas nuo informacijos apie nustatytą nelydimą nepilnametį užsienietį gavimo dienos išduoti jam užsieniečio registracijos pažymėjimą (UTPĮ 32 str. 3 d.).

Vykdant nelydimo nepilnamečio šeimos narių paiešką, užtikrinamas informacijos rinkimo ir tvarkymo konfidencialumas (UTPĮ 68 str. 3 d.).

Įsakymas A1-229/1V-289/V-491 „Dėl Lietuvos Respublikoje nustatytų nelydimų nepilnamečių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, amžiaus nustatymo, apgyvendinimo ir kitų procedūrinių veiksmų bei paslaugų jiems teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Įsakymas Nr. A1-229/1V)

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras
Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras
Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras
Priėmimo data: 2014 m. balandžio 23 d.
Nauja redakcija: 2019 m. rugsėjo 18 d.
https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/1df77b90cb7411e387b1ebf12f4d03ee/asr

Įsakymu Nr. A1-229/1V patvirtintas „Lietuvos Respublikoje nustatytų nelydimų nepilnamečių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, amžiaus nustatymo, apgyvendinimo ir kitų procedūrinių veiksmų tvarkos aprašas“ (Aprašas) **nustato nelydimo nepilnamečio šeimos narių paieškos tvarką:**

→ Migracijos departamentas ar Valstybės sienos apsaugos tarnyba, gavę informaciją apie nelydimo nepilnamečio užsieniečio šeimos narius ar kitus teisėtus atstovus, ne vėliau kaip per penkias darbo dienas informuoja Pabėgėlių priėmimo centrą ir Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo

tarnybą, nurodydami šeimos narių ar kitų teisėtų atstovų buvimo vietą arba informaciją apie jų atvykimą į Lietuvos Respubliką ir jų teisinę padėtį Lietuvos Respublikoje (Aprašo 24 p.);

→ jeigu Pabėgėlių priėmimo centras ir Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba informaciją apie nelydimo nepilnamečio užsieniečio šeimos narius ar kitus teisėtus atstovus gauna ne iš Migracijos departamento, apie tai ne vėliau kaip per tris darbo dienas informuoja Migracijos departamentą ir atitinkamai Pabėgėlių priėmimo centrą ir Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą (Aprašo 24 p.);

→ Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba gavusi informaciją apie nelydimo nepilnamečio užsieniečio šeimos narius ar kitus teisėtus atstovus užsienio valstybėje, ne vėliau kaip per penkias darbo dienas organizuoja kreipimąsi į atitinkamos užsienio valstybės kompetentingą instituciją dėl informacijos, kuri padėtų nustatyti, ar, grąžinus nelydimą nepilnametį teisėtiems atstovams, būtų užtikrintos nelydimo nepilnamečio užsieniečio teisės bei geriausi interesai (Aprašo 25 p.);

→ jeigu nelydimas nepilnametis užsienietis gali būti grąžintas į kilmės ar užsienio valstybę, sprendimas dėl jo grąžinimo priimamas kartu su Migracijos departamento sprendimu panaikinti jam išduotą leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje (Aprašo 31 p.).

7. NELYDIMO VAIKO GRĄŽINIMAS Į UŽSIENIO VALSTYBĘ

Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties (UTPĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 2004 m. balandžio 29 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378/asr

Grąžinimas į užsienio valstybę – procedūra, kai užsienietis prievolę išvykti iš Lietuvos Respublikos įvykdo savanoriškai arba iš jos išsiunčiamas į valstybę, kuri nėra Europos Sąjungos arba Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybė narė (UTPĮ 2 str. 7 d.).

UTPĮ nustato nelydimų nepilnamečių užsieniečių grąžinimas į užsienio valstybę tvarką (UTPĮ 129 str.):

→ nelydimas nepilnametis užsienietis, kuris yra neteisėtai Lietuvos Respublikos teritorijoje ar neteisėtai joje gyvena, grąžinamas tik tuo atveju, jeigu užsienio valstybėje, į kurią yra grąžinamas, jis bus tinkamai prižiūrimas, atsižvelgiant į jo poreikius, amžių ir savarankiškumo lygį;

→ jeigu nelydimas nepilnametis užsienietis negrąžinamas į užsienio valstybę, jam išduodamas ne ilgiau kaip vienerius metus galiojantis leidimas laikinai gyventi;

→ sprendžiant nelydimo nepilnamečio užsieniečio grąžinimo klausimą, bendradarbiaujama su užsienio valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis pagal sudarytas tarptautines sutartis.

Įsakymas Nr. 1V-31/A1-28 „Dėl Nelydimų nepilnamečių prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre taisyklių patvirtinimo“ (Įsakymas Nr. 1V-31)

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras
Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras
Priėmimo data: 2005 m. vasario 2 d.
https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.57A8F83E7980

Įsakymu 1V-31 patvirtintos „Nelydimų nepilnamečių prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre taisyklės“ (Taisyklės) nustato **nelydimų nepilnamečių užsieniečių grąžinimas į užsienio valstybę tvarką:**

→ jeigu gaunama informacijos, kad į Lietuvos Respubliką atvyko nelydimo nepilnamečio prieglobsčio prašytojo tėvai ar kiti teisėti atstovai, Migracijos departamentas apie tai raštu per tris darbo dienas informuoja Pabėgėlių priėmimo centrą, nurodydamas nelydimo nepilnamečio prieglobsčio prašytojo tėvų ar kitų teisėtų atstovų teisinę padėtį Lietuvos Respublikoje ir jų buvimo vietą (Taisyklių 8 p.);

→ Pabėgėlių priėmimo centras, sužinojęs apie nelydimo nepilnamečio prieglobsčio prašytojo tėvų ar kitų teisėtų atstovų atvykimą į Lietuvos Respubliką, apie tai raštu praneša Migracijos departamentui ir pateikia rekomendacinio pobūdžio išvadą dėl nelydimo nepilnamečio prieglobsčio prašytojo, kurio tėvai ar kiti teisėti atstovai atvyko į Lietuvos Respubliką, apgyvendinimo vietos, kol nagrinėjamas jo prašymas suteikti prieglobstį (Taisyklių 10, 11 p.);

→ priėmus sprendimą apgyvendinti nelydimą nepilnametį prieglobsčio

prašytoją kartu su jo tėvais ar kitais teisėtais atstovais, Pabėgėlių priėmimo centras sprendžia klausimą dėl laikinosios globos (rūpybos) panaikinimo (Taisyklių 13 p.).

Įsakymas A1-229/1V-289/V-491 „Dėl Lietuvos Respublikoje nustatytų nelydimų nepilnamečių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, amžiaus nustatymo, apgyvendinimo ir kitų procedūrinių veiksmų bei paslaugų jiems teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Įsakymas Nr. A1-229/1V)

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras
Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras
Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras
Priėmimo data: 2014 m. balandžio 23 d.
Nauja redakcija: 2019 m. rugsėjo 18 d.
https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/1df77b90cb7411e387b1ebf12f4d03ee/asr

Įsakymu Nr. A1-229/1V patvirtintas „Lietuvos Respublikoje nustatytų nelydimų nepilnamečių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, amžiaus nustatymo, apgyvendinimo ir kitų procedūrinių veiksmų tvarkos aprašas“ (Aprašas) **nustato nelydimo nepilnamečio grąžinimo į užsienio valstybę tvarką:**

→ Pabėgėlių priėmimo centras, iš Migracijos departamento gavęs informaciją dėl nelydimo nepilnamečio užsieniečio grąžinimo ir (ar) informaciją apie nelydimo nepilnamečio užsieniečio kilmės valstybę, ne vėliau kaip per penkias darbo dienas surašo ir pateikia Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai vertinimą išvadai dėl nelydimo nepilnamečio užsieniečio perdavimo šeimos nariams ar kitiems teisėtiems atstovams priimti (Aprašo 26 p.);

→ Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, gavusi informaciją ir dokumentus, įvertinusi geriausius vaiko interesus, ne vėliau kaip per penkias darbo dienas nuo informacijos iš atitinkamos užsienio valstybės kompetentingos institucijos gavimo dienos pateikia Migracijos departamentui išvadą, kuria siūloma grąžinti nelydimą nepilnametį užsienietį arba jo negrąžinti į kilmės ar užsienio valstybę (Aprašo 27 p.);

→ Migracijos departamentas per penkias darbo dienas nuo išvados gavimo dienos, atsižvelgęs į šioje išvadoje pateiktą aplinkybių vertinimą,

priima sprendimą grąžinti nelydimą nepilnametį užsienietį arba jo negrąžinti į kilmės ar užsienio valstybę ir ne vėliau kaip kitą darbo dieną informuoja Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą ir Pabėgėlių priėmimo centrą (Aprašo 28 p.);

→ jeigu per du mėnesius nuo priimto sprendimo nelydimą nepilnametį užsienietį apgyvendinti Pabėgėlių priėmimo centre dienos nepavyksta gauti informacijos apie nelydimo nepilnamečio užsieniečio šeimos narius ar kitus teisėtus atstovus ar jų surasti Migracijos departamentas priima sprendimą negrąžinti nelydimo nepilnamečio užsieniečio į kilmės ar kitą užsienio valstybę (Aprašo 29 p.). Tokiu atveju nelydimo nepilnamečio užsieniečio atstovas nedelsdamas, kreipiasi į Migracijos departamentą su prašymu išduoti nelydimam nepilnamečiam užsieniečiui leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje (Aprašo 30 p.).

8. VAIKO APSAUGA NUO SMURTO

8.1. Vaiko apsauga nuo nusikalstamų veikų

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (VTAPĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 1996 m. kovo 14 d.
Nauja įstatymo redakcija: 2017 m. rugsėjo 28 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr

Smurtas prieš vaiką – veikimu ar neveikimu vaikui daromas tiesioginis ar netiesioginis tyčinis fizinis, psichologinis, seksualinis poveikis, jeigu dėl to vaikas mirė, buvo sutrikdyta jo sveikata, normali raida, jam sukeltas skausmas ar pavojus gyvybei, sveikatai, normaliai raidai ar pažeminta vaiko garbė ir (ar) orumas. Smurtu prieš vaiką taip pat laikoma vaiko nepriežiūra. Smurtu nelaikomi veiksmai, kuriais prieš vaiką panaudojama fizinė jėga ir vaikui sukeliamas fizinis ar psichinis skausmas, kai šiais veiksmais siekiama išvengti didesnio pavojaus vaiko fiziniam ar psichiniam saugumui, sveikatai ar gyvybei ir to negalima pasiekti kitomis priemonėmis (VTAPĮ 2 str. 10 p.).

VTAPĮ nustato vaiko teisę būti apsaugotam nuo smurto (VTAPĮ 20 str.):

→ tėvai ar kiti vaiko atstovai pagal įstatymą, valstybės ir savivaldybių institucijos bei įstaigos turi užtikrinti vaiko apsaugą nuo smurto. Draudžiamas visų formų smurtas prieš vaiką;

→ vaikas, nukentėjęs nuo bet kokios formos smurto, turi teisę į jo poreikius ir geriausius interesus atitinkančią pagalbą;

→ valstybė ir savivaldybės imasi visų reikiamų švietimo, socialinių, administracinių, teisinių ir kitų būtinų priemonių, kad apsaugotų vaiką nuo bet kokios formos smurto prieš vaiką ir suteiktų pagalbą nuo smurto nukentėjusiam vaikui, jo atstovams pagal įstatymą.

VTAPĮ nustato vaiko apsaugą nuo smurto ir nusikalstamų veikų (VTAPĮ 29 str.):

→ vaikas turi būti apsaugotas nuo nusikalstamų veikų, įtvirtintų Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse;

→ vaikas taip pat saugomas nuo visų formų smurto, už kurį nenumatyta baudžiamoji atsakomybė, smurto demonstravimo vaikui bei kitų vaiko asmeninių ar turtinių teisių pažeidimų;

→ fizinis ar juridinis asmuo, sužinojęs ir (ar) turintis pagrįstos informacijos apie vaiką, kuris nukentėjo nuo nusikalstamos veikos, ir (ar) dėl to jam gali būti reikalinga pagalba, privalo apie tai pranešti policijai ir (ar) Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai;

→ už vaiko teisių pažeidimus asmuo traukiamas atsakomybėn Baudžiamajame kodekse, Baudžiamojo proceso kodekse, Administracinių nusižengimų kodekse, Civiliniame kodekse ir kituose įstatymuose nustatyta tvarka;

→ vaikui, galimai nukentėjusiam nuo smurto ir jo atstovams turi būti teikiama reikalinga kompleksinė pagalba ir kita apsauga, kad vaikas, jo tėvai ar kiti jo atstovai pagal įstatymą galėtų atkurti sveikatą po patirtos fizinės ar psichinės traumos. Ši pagalba turi būti pradedama teikti nedelsiant ir turi būti teikiama, kol ji vaikui ir jo atstovams pagal įstatymą yra reikalinga;

→ vaikas savarankiškai gali kreiptis į Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolierių, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą, policiją ar švietimo, sveikatos priežiūros ar kitą instituciją, o sulaukęs 14 metų, – į teismą dėl jo teisių pažeidimo.

8.2. Vaiko apsauga nuo smurto artimoje aplinkoje

Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas (ASAAĮ)

LLietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 2011 m. gegužės 25 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.400334/asr

ASAAĮ gina asmenis nuo smurto artimoje aplinkoje, kuris dėl jo žalos visuomenei priskiriamas prie visuomeninę reikšmę turinčių veikų, greitai reaguoti į iškilusią grėsmę, imtis prevencijos priemonių, taikyti apsaugos priemones ir teikti tinkamą pagalbą. ASAAĮ apibrėžia smurto artimoje aplinkoje sampratą, nustato smurto artimoje aplinkoje subjektų teises ir atsakomybę, prevencijos priemonių įgyvendinimą, pagalbos smurto artimoje aplinkoje atveju teikimą ir apsaugos priemonių smurtą patyrusiam asmeniui taikymą, vaiko apsaugą nuo smurto (ASAAĮ 1 str.).

Smurtas artimoje aplinkoje yra žmogaus teisių ir laisvių pažeidimas (ASAAĮ 1 str. 1 d.).

Artima aplinka – aplinka, kurią sudaro asmenys, siejami arba praeityje sieti santuokiniais, partnerystės, svainystės ar kitais artimais ryšiais, taip pat asmenys, kartu gyvenantys ir tvarkantys bendrą ūkį (ASAAĮ 2 str. 1 d.).

Smurtas – veikimu ar neveikimu asmeniui daromas tyčinis fizinis, psichinis, seksualinis, ekonominis ar kitas poveikis, dėl kurio asmuo patiria fizinę, materialinę ar neturtinę žalą (ASAAĮ 2 str. 7 d.).

ASAAĮ nustato, kad Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, gavusi informaciją apie smurtą artimoje aplinkoje, susisiekia su vaiku ir vaiko atstovu pagal įstatymą ir, VTAPĮ nustatyta tvarka nustačiusi grėsmės vaikui lygį, imasi priemonių, reikalingų geriausiems vaiko interesams užtikrinti (ASAAĮ 9 str. 4 d.).

8.3. Vaiko apsauga nuo smurto švietimo įstaigoje

Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas (ŠĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 1991 m. birželio 21 d.
Nauja įstatymo redakcija: 2011 m. kovo 17 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1480/asr

Smurtas – kaip ši sąvoka apibrėžta Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme. Šiame įstatyme išskiriamos šios smurto formos (SĮ 2 str. 251 d.):

Patyčios – psichologinę ar fizinę jėgos persvarą turinčio asmens ar asmenų grupės kitam asmeniui daromi tyčiniai pasikartojantys veiksmai, kuriais siekiama pažeminti jo reputaciją ar orumą, jį įžeisti, įskaudinti ar kitaip sukelti jam psichologinę ar fizinę žalą;

Patyčios kibernetinėje erdvėje – patyčios iš kito asmens naudojantis informacinėmis technologijoms ir (ar) informacinės visuomenės informavimo priemonėmis, siekiant įbauginti tą asmenį, pakenkti jo reputacijai ar kitokiu būdu jį pažeminti, neatsižvelgiant į tai, ar patyčių informacija siunčiama asmeniškai, ar paskleidžiama neapibrėžtam gavėjų skaičiui;

Vaiko nepriežiūra – vaiko atstovo pagal įstatymą ir (ar) už vaiko priežiūrą atsakingo asmens nuolatinis nepakankamas pagrindinių vaiko fizinių ir dvasinių poreikių tenkinimas ar netenkinimas, keliantis grėsmę vaiko fizinei, protinei, emocinei ir socialinei sveikatai ir raidai.

ŠĮ nustato vaiko apsaugą nuo smurto švietimo įstaigose (ŠĮ 231 str.):

→ švietimo įstaigose draudžiama bet kokia smurto forma, nukreipta mokinių prieš mokinius; švietimo įstaigų darbuotojų prieš mokinius; mokinių prieš švietimo įstaigų darbuotojus; švietimo įstaigų darbuotojų prieš kitus tos įstaigos darbuotojus; mokinių tėvų (globėjų, rūpintojų) prieš mokinius, mokytojus;

→ bet kuris švietimo įstaigos bendruomenės narys apie pastebėtą smurto atvejį privalo pranešti švietimo įstaigos vadovui;

→ kai smurtauja ar smurtą patiria mokinys, švietimo įstaigos vadovas apie pastebėtą smurto atvejį nedelsdamas, bet ne vėliau kaip kitą darbo dieną, praneša ir smurtaujančio (smurtaujančių), ir smurtą patyrusio (patyrusių) mokinio (mokinių) tėvams (globėjams, rūpintojams), ir vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugą užtikrinančiai valstybės ir savivaldybės institucijai pagal kompetenciją;

→ smurtavęs (smurtavę) ir smurtą patyręs (patyrę) nepilnametis (nepilnamečiai) asmuo (asmenys) kartu su jį (juos) lydinčiais tėvais (globėjais, rūpintojais) privalo neatlygintinai nedelsdamas (nedelsdami), bet ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo pranešimo apie smurto faktą momento gauti psichologinę pagalbą. Psichologinės pagalbos trukmę nustato psichologas, įvertinęs kiekvieno smurto epizodo aplinkybių visumą ir atsižvelgdamas į švietimo ir mokslo ministro nustatytą psichologinės pagalbos teikimo tvarką.

ŠĮ nustato vaiko apsaugą nuo patyčių kibernetinėje erdvėje (ŠĮ 232 str.):

→ sužinoję apie viešą patyčių kibernetinėje erdvėje panaudojus vaizdinę informaciją atvejį, ir smurtaujančio, ir smurtą patiriančio nepilnamečio mokinio tėvai (globėjai, rūpintojai) privalo, o kiti asmenys turi teisę apie tai pranešti Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybai pateikdami pranešimą interneto svetainėje adresu www.draugiskasinternetas.lt;

→ Ryšių reguliavimo tarnyba, gavusi pranešimą, pagal kompetenciją įvertina pranešime pateiktą informaciją informuoja kompetentingas institucijas ir bendradarbiaudama su jomis siekia, kad nurodyta informacija būtų kuo greičiau pašalinta ar būtų panaikinta galimybė ją pasiekti.

9. VAIKŲ DARBAS

Lietuvos Respublikos darbo kodeksas (DK)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 2016 m. rugsėjo 14 d.
https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/f6d686707e7011e6b969d7ae07280e89/asr

DK reglamentuoja individualiuosius darbo santykius, kurie atsiranda sudarius darbo sutartį. DK nustato darbo sutarties sudarymo (DK 41 – 44 str.), vykdymo (DK 45 – 52 str.) ir nutraukimo tvarką (DK 53 – 65 str.).

Nutarimas Nr. 518 Dėl Asmenų iki aštuoniolikos metų įdarbinimo, darbo ir profesinio parengimo organizavimo tvarkos, vaikų įdarbinimo sąlygų aprašo patvirtinimo“ (Nutarimas Nr. 518)

Lietuvos Respublikos Vyriausybė
Priėmimo data: 2017 m. birželio 28 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/15b820215cd411e7a53b83ca0142260e

Nutarimu Nr. 518 patvirtintas „Asmenų iki aštuoniolikos metų įdarbinimo, darbo ir profesinio parengimo organizavimo tvarkos, vaikų įdarbinimo sąlygų aprašas“ (Aprašas) nustato asmenų iki aštuoniolikos metų įdarbinimo, sveikatos patikrinimo, jų galimybių dirbti konkretų darbą nustatymo, profesinio parengimo organizavimo ir vykdymo, profesinio mokymo programoje numatyto praktinio mokymo laiko ypatumus, vaikų įdarbinimo sąlygas, asmenims iki aštuoniolikos metų draudžiamus dirbti darbus, jų sveikatai kenksmingus ir pavojingus veiksnius.

Aprašas nustato, kad vaikams nuo keturiolikos iki šešiolikos metų (Aprašo 13 p.):

→ leidžiama dirbti lengvus darbus, kurie dėl atitinkamų užduočių pobūdžio ir atlikimo sąlygų nekenkia vaikų saugai, sveikatai, vystymuisi, netrukdo lankyti mokyklos ir mokytis pagal privalomojo švietimo ir profesinio mokymo programas, gauti švietimo pagalbą;

→ darbdavys įdarbina vaiką nuo keturiolikos iki šešiolikos metų, jeigu yra gavęs vieno iš tėvų ar kito vaiko atstovo pagal įstatymą raštišką sutikimą dėl vaiko darbo, asmens sveikatos priežiūros įstaigos išduotą medicininę pažymą su išvada, kad vaikas tinkamas dirbti konkretų darbą, ir mokslo metų laikotarpiu duotas mokyklos, kurioje vaikas mokosi, raštiškas sutikimas dėl vaiko darbo.

Aprašas nustato asmenis iki aštuoniolikos metų draudžiamų dirbti darbų, sveikatai kenksmingų ir pavojingų veiksnių sąrašą (Aprašo 22 – 23 p.).

Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas (DSSĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 2003 m. liepos 1 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.215253/asr

DSSĮ be kita ko nustato darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimus, taikomus dirbantiems asmenims iki aštuoniolikos metų (DSSĮ 1 str.).

Paauglys – asmuo nuo 16 iki 18 metų (DSSĮ 2 str. 25 d.).

Vaikas – asmuo iki 16 metų (DSSĮ 2 str. 32 d.).

DSSĮ nustato, kad vaikų darbas draudžiamas, išskyrus jų fizines galimybes atitinkančius lengvus darbus, neturinčius neigiamo poveikio vaiko saugai, sveikatai, fizinei, psichinei, moralinei ar socialinei raidai, ir laikantis Vyriausybės nustatytų įdarbinimo sąlygų (DSSĮ 36 str. 1 d.). DSSĮ nustato:

→ darbdavio pareigą sudaryti asmenis iki aštuoniolikos metų saugias ir sveikas darbo sąlygas (DSSĮ 36 str. 2 d.);

→ vaikai gali dirbti leidžiamus lengvus darbus laisvu nuo mokymosi metu (DSSĮ 36 str. 7 d.);

→ vaikų darbas rytais nuo šeštos iki septintos valandos prieš pamokas draudžiamas (DSSĮ 36 str. 8 d.);

→ vaikų, dirbančių lengvus darbus, darbas nuo dvidešimtos iki šeštos valandos draudžiamas (DSSĮ 36 str. 9 d. 1 p.);

→ asmenų iki aštuoniolikos metų darbas naktį yra apribotas (DSSĮ 36 str. 9 d.);

→ vaikų, dirbančių lengvus darbus, ir paauglių darbo laiko trukmę (DSSĮ 36 str. 3 - 6 d.);

→ asmenų iki aštuoniolikos metų poilsio laiką ir atostogų suteikimo tvarką (DSSĮ 10, 11 p.).

10. Diskriminacija

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (VTAPĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 1996 m. kovo 14 d.
Nauja įstatymo redakcija: 2017 m. rugsėjo 28 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr

VTAPĮ nustato, kad tėvai, kiti vaiko atstovai pagal įstatymą, valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos, nevyriausybinės organizacijos, kiti fiziniai ir juridiniai asmenys privalo vadovautis **nediskriminavimo principu, kuris reiškia, kad** (VTAPĮ 4 str. 5 p.):

→ kiekvienas vaikas turi lygias su kitais vaikais teises ir negali būti diskriminuojamas dėl savo arba savo tėvų ar kitų jo atstovų pagal įstatymą lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, sveikatos būklės, religijos, etninės priklausomybės ar kitų aplinkybių;

→ kiekvienam vaikui be jokios diskriminacijos garantuojamos visos Konstitucijoje, Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje, Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijoje, Jungtinių Tautų Vaiko teisių deklaracijoje išvardytos teisės ir laisvės.

VTAPĮ nustato, kad **vaikai su negalia turi lygias teises su kitais vaikais įgyvendinti visas žmogaus teises ir pagrindines laisves.** Vaikams su negalia ir jų atstovams pagal įstatymą užtikrinama: (VTAPĮ 19 str.):

→ tinkama pagalba ir visaverčio dalyvavimo visose visuomenės gyvenimo srityse galimybės;

→ teisė naudotis visomis vaikams skirtomis programomis: koordinuotai ir (ar) kompleksiškai teikiamomis paslaugomis nuo ankstyvosios intervencijos iki bendruomenėje teikiamų paslaugų;

→ teisė visavertiškai dalyvauti visų pakopų ugdymo sistemoje ir su kitais vaikais dalyvauti neformaliojo švietimo, saviugdos, kūrybinėje veikloje;

→ visuomeninių pastatų, gatvių ir transporto priemonių pritaikymas vaikų su negalia poreikiams.

VTAPĮ nustato, kad **vaikai, priklausantys Lietuvos Respublikos tautinėms bendrijoms (mažumoms)**, turi teisę puoselėti savo kalbą, kultūrą, papročius ir tradicijas (VTAPĮ 21 str.).

Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas (LGĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 2003 m. lapkričio 18 d.
Nauja redakcija: 2016 m. lapkričio 8 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.222522/asr

LGĮ paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatos, įtvirtinančios asmenų lygybę ir draudimą varžyti žmogaus teises ir teikti jam privilegijas lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.

Lygios galimybės – tarptautiniuose žmogaus ir piliečių teisių dokumentuose ir Lietuvos Respublikos įstatymuose įtvirtintų žmogaus teisių įgyvendinimas nepaisant lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos (LGĮ 2 str. 4 d.).

Diskriminacija – tiesioginė ir netiesioginė diskriminacija, priekabiavimas, nurodymas diskriminuoti lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu (LGĮ 2 str. 1 d.).

LGĮ nustato diskriminuojamo asmens teisių apsaugą:

→ asmuo, manantis, kad buvo pažeistos jo lygios galimybės, turi teisę kreiptis į lygių galimybių kontrolierių (kreipimasis į lygių galimybių kontrolierių neapriboja galimybės ginti savo teises teisme) (LGĮ 12 str. 1 d.);

→ asmuo, patyręs diskriminaciją lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, turi teisę reikalauti iš kaltų asmenų atlyginti turtinę ir neturtinę žalą įstatymų nustatyta tvarka (LGĮ 13 str.).

LGĮ vykdymo priežiūrą atlieka lygių galimybių kontrolierius, kuris (LGĮ 17 str.):

- tiria skundus, atlieka tyrimus savo iniciatyva ir teikia konsultacijas dėl paklausimų;
- atlieka nepriklausomus tyrimus, susijusius su diskriminacijos atvejais;
- teikia pasiūlymus valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms dėl teisės aktų tobulinimo;
- vykdo prevencinę ir švietėjišką veiklą, lygių galimybių užtikrinimo sklaidą;
- keičiasi turima informacija su kitomis institucijomis, įstaigomis, tarptautinėmis organizacijomis;
- vykdo Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimo kontrolę.

11. VAIKŲ TEISIŲ UŽTIKRINIMAS TEISMINIAME PROCESE

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (VTAPĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 1996 m. kovo 14 d.
Nauja įstatymo redakcija: 2017 m. rugsėjo 28 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr

VTAPĮ nustato teisę pažeidusių vaikų teisių užtikrinimo ypatumus (VTAPĮ 44 str.):

→ teisę pažeidusiems vaikams skiriamos minimalios, jų poreikius labiausiai atitinkančios ir kuo naudingesnės teisę pažeidusiam vaikui poveikio priemonės, kuriomis siekiama pozityvios socialinės brandos;

→ teisę pažeidę vaikai, atsižvelgiant į jų brandą, skatinami prisiimti asmeninę atsakomybę už savo elgesį;

→ procesinius veiksmus dėl teisę pažeidusių vaikų atlieka, pažeidimus tiria ir nagrinėja, teisinės atsakomybės priemones taiko asmenys, turintys darbui su vaikais tinkamų gebėjimų, specialių žinių apie vaikų neteisėto elgesio ypatumus, išmanantys vaikų socialinės ir psichologinės brandos procesus, vaikams taikomų poveikio priemonių įtaką ir veiksmingumą.

VTAPĮ nustato pagalbos priemones teisę pažeidusiam vaikui (VTAPĮ 45 str.):

→ su teisę pažeidusiu vaiku visose teisinės atsakomybės taikymo

proceso stadijose elgiamasi atidžiai, rūpestingai, sąžiningai ir pagarbiai, įvertinant jo amžių ir brandos lygį, ypatingą dėmesį skiriant vaiko poreikių įvertinimui, jo teisių ir teisėtų interesų apsaugai;

→ procesiniai veiksmai dėl teisę pažeidusio vaiko atliekami vaikui draugiškoje fizinėje aplinkoje, atitinkančioje vaiko interesus;

→ atliekant baudžiamojo proceso veiksmus dėl teisę pažeidusio vaiko, užtikrinamas psichologinės, socialinės ir kitos vaikui reikalingos pagalbos prieinamumas, nuoseklumas ir tęstinumas viso baudžiamojo proceso metu;

→ vaikui, įtariamam, kaltinamam ar teisiamam už neatsargų arba tyčinį nesunkų ar apysunkį nusikaltimą, bet kurioje baudžiamojo proceso stadijoje gali būti taikomos alternatyvios konflikto sprendimo priemonės, skatinant vaiką ieškoti būdų taikiam susitarimui su nukentėjusiuoju.

VTAPĮ nustato pagalbos priemones vaikui, kuriam paskirta su laisvės atėmimu susijusi poveikio priemonė (VTAPĮ 46 str.):

→ su laisvės atėmimu susijusi poveikio priemonė (suėmimas, laisvės atėmimo, arešto bausmė, auklėjamojo poveikio priemonė – atidavimas į specialią auklėjimo įstaigą, vidutinės priežiūros priemonė) teisę pažeidusiam vaikui taikoma tik išimtiniais atvejais ir įmanomą trumpiausią laikotarpį;

→ vaikas, kuriam taikomas su laisvės atėmimu susijusi poveikio priemonė, turi teisę palaikyti ryšius su tėvais ar kitais jo atstovais pagal įstatymą, kitais šeimos nariais ir giminaičiais, susirašinėdamas ir matydamasis su jais, išskyrus įstatymų numatytus atvejus, kai tai gali pažeisti vaiko teises ir (arba) teisėtus interesus, neigiamai paveikti jo resocializaciją. Šios teisės negali būti ribojamos, siekiant nubausti teisę pažeidusį vaiką su laisvės atėmimu susijusios poveikio priemonės vykdymo įstaigoje;

→ taikant su laisvės atėmimu susijusią poveikio priemonę, vaikas resocializuojamas, rengiamas gyvenimui laisvėje, skatinamas savo tikslų siekti ir poreikius tenkinti teisėtais būdais ir priemonėmis;

→ teisę pažeidusiam vaikui grįžus į bendruomenę Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba inicijuoja būtinos tokiam vaikui ir jo tėvams ar kitiems atstovams pagal įstatymą paramos ir pagalbos teikimą.

Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsiniečių teisinės padėties (UTPĮ)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 2004 m. balandžio 29 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378/asr

UTPĮ nustato, kad nepilnametis užsienietis gali būti sulaikyti tik ypatingu atveju, atsižvelgiant į geriausius vaiko ir pažeidžiamų asmenų interesus (UTPĮ 114 str. 4 d.).

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (BK)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 2000 m. rugsėjo 26 d.
https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/asr

BK nustato, amžių, nuo kurio asmeniui kyla baudžiamoji atsakomybė (BK 13 str.):

→ baudžiamoji atsakomybė asmeniui kyla **nuo 16 metų;**

→ Baudžiamoji atsakomybė asmeniui kyla **nuo 14 metų** už šiuos nusikaltimus: nužudymą (129 straipsnis), sunkų sveikatos sutrikdymą (135 straipsnis), išžaginimą (149 straipsnis), seksualinį prievartavimą (150 straipsnis), vagystę (178 straipsnis), plėšimą (180 straipsnis), turto prievartavimą (181 straipsnis), turto sunaikinimą ar sugadinimą (187 straipsnio 2 dalis), šaunamojo ginklo, šaudmenų, sprogmenų ar sprogstamųjų medžiagų pagrobimą (254 straipsnis), narkotinių ar psichotropinių medžiagų vagystę, prievartavimą arba kitokį neteisėtą užvaldymą (263 straipsnis), transporto priemonių ar kelių, juose esančių įrenginių sugadinimą (280 straipsnio 2 dalis);

→ asmeniui, kuriam iki pavojingos veikos padarymo **nebuvo suėję 14 metų,** gali būti taikomos auklėjamojo poveikio ar kitos priemonės.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (BPK)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 2002 m. kovo 14 d.
https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr

Nepilnametis yra fizinis asmuo, kuriam proceso veiksmo atlikimo metu nėra suėję aštuoniolika metų. Jeigu dėl fizinio asmens amžiaus kyla abejonių, ar jis yra pilnametis, jis laikomas nepilnamečiu iki jo amžiaus nustatymo (BPK 271 str.).

BPK nustato teisę pažeidusių vaikų teisių užtikrinimo ypatumus:

→ nagrinėjant bylas dėl veikų, kuriomis įtariamas ar kaltinamas nepilnametis yra būtinas **gynėjo dalyvavimas** (BPK 51 str. 1 d. 1 p.) ir turi teisę dalyvauti nepilnamečio atstovai pagal įstatymą - tėvai, įtėviai, globėjai, rūpintojai arba įstaigos, kuri globoja nepilnametį įgalioti asmenys (BPK 53 str. 1, 2 d.);

→ nepilnamečiui **suėmimas** negali būti paskirtas ilgesnis kaip du mėnesiai, o suėmimo terminas gali būti pratęstas ne ilgiau kaip iki keturių mėnesių (BPK 127 str. 1 d.); bylose dėl sunkių ar labai sunkių nusikaltimų, ikiteisminio tyrimo metu suėmimo terminas negali tęstis ilgiau kaip dvylika mėnesių (BPK 127 str. 2 d.);

→ jeigu suimtasis yra nepilnametis, prokuroras nedelsdamas privalo apie nepilnamečio įtariamojo suėmimą pranešti nepilnamečio tėvams arba kitiems atstovams pagal įstatymą, o kai toks pranešimas prieštarautų suimto nepilnamečio interesams, – kitam tinkamam pilnamečiui asmeniui (BPK 128 str. 1 d.);

→ kai suimtas nepilnametis neturi tėvų ar kitų atstovų pagal įstatymą ar jų nepavyksta nustatyti arba kai pranešimas šiems asmenims prieštarautų suimto nepilnamečio interesams, apie nepilnamečio įtariamojo suėmimą būtina nedelsiant pranešti valstybinei vaiko teisių apsaugos institucijai (BPK 128 str. 1 d.);

→ **ikiteisminis tyrimas** turi būti prioritetinis bylose, kuriose kuriose įtariamieji ar nukentėjusieji yra nepilnamečiai (BPK 176 str. 2 d.);

→ draudžiama skelbti Ikiteisminio tyrimo duomenis apie nepilnamečius įtariamuosius ir nukentėjusiuosius (BPK 177 str. 1 d.);

→ susipažinimo su ikiteisminio tyrimo medžiaga metu draudžiama daryti ikiteisminio tyrimo medžiagos kopijas, kai duomenys yra apie nepilnamečius įtariamuosius ir nukentėjusiuosius (BPK 181 str. 6 d.);

→ į nepilnamečio įtariamojo, kaltinamojo **apklausą** kviečiamas psichologas, kuris padeda apklausti nepilnametį, atsižvelgdamas į jo socialinę ir psichologinę brandą, ir (ar) valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovas, kuris stebi, ar apklausos metu nepažeidžiamos nepilnamečio įtariamojo teisės. Valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovas gali užduoti apklausiamam asmeniui klausimų ir reikšti prašymus dėl apklausos (BPK 188 str. 5 d., 272 str. 4 d.);

→ nepilnamečio nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, gynėjai gali paduoti apeliacinį skundą, nepaisydami nepilnamečio valios (BPK 312 str. 6 d.);

→ nepilnamečio gynėjai gali paduoti kasacinį skundą nepaisydami nepilnamečio valios (BPK 367 str. 2 d.).

BPK nustato nepilnamečio liudytojo ir nukentėjusiojo apklausos ypatumus:

→ vaiką apklausia ikiteisminio tyrimo teisėjas kai vaiko interesais to prašo jo atstovas, prokuroras ar gynėjas (BPK 186 str. 1 d.);

→ vaikai ikiteisminio tyrimo metu apklausiami vaikų apklausoms pritaikytose patalpose ir paprastai ne daugiau kaip vieną kartą. Pakartotinės apklausos metus juos paprastai apklausia tas pats asmuo. Apklausos metu turi būti daromas vaizdo ir garso įrašas. Vaikas į teisiamąjį posėdį šaukiami tik išimtiniais atvejais (BPK 186 str. 2 d.);

→ į vaiko apklausą kviečiamas psichologas, kuris padeda apklausti vaiką, atsižvelgdamas į jo socialinę ir psichologinę brandą, taip pat valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovas, kuris iš kitos patalpos stebi, ar apklausos metu nepažeidžiamos vaiko teisės. Valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovas gali užduoti vaikui klausimų ir reikšti prašymus dėl apklausos. Apklausoje turi teisę dalyvauti vaiko atstovas tik įvertinus, ar jis nedarys poveikio vaikui (BPK 186 str. 3 d., 280 str. 1 d., 283 str. 1 d.);

→ įtariamajam, kaltinamajam ir kitiems proceso dalyviams, išskyrus psichologą ir vaiko atstovą, neleidžiama būti patalpoje, kurioje atliekama apklausa. Tokiu atveju privalomai turi būti daromas garso ir vaizdo įrašas, o įtariamajam, kaltinamajam ir kitiems proceso dalyviams turi būti sudaromos sąlygos stebėti ir girdėti apklausą iš kitos patalpos bei per ikiteisminio tyrimo teisėją užduoti vaikui klausimų (BPK 186 str. 4 d., 280 str. 2 d., 283 str. 3 d.).

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (CPK)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 2002 m. vasario 28 d.
https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2E7C18F61454/asr

CPK nustato nepilnamečio liudytojo, jaunesnio kaip 16 metų, apklausos ypatumus (CPK 194 str.):

→ apklausiant nepilnametį liudytoją, jaunesnį kaip šešiolikos metų, (teismo nuožiūra – ir jaunesnį kaip aštuoniolikos metų), šaukiami dalyvauti liudytojo atstovai pagal įstatymus, taip pat gali būti šaukiamas dalyvauti pedagogas arba valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovas. Teismui leidus, šie asmenys gali užduoti liudytojui klausimų;

→ liudytojas, jaunesnis kaip šešiolikos metų, neprisiekia;

→ išimtiniais atvejais, iš teismo posėdžio salės gali būti pašalinamas kuris nors dalyvaujantis byloje asmuo;

→ liudytojas, jaunesnis kaip šešiolikos metų, po jo apklausos turi išeiti iš teismo posėdžio salės, išskyrus tuos atvejus, kai teismas pripažįsta, jog yra reikalinga, kad liudytojas liktų teismo posėdžio salėje.

Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas (ANK)

Lietuvos Respublikos Seimas
Priėmimo data: 2015 m. birželio 25 d.
https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4ebe66c0262311e5bf92d6af3f6a2e8b/asr

ANK nustato amžių, nuo kurio asmenys atsako administracine tvarka (ANK 6 str.):

→ administracine tvarka atsako asmuo, kuriam iki administracinio nusižengimo padarymo buvo sukakę **16 metų**;

→ jeigu administracinio nusižengimo požymių turinčią veiką padarė nepilnametis, kuriam iki šios veikos padarymo nebuvo sukakę 16 metų, atlikus tyrimą, informacija apie šią veiką ir ją padariusį nepilnametį turi būti perduota savivaldybės administracijos direktoriui, taip pat Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai.

ANK nustato, kad nepilnamečių administracinės atsakomybės paskirtis yra (ANK 42 str.):

→ užtikrinti, kad administracinė atsakomybė atitiktų šių asmenų amžių ir socialinę brandą;

→ padėti nepilnamečiui pakeisti gyvenimo būdą ir elgesį, derinant administracinės nuobaudos ir administracinio poveikio priemonės skyrimą už padarytą administracinį nusižengimą su jo asmenybės ugdymu, auklėjimu, neteisėto elgesio priežasčių šalinimu;

→ sulaikyti nepilnametį nuo naujų administracinių nusižengimų ar nusikalstamų veikų padarymo.

ANK nustato teisę pažeidusių vaikų teisių užtikrinimo ypatumus:

→ nepilnamečiams, padariusiems administracinį nusižengimą, administracinės nuobaudos ir administracinio poveikio priemonės skiriamos atsižvelgiant į jo amžių, asmenybę, taip pat gali būti atsižvelgiama į nepilnamečio gyvenimo ir auklėjimo sąlygas, kitas įstatymuose numatytas aplinkybes (ANK 43 str. 1 d.);

→ teismas, atsižvelgdamas į administracinio nusižengimo pobūdį ir nepilnamečio asmenybę ir siekdamas veiksmingiau įgyvendinti nepilnamečių administracinės atsakomybės paskirtį, gali neskirti nepilnamečiui administracinės nuobaudos ir administracinio poveikio priemonės ir kreiptis dėl vaiko minimalios ar vidutinės priežiūros taikymo (ANK 43 str. 2 d.);

→ nepilnamečiui skiriama bauda lygi pusei baudos, nustatytinos už padarytą administracinį nusižengimą, bet ne mažesnė negu penki ir ne didesnė negu devyni šimtai eurų (ANK 44 str.);

→ asmens nepilnamečio pristatymą protokolui surašyti būtina nedelsiant pranešti jo tėvams arba globėjams (rūpintojams) (ANK 596 str. 1 d.);

→ apie nepilnamečio sulaikymą būtina nedelsiant pranešti jo tėvams arba globėjams (rūpintojams) (ANK 597 str. 8 d.);

→ bylas, kuriose administracinėn atsakomybėn traukiamas asmuo arba nukentėjusysis yra nepilnametis nagrinėja teismas (ANK 614 str. 1 d. 4 p.);

→ kai administracinėn atsakomybėn traukiamas asmuo yra nepilnametis, administracinio nusižengimo byla nagrinėjama pagal nepilnamečio gyvenamąją vietą (ANK 628 str. 1 d.);

→ nepilnamečių dalyvavimo alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kitose programose (kursuose) išlaidas apmoka valstybė (ANK 691 str. 3 d.).

Projekto koordinatorius

Vaikų sveikatos institutas – Psichinės sveikatos ir socialinės gerovės departamentas, Graikija

Projekto partneriai

Nikosijos universitetas, Kipras

Kazimiero Simonavičiaus universitetas, Lietuva

Tarptautinė vaikų apsauga-Italija, Italija

Šis dokumentas buvo finansuojamas Europos Sąjungos Teisių, lygybės ir pilietybės programos (2014-2020). Šio dokumento turinys atspindi tik jo autorių požiūrį, už kurį atsako autoriai. Europos Komisija neprisiima jokios atsakomybės už šį dokumentą ar jo naudojimą.

Iš dalies finansuojama Europos Sąjungos Teisių, lygybės ir pilietiškumo programos (2014-2020)

ISBN 978-609-95634-7-3